öğrenmenin gücü

ilköğretimden üniversiteye her kademede öğrenim gören öğrenciler için

ÖZEL FİYAT 5 YTL

İRFAN ERDOĞAN

ALFA

ÖĞRENMENİN GÜCÜ

İlköğretimden Üniversiteye
Her Kademede Öğrenim Gören Öğrenciler İçin

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi öğretimdir. 1985 yılında Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nden mezun oldu. 1986-1992 yılları arasında ABD'de Columbia Üniversitesi'nde Eğitim Ekonomisi alanında yüksek lisans, Uluslararası Eğitim ve Kalkınma alanında da doktora yaptı. "Çağdaş Eğitim Sistemleri; Okul Yönetimi ve Öğretim Liderliği; Sınıf Yönetimi; Öğrenmenin Gücü; Eğitimde Değişim Yönetimi; Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözümler; 99 Sayfada Verimli Ders Çalışma adlı yedi kitabı ve çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

1995'te "2000'li Yıllarda Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözümler" adlı araştırmasıyla Milliyet Gazetesi'nin Türkiye'nin Sorunları dalında Orsan Öymen adına düzenlediği yarışmada ikincilikle ödüllendirildi. İstanbul Üniversitesi'nin dışında Yeditepe Üniversitesi ve Harp Akademileri Komutanlığı'nda da dersler verdi. Evli ve 1 çocuk babası olan Prof. Dr. İrfan Erdoğan, 2006 yılı Mayıs ayından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı görevini sürdürmektedir.

irfan_erdogan@hotmail.com

http://www.irfanerdogan.com.tr

ÖĞRENMENİN GÜCÜ

İlköğretimden Üniversiteye
Her Kademede Öğrenim Gören Öğrenciler İçin

İrfan Erdoğan

Alfa Yayınları 1876
Siyaset - Sosyoloji 53

ÖĞRENMENİN GÜCÜ

İlköğretimden üniversiteye
her kademede öğrenim gören öğrenciler için

İrfan Erdoğan

1. Basım : Ocak 2008
ISBN : 978-975-297-972-7

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Yayın Koordinatörü ve Editör Rana Gürtuna
Pazarlama ve Satış Müdürü Vedat Bayrak
Kapak Tasarımı Gökhan Burhan

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Tel: (212) 674 97 23 Faks: (212) 674 97 29

Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 53 34410 Cağaloğlu İstanbul, Turkey
Tel: (212) 511 53 03 - 513 87 51 - 512 30 46 Faks: (212) 519 33 00
www.alfakitap.com
info@alfakitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Eğitim ve öğretimin geliştirilmesi ile ilgili olarak akla genellikle öğretim ve öğretmen gelir. Öğretimi ve öğretmeni geliştirmeye yönelik adımların atılması için çalışılır. Eğitim konusunda yapılan yatırımlara, harcamalara ve yayınlara bakıldığında bu çok açık bir şekilde görülür. Bütün bu çabalar aslında öğrenmeyi sağlamak içindir.

Oysa öğrenmede sadece bir unsur, yani öğreten yoktur, bunun yanında öğrenen vardır. O zaman öğreten kadar öğrenen üzerinde de durulması gerekmez mi? Evet, eğitim ve öğretim, daha da önemlisi birey adına öğrenme üzerinde durmak gerekir. Nasıl öğretileceği konusunda yapılacak çalışmaların yanı sıra nasıl öğrenileceği üzerinde de durulmalıdır.

Bu kitabı yazmamın amacı da tam olarak bu; öğrenene katkı sağlamak, yardımcı olmak. Bu çerçevede öğrenmenin daha iyi olabilmesi için yapılması gerekenleri sundum. Etkili öğretim adına geliştirilen yaklaşımları ve modelleri, öğrenenlerin yararlanacağı hale getirmeye çalıştım.

Bütün bunları yaparken eğitim ve öğretimin teorik çerçevesi kadar, baş-

tan sona kendi öğrenme deneyimlerimden de yararlandım. Bakış açısı itibariyle bu çalışmanın özgün olduğuna inanıyorum. Kitabın değerlendirmesini ise sizlere bırakıyorum.

Bu kitapta yer alan yazılar ilk anda bir öğütler demeti gibi görünse de dikkatli bakılırsa bolca yorum, değerlendirme ve analiz içerdiği görülecektir Hatta yaşama dair çok sayıda tahlilin olduğunu da söyleyebilirim. Bu yönüyle elinizdeki çalışmanın kişisel gelişim kitaplarının ötesinde, özellikle Türk toplumunda yaşayan bireyin hayat yolunda karşılaşabileceği durumları inceden inceye irdelediğini düşünüyorum. Bu çerçevede bu kitabın, sunduğu yaklaşım ve önerilerle tek bir kişininki bile olsa bir yaşamı değiştirdiğini duymak en büyük dileğimdir.

TEŞEKKÜR

1995 yılında yazdığım Çağdaş Eğitim Sistemleri adlı ilk kitabımı hazırlarken verdiği desteklerle bugüne kadar yaptığım çalışmalarımın esin kaynağı olan değerli hocam Profesör Dr. Haluk Yavuzer'e; eğitim konusundaki deneyimlerimin oluşmasında bana sağladıkları imkânlardan dolayı, kendilerini yakından tanımaktan onur duyduğum başta Sayın Dr. Rüstem Eyüboğlu olmak üzere Cem Gülan, Yusuf Tavukcuoğlu, Nurullah Dal, Ayşim İncesulu, Ful Akıngüç, Ebru Gözaçan, Yüksel Büyükakten ve Turgut Irmak'a çok teşekkür ederim.

Yıllar önce birlikte yola çıkmış olduğum arkadaşlarım Şehit Emniyet Amiri Mehmet Nuri Kocabıyık, amansız bir hastalığa yenik düşerek aramızdan ayrılan örnek bilim insanı Doç.Dr. Bülent Öztürk ve bilgeliği ve asilliği hiç aklımdan çıkmayacak olan sevgili babam Osman Erdoğan'ın anısına

GİRİŞ

Eğitime ülke düzeyinde yön vermeye çalışan üst düzey sorumlular, okul yöneticileri ve öğretmenler için yazmış olduğum kitaplardan sonra elinizdeki çalışmayla, öğrenen bireylere yaşadığım belli tecrübeleri ve bir eğitimbilimci olarak bildiğim yaklaşımları aktarmak istiyorum.

Başka bir ifade ile öğrenen bireyi, öğretmenlerin bilmesi gereken ilke ve tekniklerle tanıştırmak istiyorum. Hayatın içinden edinilen tecrübe ağırlıklı paylaşımların yanı sıra, öğretimin nasıl yapılması gerektiğine ışık tutan kuramsal altyapıya dayalı olarak da bir şeyler söylemeye çalışacağım. Hedefim, sadece örgün ve yaygın eğitimin her kademesinde öğrenim gören öğrenciler değil, hayatın içinde öğrenmeyi her zaman sürdürmek isteyen bireylerin tamamıdır.

Tersinden düşünecek olursak, ana babalar ile öğretmenlerin de öğrenme sürecine yardım ederken yararlanabilecekleri bir kitap oluşturmaya çalıştım.

Kitapta eğitimi bir bütün olarak düşünüp birçok alandan yararlanarak bir kompozisyon oluşturmaya çalıştım. Öğretmenlik tecrübelerimi, hatta daha öncelere gidersek öğrencilik yıllarımı gözümde canlandırıp aklımda kalan çarpıcı yaşantıları buraya taşımaya çalıştım.

Bu kitap bazılarınızın hayatının akışını değiştirmeye vesile olursa ne mutlu bana. Kitapta sunulan yaklaşımların hepsi değil, sadece biri bile bir insan için çok büyük anlam taşıyabilir. Sizden ricam, her bir yaklaşıma hayatınızı değiştirebilir gözüyle yaklaşmanız.

Bilim sadece belli bir kesimin ayrıcalığı olmamalıdır. Bilimden herkes yararlanabilmelidir. Ancak özellikle ülkemizde bilimle halk birbirinden kopuktur. Aynı şekilde bilim insanı ile halk da birbirinden kopuktur. Bu şekilde halkın genellikle bilim insanlarının söylediklerini anlamadığını görürüz. Bilim insanlarının her yaptığı, her söylediği halk tarafından anlaşılmalı diyemeyiz. Ancak bilimin ve bilim insanlarının herkesçe anlaşılır ürünleri de olmalıdır.

Kendi çevresi dışındakilerce anlaşılır ve kullanabilir çalışmalardan yana eğitim bilimlerinde de yoksunluk gözlenmekte. Bu, eğitim biliminin kendisinin eksiği değildir elbette. Eğitim bilimini halkın yararına sunamayan bilim insanlarının neden olduğu bir eksikliktir.

Eğitim bilimi genel olarak eğitim ve öğretimin nasıl olması gerektiğini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu doğrultuda en iyi öğrenmenin gerçekleşmesi için uygulanabilecek ilke ve stratejileri sunmaya çalışır. Ancak bütün bunlar öğretmenlere yöneliktir.

Oysa bu bilgileri ve bakış açılarını öğrenci de kullanabilir. Yani öğrenci de kendisine öğretmeye çalışanların eğitim bilimleri yo-

luyla elde ettiği yaklaşımları kendi öğrenme süreçleri için kullanabilir. Böyle bakıldığında eğitim biliminin sunduğu yaklaşımların tamamından öğretmen gibi öğrenci de yararlanabilir.

İşte bu kitapta, öğretmenler için anlatılagelen temel bilgi ve yaklaşımları, her kademedeki öğrenciler ile hayatın içinde de öğrenmek için uğraşan bireylere sunmaya çalışacağım.

KİTABIN İÇERİĞİ

Kitabın I. Bölüm'ünde yer alan girişin ardından II. Bölüm'de yeni binyılın eğitim bağlamındaki özellikleri üzerinde durdum. Bu bölümde ideal insanın özellikleri, bilim ve bilgi konusundaki yeni anlayış, teknoloji gerçeği gibi konulara dikkat çekmeye çalıştım.

III. Bölüm'de öğrenmenin gerçekleşmesinde etkili olan bazı dış faktörleri ele aldım. İnsan olarak her yerde kullanılabilecek olan vizyon sahibi olma, sorun çözme, planlama ve zaman yönetimiyle ilgili açıklamalar yaptım.

IV. Bölüm'de, öğrenmenin en vazgeçilmez dayanağı olan zekânın ne olduğunu açıklamaya çalıştım. Bu doğrultuda öğrenme tipleri üzerinde de durdum.

V. Bölüm'de öğrenme için izlenmesi gereken stratejileri ele aldım.

VI. Bölüm'de ise öğrenme ile doğrudan ilgili olan teknikleri anlattım. Bu kısımda sunulanları daha çok öğretmenlerin etkili öğretimi gerçekleştirebilmek için kullandıkları teknikler olarak görebiliriz. Eğiticilik ve öğreticilik üzerinde yazılan kitaplarda öğretmenlere sunulan bu bilgileri elinizdeki kitapta öğrenenler için oluşturmaya çalıştım.

BU KİTAP KİMLER İÇİN?

1. Bu kitaptan öncelikle ilköğretimden üniversiteye her kademede öğrenim gören öğrenciler yararlanabilir.

2. Bu kitaptan hayatın her aşamasında bir şeyler öğrenmeye çalışan kişiler yararlanabilir.

3. Kitaptan, çocuklarının, yakınlarının öğrenmelerine yardım etmek isteyen ana babalar da çok önemli teknikler öğrenebilirler ve kendileri ile yakınlarının hayatına katkı sağlayabilecekleri bakış açılarıyla tanışabilirler.

4. İşi öğreticilik olan öğretmenler de kitapta sunulan bilgi, yaklaşım ve bakış açılarını mesleklerini icra ederken kullanabilirler.

5. Personelinin yetiştirilmesi ve geliştirilmesine önem veren yöneticiler de bu kitaptan yararlanabilir.

ÖĞRENMEK

Öğrenmek, bilgi olarak donanmaktan çok, bilgilerin beceri olarak eyleme geçmesi halidir. Yani alfabeleri bilen fakat onu kullanamayan birisi pek öğrenmiş sayılmaz. Öğrenmek bir beceri kazanma ve bunu özgür iradesiyle kullanabilme sürecidir. Canlılar doğuştan birçok bilgiye sahiptir. Örneğin göçmen kuşlar göç edecekleri yeri öğrenerek bulmazlar. Zürafa, fil, at doğduğunda birçok eylemi öğrenmeden yapar. Bu açıdan insan diğer canlılara göre şanssızdır. Çünkü insan yaşamak için öğrenmek zorundadır. Ve insan için öğrenmek bitmez. Öğrenmek hayatımıza hükmetmemizle onun boyunduruğu altında kalmamız arasındaki çizgidir (Biçer, 2002).

Her durumda ve her yerde öğrenme kapasitemiz açıktır. Bizler öğrenerek doğarız ve yaşamımız boyunca da sürekli yeni şeyler öğreniriz. Öğrenme insan doğası için o kadar olağandır ki çoğu

zaman öğrenme faaliyetini gerçekleştirdiğimizin farkında bile olmayız. Yine de öğrenme bir süreçtir ve bir şeyi bilir olmamız belli bir zaman geçmesini gerektirir. Bisiklet sürmeyi öğrenmenizi, yabancı bir dil öğrenme sürecinizi ya da üst düzey bir fizik problemini nasıl çözdüğünüzü düşünün, hepsi de bir zaman ve emeğin sonucudur.

ÖĞRENEN BİREY İÇİN YENİ BİNYILIN GERÇEKLERİ

İDEAL İNSAN ÖZELLİKLERİ DEĞİŞMEKTEDİR

İdeal bir insanın sahip olması gereken özelliklerin başında, bu kitabın da konusu olan öğrenme hakkında bilgi ve beceri sahibi olmak gelir. Bilginin ve bilgiyi sunan kaynakların giderek çoğaldığı ve sürekli değiştiği çağımızda insanın, bilgi sahibi olmanın dışında bilgiye ulaşma yollarını da bilmesi önem kazanmaktadır.

Yaşantı ve etkileşimlerimizin çok zenginleşmesine dayalı olarak sadece okullarda kazandırılan bilgiler yeterli değildir. Sağlığımız, tiyatro, sinema, sergi vb. kültürel etkinlikler, görmeyi planladığımız yerler, istediğimiz yemekleri bulabileceğimiz lokantalar, merak ettiğimiz bir yazar, sanatçı, bilim insanı, siyasetçi vb. bir kişinin adresi, aradığımız

yayınlar ve daha yüzlerce, milyonlarca konu hakkında bilgilenme ihtiyacı duyarız; gereksindiğimiz bilgilere ulaşmanın yolu da telefon, elektronik posta, broşür vb. araçları gereğince kullanabilmekten geçer.

Bu durumda günümüzün bireyleri için sadece bilgilenmek değil, aynı zamanda bilgiyi nerede, nasıl bulabileceğini bilmek de önem kazanmaktadır.

Bunun dışında herhangi bir problemle karşılaştığında yeni stratejiler ve çözümler üretebilen, sadece bir meslek edinmekle sınırlı kalmadan çok yönlü bir donanım kazanan insan tipi ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda sınırlı alanlarda değil, çok değişik alanlarda kullanılabilecek ve uygulanabilecek bilgi ve becerilere sa-

hip olmak; yani çok işlevli ve dayanaklı bir bilgi ve beceri altyapısına sahip olmak gerekmektedir.

Bilginin edinileceği yerin artık sadece okul olmadığı kabul edilmelidir. Bilgiyi edinebilmek için okulun dışındaki çevre de *okul* gibidir artık. Görsel ve yazılı medya, toplantı, konferans türü çalışmalar, web sayfaları, caddeler, yollar, panolar, havaalanlarında, otobüs terminallerinde, tren istasyonlarında yer alan dijital imkânlar ihtiyaç duyulan bilgilerin elde edilebilmesinde çok önemli roller oynamaktadır. Bilginin değişmesi gibi, sunan kaynakların ve sunuluş biçiminin de değiştiği bir çağdayız. İşte bunlardan ötürü, bu yüzyılın insanı bilgiyi nerelerden ve nasıl elde edebileceğini öğrenmelidir.

İnsanın olgu, bilgi, teknik ve keşiflerdeki artış oranı bağlamında sürekli değişen dünyada yaşayabilme yetisine sahip olması gerekmektedir. Böyle bir dünyada insan, daha önceden hiçbir uyarı almadığı değişimler karşısında bile rahat olmayı öğrenmelidir.

ÖĞRENME YAKLAŞIMLARI DEĞİŞMEKTEDİR

İdealist felsefeye dayanan eğitim ekolleri öğrenmenin ciddi bir iş olduğunu, bu nedenle öğrenmenin oluşabilmesi için bir otoritenin (öğretenin) ve izlenecek bir programın olması gerektiğini ileri sürer. Öğrenme denince bir öğretenin olması nerdeyse olmazsa olmaz koşul olarak görülmektedir. Bu doğrultuda öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğretenin güdümünde talimatlara, tekrarlara, pekiştirmelere dayalı bir model izlenegeldi. Öğrenen kişiye kontrol edilebilir, şekil verilebilir ve programlanabilir gözüyle bakıldı. Kısacası, *davranışçı öğrenme teorisi* olarak adlandırılan bu yakla-

şımda öğrenen kişi pasif, verileni alan bir kişi olarak görüldü. Öğrenmenin dıştan yapılan düzenlemelerle sağlanabileceği öngörüldü. İlerlemeci ve doğacı eğitim anlayışlarına göre ise öğrenme bir öğreticinin katı direktifleri ile değil, işbirliği ile oluşan bir süreç olarak görüldü. Bu anlamda öğrenmenin öğreten ile öğrenen arasındaki işbirliği içinde gerçekleşebileceği ifade edildi.

Son dönemlerin adı sıkça geçen öğrenme yaklaşımı olan *bilişsel öğrenme yaklaşımına* göre ise öğrenme, bireyin zihninde oluşan bir iç süreçtir. Bu yaklaşımda öğrenmenin kontroller, tekrarlar, ödüller, pekiştirmeler yoluyla değil, bağlantılar ve anlamlandırmalar yoluyla daha etkili gerçekleşebileceği ifade edilmektedir.

Günümüzde kabul gören başlıca öğrenim yaklaşımlarından birisi de yapısalcı yaklaşımdır. Yapısalcı ya da diğer adıyla oluşturmacı yaklaşıma göre, öğrenci, öğrenmenin merkezi ve ana belirleyicisi olmaktadır. Ona göre şekillenen veya yapılandırılan bilgi ve ortam onun dışından değil, etkileşim sonucunda bizzat kendisinin yapılandırdığı, dolayısıyla kendisinden olan şeydir. Yapılandırmacı anlayışın özünde, öğrencinin kendi öğrenme sistemini kurması ve bilgiyi kendi potansiyeline göre işlemesi yatmaktadır. Yapılandırmacılık, bilginin biriktirilmesi ve ezberlenmesi değil; öğrenenin, öğrenme sürecinde, düşünmesi, analiz etmesi ve mevcut bilgileri geliştirerek yeni bilgiler üretmesi ile ilgilidir.

BİLGİ KONUSUNDAKİ ANLAYIŞ DEĞİŞMEKTEDİR

Öğrenme ile elde edilen sonuçların başında bilgi ve bilgilenme gelir. Bilgi zaman içinde farklı bakış açıları ile ele alınmış ve açıklanmıştır.

Örneğin Antik Çağ düşünürlerinden Platon, bilgiyi insanda doğuştan var olan bir şey olarak görmektedir. Aydınlanma düşünürlerinden John Locke ise insan beyninin doğuştan boş olduğunu ileri sürmektedir. Klasik anlayışta bilginin kesinliğine ve bir birikim sonucu oluştuğuna inanılmaktadır; bilgi gelecekte kullanılmak üzere kazanılır.

Bilginin ne olduğu konusundaki yeni sayılabilecek yaklaşımları ise şu şekilde özetleyebiliriz:

Bilgi, doğruluğu bilimsel yollarla ispatlansa bile yanılmaya açıktır. İçinde üretildiği toplumun inanç ve değerleriyle ilişkilidir.

Bilgi, içinde yaşanılan zamanda işlevsel olan, bundan ötürü de bireye ve topluma göre anlam kazanan geçici bir birikimdir.

Bilginin üretilmesinde önemli bir yere sahip olan algılar, duyular, beyinde gerçekleşen çeviriler ve yeniden inşalara dayalı bir şekilde oluşmaktadır. Bu nedenle hataya karşı bağışıklığı olan bir bilginin var olması zordur (Morin, 2002).

Bilgi sadece dış etkenler tarafından değil, aynı zamanda ve hatta ağırlıklı olarak bireyin kendi zihninde oluşturduğu bağlantılar, ilişkiler ve anlamlandırmalar yoluyla kazanılır.

Bilginin ne olduğunu ve nasıl kazanılabileceği sorusuna genetik alanında kaydedilen baş döndürücü gelişmelerden hareketle de cevap vermek gerekir. Çünkü artık insanın genetik yapısı deşifre edilmekte, gelecekte sahip olacağı özelliklerle olası rahatsızlıkları önceden saptanabilmektedir.

Bu gelişmeler çerçevesinde gelecekte insanın genetik yapısına uygun bilgi ve becerilerin saptanabileceği, saptanan bu bilgi ve be-

cerilerin fiziksel uyarıcılarla beyne kodlanabileceği ya da biyolojik olarak ekilebileceği beklenmektedir. Belli araç gereçlerin işe koşulmasıyla bilgi ve becerilerin bir tür *şarj etme* sürecine dönüşeceği tahmin edilmektedir. Bu şekilde bireylerin *Tıbbi Eğitim Merkezleri* olarak adlandırılacak yerlerde istedikleri bilgiyi istedikleri zaman beyinlerine şarj etme yoluyla kazanabilecekleri iddia edilmektedir (Hesapcıoğlu, 2002).

Sonuç olarak bilginin ne olduğu konusunda yukarıda sunulan yeni yaklaşımlar bize öğrenmenin nasıl olması gerektiği konusunda da ipuçları verebilir. Bu nedenle bilgi, hem felsefi olarak hem de nörolojik olarak tanımlanmalıdır. Bu şekilde öğrenmenin en iyi yolunun nasıl olabileceği anlaşılabilir.

OKULUN ROLÜ DEĞİŞMEKTEDİR

Bilgi, beceri ve değer kazandırmada okul artık yegâne kurum değildir. Birey, okulöncesi, ilköğretim veya ortaöğretim, hangi çağda olursa olsun bilgiyi okul dışında yaşadığı etkileşimlerle de kazanmaktadır. Öyle ki okuma yazmayı bile İnternet'te dolaşırken öğrenen çocuklara rastlanmaktadır. Artık yaşı ne olursa olsun kişinin beklenmedik bir bilgiye sahip olması, devam etmekte olduğu okulla ilişkilendirilmemektedir. Zira okul dışında bilgi sağlayan çok zengin bir çevre ve ortam bulunmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, okul ile öğretmenin yapmaya çalıştığının farklı ortam ve zamanlarda yapılabilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla günümüzün bireyi, öğrenmenin sadece *okul* kurumuna bağlı olarak gerçekleşmeyeceğinin bilincinde olmalıdır.

Eğitim artık evde, okulda, işyerinde, sokakta, her yerde sürdürülen bir faaliyet haline dönüşmüştür. Çünkü hızla değişen ve gelişen dünyada insanın okulda geçirdiği süre tam öğrenmeler için yetersiz kalmaktadır. 21. yüzyılda artık okulların amacı "bilgiyi öğretmek" değil, "öğrenmeyi öğretmek"tir. Okul öğrenenleri, öğrenmeyi her fırsatta ve her yerde sürdürebilecekleri yeterli donanımla donatmalıdır.

ÖĞRENMEDE KİŞİYE, YERE VE ZAMANA OLAN BAĞIMLILIK AZALMAKTADIR

Klasik anlamda öğrenme denince akla belli yaşlara göre düzenlenmiş bir süreç gelirdi. Aynı şekilde öğrenme ağırlıklı olarak belirli yerlerde, belirli kişilere bağımlı olarak gerçekleştirilirdi. Bu

doğrultuda eğitim ve öğrenme, okulda belirli yaş sınırları içinde olan kişilere belirli dersler aracılığıyla öğretmenler tarafından sunulan bir süreç olarak algılanageldi.

Günümüzde ise eğitim ve öğrenme, yaşa, yani zamana bağımlı olmaksızın çok değişik ortamlarda çok değişik etkenler ve kişilerin yardımıyla, hatta bireyin kendi kendine gerçekleştirdiği bir süreç olarak görülmektedir. Yani, birey istediği zaman (günün her saatinde), hayatının her döneminde öğrenme imkânı bulabilmekte, okulun dışında başka ortamlarda öğrenebilmektedir.

ZEKÂ KONUSUNDAKİ ANLAYIŞ DEĞİŞMEKTEDİR

Klasik eğitim paradigmasına göre birey genel olarak sayısal ve sözel yönleriyle ele alındı ve bu doğrultuda yetiştirilmeye çalışıldı. Bu iki boyutta elde edilen performansa göre bireyler yeterli ya da yetersiz olarak değerlendirildi. Eğitim ve öğretim etkinlikleri de hep bu iki temel yön çerçevesinde şekillendi.

Yeni zekâ paradigmasına göre ise bu iki yön, bireyin sahip olduğu sekiz boyutlu potansiyellerden sadece ikisi olarak görülmektedir. Zekâ konusundaki bu yeni anlayıştan öncelikle eğitimcilerin ve okulların çıkarması gereken dersler vardır. Bu anlamda şimdiye kadar sadece iki boyut üzerinde odaklaşan ve bireylerin sahip olduğu çok yönlü potansiyelin israfına neden olan okulların ve eğitimcilerin, bireyi daha kapsamlı olarak ele alması, öğretim ortamlarını da ona göre zenginleştirmesi gerekir.

Zekânın çok boyutluluğu gerçeğinden hareketle bireyin kendisinin de potansiyelini sınırlı alanlarda değil, çok yönlü olarak ge-

liştirmesi gerekir. Alışılagelmiş bakış açılarının etkisiyle kendisini yetersiz görmemesi, üstün olduğu zekâ boyutunu keşfetmesi ve o doğrultuda ilerlemesi gerekir. Dosto'nun da dediği gibi; önemli olan zekâ değil, onu neyin yönlendirdiğidir. Karakter mi kalp mi, cömertlik mi, ilerici fikirler mi? (Fritz, 2004)

ÖĞRENMENİN BİRÇOK YOLU KEŞFEDİLMEKTEDİR

Özellikle son yıllarda her bireyin görsel, işitsel ve dokunsal olmak üzere farklı öğrenme tarzlarına sahip olduğu ve bu tarzların baskınlığının kişilere göre değiştiği vurgulanmaktadır.

1960'lı yıllarda ortaya atıldığı halde son yıllarda üzerinde durulan bu düşünceye göre bazı kişiler görerek, bazıları duyarak, yani dinleyerek, bazıları da dokunarak, yani yaparak ve yaşayarak daha iyi öğrenirler. Bu durumda bireyin yapması gereken, kendi öğrenme tipolojisini (tarzını) keşfedip ona göre öğrenmeye çalışmasıdır. Bu konuda ileriki bölümlerde daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

BİLGİSAYAR YAYGINLAŞMAKTA VE HAYAT DİJİTALLEŞMEKTEDİR

Bilgisayarın her alanda yaygınlaştığı bir dönemi yaşamaktayız. Bilgisayarı bilmek ve tanımak artık bir zorunluluk olarak karşımıza çıkıyor. Önümüzdeki yıllar için bilgisayar konusundaki donanım eksikliği olan bireylerin refahtan pay almaları ve aynı zamanda ulusal yaşama tam katılma şansına sahip olmaları zorlaşacaktır. Herkesin bilgisayar konusunda, en azından aşinalık düzeyinde bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bireyler kendileriyle il-

gili gelişmeler ve tartışmaların dışında kalmamak ve katılımcı vatandaşlar olabilmek için bilgisayarla tanışık olmak zorundadır. Bilgisayarı kullanmak yazı yazarken, haberleşirken, projeler üretirken hayatın bir parçası haline geldi. Okuma yazma bilmeyen bir insanın yaşayabileceği sorunlar bugün için neredeyse bilgisayar kullanmayı bilmeyen bir kişi için de geçerlidir diyebiliriz. Bir anlamda çağdaş cehalet anlayışının değiştiği görülmektedir.
Kullandığımız cep telefonları, buzdolabı, televizyon, elektrikli fırın gibi ev aletleri, otomobil ve dahası yaşadığımız evler "akıllanıyor". Artık bu ve daha nice aletler insanın etkileşim kurabileceği şekilde üretilmekte. Örneğin, ev araçlarına kilometrelerce uzaktan kumanda edilebiliyor. Kısacası hayatımız dijitalleşmekte. Ancak hayat ne kadar dijitalleşirse dijitalleşsin, işlemesi eninde sonunda insana bağlıdır. Ve akıllara durgunluk veren elektronik hayatın işlemesi için insanın belli ölçülerde bilgili ve becerili olması gerekir. Aksi takdirde dijitalleşmiş olan bu hayatı etkili bir şekilde yaşamak mümkün değildir. Bu nedenle günümüz insanının temel bilgisayar uyarlamalarını ve teknolojiyi kullanabilmesini sağlayan simgeler ile kendisine sunulan araçları kullanabilmesi gerekmektedir.

YENİ OKUR-YAZARLIK TÜRLERİ ORTAYA ÇIKMAKTADIR

1986 yılının yaz aylarıydı, ilk kez yabancı bir ülkeye gidiyordum. Renkli televizyon yayınlarının yeni başladığı, sadece TRT'nin biriki kanalından sınırlı süreler yapıldığı, renkli alıcıların pek az olduğu, otomatik telefon santrallerinin belli başlı kentlerde kullanıl-

dığı, şehirleri kışları yanan kömürlerin yarattığı hava kirliği ile boğulan bir Türkiye'den son derece gelişmiş, çöplüklerinde televizyon, koltuk kanepe bulunan, bankamatiklerinden kartla para çekilen, her evinde sıcak suyu bulunan ülkeye, ABD'ye gitmekteydim. Böylesine farklı bir dünya, birlikte yolculuk yaptığım arkadaşlarımla beni çok şaşırtmıştı. Gelişmiş bir yabancı ülkede olmak hepimiz için yeni bir deneyimdi. Özellikle dil açısından kendimizi ifade etmede yetersiz olduğumuzdan, ne olur ne olmaz endişesiyle yalnız olmamaya çalışıyorduk. Kolay değil, koskoca New York'taydık. Ve bu muhteşem kentin tadını yalnız başımıza çıkaramıyor, bütün suçu da İngilizcemizin yetersizliğine bağlıyorduk. Biz ne olup bittiğini şaşkınlık ve hayranlıkla anlamaya çalışırken bir gün Cüneyt adında biri aramıza katıldı. Dilbilgisi bizimkini aratır düzeydeydi. Kazandığımız birazcık deneyimle ona hafifçe yukarıdan bakaduralım, o şaşılacak şekilde kendi başına bir yerlere gidip gelebiliyor, hatta bizi şehrin o güne kadar bilmediğimiz ve keşfetmekten korktuğumuz belli yerlerine götürüyordu. Bu yetmezmiş gibi bir de sokaklarda gezerken, bir şeyler sorarken, bir şeyler almaya çalışırken devreye onun girmesi ve zayıf İngilizcesiyle tercümanımız olması bizi büsbütün şaşırtmaktaydı. Aramızdaki fark, Cüneyt'in daha önceden birçok yabancı ülkede bulunmuş olmasıydı. Yabancı ülkede bulunmak, yabancı kültürleri tanımak ona çok önemli bir avantaj sağlamaktaydı. Biz ise yabancı bir kenti anlayacak ve yaşayacak kadar "kent okur-yazarı" değildik.

Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Avrupa ülkelerine yaptığım gezilerde bulunduğum yerleri sanki daha önceden defalarca görmüş gibi bir güven duyar oldum. Artık yabancı bir ülkede rahat ha-

reket edebilecek düzeyde bir kent okur-yazarı olmuştum galiba.

Okur-yazarlık oranlarının düşük olduğu dönemlerde toplumların okur-yazar oranını yükseltmek önemli önceliklerindendi. Bu yüzden okuma-yazma seferberlikleri ilan edilirdi. Dünyanın birçok ülkesinde bu böyle oldu. Okuma-yazma seferberliklerinin akla hâlâ bir eğitim projesi olarak gelebilmesi düşündürücüdür.

Bu çağda artık okur-yazar olmak son derece sıradan bir iştir. Belki yakın zamanda bu niteliği bireyler okula gitmeden bile kendi kendine kazanacaklar. Yani okur-yazar olmak okulun ve sistemin isteği olmaktan çıkıp bireyin olmazsa olmaz şeklinde düşünüp çözmeyi kendi sorumluluğu içinde göreceği bir hedef olacaktır. Bugün hâlâ okumaz ve yazmaz varsa, bunlarla uğraşmanın eskisi gibi vatanı, toplumu kurtaracak bir iş olduğunu söylemek zor. Çünkü bugün hâlâ okumaz yazmaz olan kişi siz öğretseniz de yine okuyamaz, yine yazamaz.

21. yüzyıla bilgi çağı da denmektedir. Bu yüzyılda yetiştirilecek okur-yazar türü bilgi okur-yazarıdır. Bilgi okur-yazarı, bilgiye hızla ulaşabilir ve mevcut bilgilerden yeni bilgiler üretebilir. Bilgiye ulaşırken çağdaş araçları kullanmayı bilir ve gerektiğinde kendi araç gerecini ve sistemini kurar.

Günümüzde okur-yazarlığın şekli, felsefesi değişti. Günümüzde, harfleri birleştirerek okuyan ve yazan, ancak teknolojinin temel simgelerini, örneğin *play* işaretini bilmeyen, çevreyle etkileşim kurabileceği ölçüde genel kültüre aşina olmayan, bulunduğu kenti anlamakta ve çözmekte zorlanan bireyler de okumaz ve yazmaz –cahil (illiterate)– sayılır. Nitekim bu saydığımız unsurlar

açısından yetersiz olan insanlar toplum içinde okuma yazmayı bilmiyormuş gibi bir pozisyona düşebilmektedir.

Günümüzde bireylerin her zaman bilgisayarla yüz yüze olmaları söz konusu olduğu için öncelikle *bilgisayar okur-yazarı* olmaları gerekir. Haberleşme, bilgilenme ve bilgi verme için kaçınılmaz bir şekilde karşılaşacağı İnternet, dijital fotoğraf, görüntü transferi gibi gelişmelerden dolayı da *dijital okur-yazar* olunması gerekir.

İçinde bulunduğu kenti en iyi şekilde kullanabilmek, yaşadığı bir sorunu çözebilmek için de yukarıdaki anekdottaki Cüneyt gibi *kent okur-yazarı;* karşılaştığı yerli ya da yabancı kültüre ait insanlarla sağlıklı bir etkileşime girebilmek için de *kültürel okur-yazar* olmak gerekir.

Buna bir de medya gerçeğini ekleyelim. Bir yandan bireyin eleştirel düşünmesini sağlarken diğer yandan dikkat edilmediği takdirde dogmatik bir düşünce yapısına da yol açabilen; olayları anlamamızda ve yorumlamamızda bizi kendi tekniklerini kullanarak etkilemeye çalışan medya gerçeği düşünüldüğünde kişinin *medya okur-yazarı* da olması gerekir.

Medya okur-yazarlığının odak amacı, programların nasıl yapıldığını, imajların nasıl seçildiğini, belli görüşlerin nasıl vurgulandığını ve bazı görüşlerin nasıl göz ardı edildiğini anlama gibi yeteneklerin veya en azından bir duyarlığın kazandırılması olmalıdır. Medyayı kullanma, reaksiyon gösterme, sınıflandırma, kontrol etme, medyanın sunduğu bilgiyi araştırma ve yorumlama, medyaya karşı eleştirel tavır koyabilme ve medyanın dayattığı bakış açılarından sıyrılabilmeyi, yani objektif olabilme gibi yeti-

leri edinmeli, öğrenmeliyiz. Medya okur-yazarı bireyler, belli görüşlerin, yorumların, mesajların niye vurgulandığının, bazı bakış açılarının neden göz ardı edildiğinin farkına varabilir.

Günümüzde eğitim sisteminin amacı, artık belli sayıda kişiyi abc'yi çözme şeklinde okur-yazar yapma hedefinin dışında daha büyük kitleleri yukarıda söylediğimiz alanlarda *okur-yazar* yapmak olmalıdır. Bütün bunların sonucunda denebilir ki, okur-yazarlık kavramı sadece okumayı ve yazmayı değil, hayatın pek çok alanındaki beceri ve yeterlikleri de çağrıştırmaktadır.

ÖĞRENME ÇAĞI

İnsan öğrenmeyi bıraktığı an yaşlanır.
—Henry Ford

Yaşadığımız çağ için birçok niteleme yapılmakta, bu dönem *endüstri sonrası çağ, bilgi çağı, postmodern çağ* gibi isimlerle de anılmaktadır. Zamanımız için kullanılan diğer bir ad da *öğrenme çağıdır*. Herkesin bir adım öne geçmek ya da en azından geri kalmamak için çalıştığı bu çağda *öğrenme* anahtar işlevi görmektedir.

Çağımızın asıl önemli gerçeği ise öğrenmenin sürekli olmasıdır. Okullarla sınırlı öğrenmeyi yeterli bulmak mümkün değildir artık. Bilginin sürekli değiştiği günümüzde üniversitelerde kazanılan diplomaların bile "tazeliklerini" sadece beş-on yıllık bir süre için koruyabildiği tartışılmaktadır. *Kendi Kendine Öğrenme* adlı kitabın yazarı James Davis, günümüzde öğrenmenin kelebek kadar kısa ömürlü olduğunu söylemektedir.

Bu durumda sürekli öğrenmek ve öğrenmeyi öğrenmek bir zorunluluk haline gelmektedir. Bir başka deyişle, öğrenme kavramı yüzyıllık hantallık ve sabitlik elbisesinden sıyrılmakta, bir çınar ağacının uçmasını sağlayacak kanatlarla donanmaktadır. Sürekli öğrenmenin özellikle günümüz için kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu bakınız Acar Baltaş bir yazısında nasıl açıklamaktadır:

"Yenilenmeyen kokar. Okul hayatında aldığımız eğitimlerin ve elimizdeki diplomaların da tıpkı süpermarketlerin raflarındaki ürünler gibi son kullanma tarihi vardır. Bu tarih iki yıldır. İki yıl içinde eski eğitimini yeni eğitimlerle desteklemeyenler için kokuşmak kaçınılmazdır. En kolay alışkanlık kazanan hücre, koku hücresidir. O nedenle genel tuvaletlere girerken kokudan rahatsız olur, çıkarken aynı rahatsızlığı hissetmeyiz. Sık yıkanmayan insanların kendi kokularını duymadıkları gibi, bilgi ve birikimi kokuşan insanlar kendileri rahat eder ancak çevrelerini ve kurumlarını rahatsız ederler." O zaman kokmamak, kokuşmamak için bilgilenmek ve sürekli öğrenmek gerekir.

ÖĞRENMEYİ ETKİLEYEN UNSURLAR

Öğrenme için hayatın başka kesitlerinde, örneğin bir işyerinde uygulanan modellerin ve süreçlerin de kullanılabileceğini düşünüyorum. Bu düşünceyle üretimin, çalışmanın ve çabanın gerçekleştiği her yerde yöneticiler tarafından uygulanan vizyon geliştirme, planlama, zaman yönetimi gibi teknikleri bu bölümde öğrenmeye katkı sağlayabilecek modeller olarak açıklamak istiyorum.

Öğrenmenin, öğrenme ile ilgili somut teknikleri kullanmanın dışında karakterimizle ve entelektüel potansiyelimizle de ilişkili olduğuna inanıyorum. Kişi bir şeyler öğrenirken en geçerli teknikleri ve yaklaşımları uygulasa bile elde edeceği verimin ve sonucun hayata bakışı, entelektüel özellikleri gibi etkenlere bağlı olarak değişebileceğini düşünüyorum. Bu çerçevede bu bölümde sa-

dece öğrenmeye katkı sağlamak için değil, hayatın normal şartlardaki akışı için de okunabilecek ve yararlanılabilecek nitelikte olan bazı düşünce ve yaklaşımları ele almak istiyorum.

VİZYON SAHİBİ OLMAK

Vizyon, yaşamın her ânına anlam veren bir ışıktır. Kişiyi motive eden, heyecanlandıran, mükemmeli yaptıran bir güç, değerlerin yarattığı bir imgedir. Kısacası vizyon, geleceğe yön veren, uzun vadeli düşünmeyi sağlayan ve bireyin dış dünya ile yaptığı bir sözleşmedir. Bireyin, ailenin, şirketin veya bir okulun yaşamı, vizyonu olduğu ölçüde anlamlıdır.

Vizyonu daha açık şekilde anlayabilmek için önce aşağıdaki metni okuyunuz:

> *"Bir katedral inşaatında çalışan üç duvar ustasına ne yaptıklarını sormuşlar. Birinci usta, duvar ustası olduğunu, işinin tuğlaları üst üste koymak olduğunu söylemiş. İkinci usta, çalıştığı inşaatta binanın mutfak kısmını yaptığını söylemiş. Üçüncü usta ise ileride ortaya çıkacak muhteşem bir katedralin inşasında çalıştığını ve bundan gurur duyduğunu söylemiş."*

Bu ustalardan üçüncüsünün belli bir vizyonu olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim, üçüncü ustanın yaptığı işe yüklediği anlam farklıdır. İşine yüklediği anlam gereği bu usta için inşaatta harcanan her ânın ayrı bir değeri vardır.
Bu haliyle vizyon, bireyde coşku ve bağlılık yaratır. Geleceğin görülmesine ışık tutar. Bireye enerji verir. Geleceğe yol gösterir, ufuk

çizer. Kısacası vizyon, birey için uzun dönemli düşünmeyi sağlar.

Kişinin vizyonu varsa, okuduğu kitaplar, eğlence biçimi, kurduğu arkadaşlıklar, yaptığı geziler, yeme içme alışkanlıkları, spor yapma biçimi gibi birçok konuda bir tutarlılık görülür. Hayatında yaptığı her şey birbirini tamamlayarak bir akış içinde sürüp gider. Vizyonu olan kişinin hayatında bir yoğunlaşma ve berraklaşma gerçekleşir.

Bireyin vizyonu yoksa yaşamının çok fazla bir anlamı olmaz. Vizyonsuz birey hayatının akışının nereye doğru gittiğini pek kestiremez. Vizyonsuz bir kişinin hayatı birbiriyle ilişkisiz, anlamı olmayan, tutarsız işlerden ve eylemlerden ibarettir.

Bu nedenle birey geleceğine yön verecek bir vizyon geliştirmeli, ancak, sahip olduğu vizyon doğrultusunda misyona da sahip olmalıdır. Misyonunu gerçekleştirebilmek için de hedefleri olmalıdır.

STRATEJİK VE OPERASYONEL OLMAK

Hayatımızda ne yaparsak yapalım, bu iki boyuta göre hareket etmemiz halinde daha çok verim alırız. Örneğin, ders çalışırken önce hangi dersi, hangi zamanda çalışacağımıza karar vermeliyiz. Bu karar, stratejik niteliktedir. Daha sonra da verdiğimiz bu stratejik kararı doğru bir şekilde uygulamalıyız ki bu da operasyonel boyutla ilgilidir.

Okumak için hangi kitabı seçeceğimiz, stratejik düzeyde düşünme ile ilgilidir. Seçtiğimiz kitabı uygun ve doğru bir şekilde okumak da operasyonel boyutla ilgilidir. Sabahleyin işe giderken geç kalmamak ve

daha az yorulmak için en uygun güzergâhı seçmek stratejik boyutla ilgili iken seçtiğimiz güzergâhı izlemek de operasyonel boyutla ilgilidir.

O halde hayatımızda hem stratejik olacağımız yerler ve anlar hem de operasyonel olacağımız anlar vardır. Bu anların gereğini doğru bir şekilde yerine getirmeliyiz.

PLANLI OLMAK

Plan hayatın önemli bir parçasıdır. Hayatın her kesitinde planlı olmak önemlidir. Ders çalışırken, gezi yaparken, sınavda iken hep planlı veya plansız olmanın farkını yaşarız. Plan ile özellikle gelecek önceden kontrol altına alınabilir. Plan sayesinde harcadığımız enerjiden tasarruf sağlayabiliriz. Nerede, hangi durumda ve şartta olursa olsun, plan yaparken aşağıdaki soruların cevaplanması gerekir:

1. Neredeyiz, ne durumdayız?

2. Nereye gidiyoruz, yani hedefimiz nedir?

3. Oraya ulaşabilmek için hangi adımları atmalıyız, yani neler yapmalıyız?

4. İstediğimiz hedefe ulaştığımızı nasıl anlarız?

Yukarıdaki sorular çerçevesinde yapacağımız planlar, hayatın her alanında olduğu gibi öğrenme için yaptığımız çalışmaların ve harcadığımız zamanın da verimli olmasını sağlar. Kişinin başarılı bir hayat sürmesi için kısa ve uzun vadeli planları olmalıdır.

ZAMANI YÖNETMEK

Öğrenen birey, zamanını iyi yönetmelidir. Zamanı iyi bir şekilde yönetmek için öncelikle amaçlı çalışmak gerekir. İradeyi yönetebilmek, örneğin gerektiğinde hayır diyebilmek de önemlidir zaman yönetimi için.

Zamanı verimli bir şekilde kullanabilmek için başvurulabilecek bir yöntem, yapılacak işleri "kesinlikle yapılmalı", "yapılmalı", "yapılırsa iyi olur" şeklinde sınıflamaktır. Bu şekilde zaman, öncelikli işlere göre yönetilmiş olur.

Sıkça duyduğumuz zaman azlığı veya yokluğu şeklindeki yakınmalar zamanın iyi yönetilemeyişinden kaynaklanır. Zaman yönetildiğinde çalışmak, dinlenmek ve eğlenmek için de vakit bulunur.

Zaman, bize verilen sürenin tamamıdır. Zaman, ne başka bir şeyle değiştirilebilir, ne tasarruf edilebilir, ne ödünç alınabilir, ne satın alınabilir, ne çoğaltılabilir, ne durdurulabilir, ne saklanabilir, ne de geriye doğru işletilebilir. Bu açıdan zamanı yönetmekten daha çok kendimizi zaman içinde yönetebilmeyi kavramak durumundayız. Yani, neyi, niçin ve ne zaman yapmayı bilmek ve günlük yaşayışın akışını bu ilkeye göre planlamak durumundayız.

Kişinin edinebileceği en ciddi zaman yönetimi becerilerinden biri, öncelikleri bilmek ve bunları sıralayabilmektir.

Bir karar verme sürecinde belki de en önemli unsurlardan biri de doğru zamanın gelmesini beklemektense doğru zamanı kişinin kendisinin yaratmasıdır. Başarısız olduğunuzu hissettiğinizde, henüz başaramadığınızı düşünün. Yol uzun ve zaman çok.

Önemli kararların verilmesinde zamanlama çok önemlidir. Önemli kararlar fırtınadan önce verilmelidir. Roger Fritz karar verme ile ilgili olarak çok güzel bir ilişkiler manzumesi sunar. Onu sizinle paylaşmak istiyorum:

Yanlış zamanda yanlış karar= felaket

Doğru zamanda yanlış karar= hata

Yanlış zamanda doğru karar= kabul edilmeme

Doğru zamanda doğru karar= başarı (Fritz, 2004)

GÜDÜLENMEK

Öğrenmede güdülenme önemlidir. Bireyi öğrenirken güdüleyen iki kaynak vardır. Birincisi, bireyin dışındaki kişi veya kişilerdir. İkincisi ise kendisidir. Asıl önemli olan, bireyin kendi kendisini güdüleyebilmesidir.

Ancak birey çevresindeki kişiler tarafından da etkilenebilir. Hatta çevredeki kişilerin güdülenmiş olması bile örnek alınabilir, çünkü güdülenme bulaşıcıdır. Bir kişinin çalışmak için güdülenmişliği başka birine de geçer ve o başka biri de çalışmak için güdülenir. Dolayısıyla birey kendisini motive edecek kişilerle ve gruplarla birlikte olmaya ve zaman geçirmeye özen göstermelidir.

Bunun dışında, öğrenirken ve çalışırken güdülenmeyi sağlayan en etkili unsurların neler olduğunu bilmek gerekir. Bunlardan bazıları aşağıdadır:

- Yapılan işin, öğrenilecek konunun çok kolay olmaması, biraz zorlayıcı olması
- Öğrenme sonunda bireyin kendi kendisini sınayabilmesi
- Sıkıştırılma veya belli bir zorlama durumunun olması

Güdülenme konusunda her kişiyi güdüleyen etkenlerin farklı olabileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla herkes, kendisini nelerin güdülediğini keşfetmeli ve bilmelidir. Bunun için de bireysel ihtiyaçlarının ne olduğunu bilmek önemlidir.

Güdülenmenin sağlanması için sahip olunan bakış açısı da önemlidir. Hayata, olaylara ve gördüklerimize dair olumsuz bir bakış açımız varsa motive olmamız zorlaşır. Bir hikâye[1] bunu çok iyi açıklamaktadır. Bir ayakkabı firması, pazarlamacılarından birini ayakkabı satmak üzere Afrika'ya gönderir. Pazarlamacı, Afrika dönüşünde "Ne yazık ki bir çift bile satamayız çünkü, Afrika'da hiç kimse ayakkabı giymiyor," der. Hemen ardından başka bir pazarlamacıyı gönderirler. İkinci pazarlamacı büyük bir heyecan ile döner. Dosdoğru patronun odasına dalar; "Yaşadık patron! Milyonlarca ayakkabı satacağız; çünkü Afrika'da hiç kimsenin ayakkabısı yok!" der. Hikâyede de görüldüğü gibi, motive olmak aynı zamanda bir bakış açısı meselesidir. Maçın son on dakikasına mağlup girerken *maç bitmek üzere, hiçbir şey yapamayız* diye düşünüp maçtan kopan oyuncular olabileceği gibi, *yaşasın, maçı çevirmek için hâlâ zamanımız var* diye düşünüp maça daha fazla asılan oyuncular da olabilir. Dolayısıyla motive olmayı, sahip olunan bakış açısı, olumlu düşünme gibi etkenlerle

1 Bu hikâyeyi Kültür Dershaneleri'nin hazırlamış olduğu bir katalogda gördüm.

de ilişkili görmek gerekir. İnsanlar arasında küçük farklılıklar vardır, ama bu küçük farklılıklar büyük fark yaratır. Bu farkı yaratan, bakış açısıdır. Bunun için bir olaya bakış açımız aslında o işin sonucunu etkiler (Maxwell, 1997).

ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK

Güdülenmeyi olumsuz yönde etkileyen bir faktör, koşullanmışlıktır. Daha doğru bir ifadeyle, koşullanmanın olumsuz yönü olarak da ifade edebileceğimiz öğrenilmiş çaresizliktir. Bir tonluk bir fil tonlarca ağırlıktaki ağaçları kaldırabilir. Ama yine aynı fil küçük bir kazığa bağlanabilir. Ne kadar zorlarsa zorlasın kazığı yerinden oynatamadığını görür ve sonradan fil ne kadar güçlü bir hale gelirse gelsin yerde duran kazığı gördüğü sürece hareket edemeyeceğine inanmaya başlar (Fritz, 2004). Benzer bir örnek de pireler üzerinde yapılan bir deneyde görülmüştür. Bir kavanozun içine pireler konur ve kavanozun ağzı kapatılır. Kavanoz alttan ısıtılır, sıcağı hisseden pireler sıcaktan kaçmak için sıçramaya başlarlar ancak kavanozun kapağına çarpıp düşerler. Deney defalarca tekrarlanır. Ardından kavanozun kapağı açılır ve kavanoz tekrar ısıtılır, fakat pireler yine ancak kavanozun kapağı yüksekliğince sıçrarlar. Kavanozun ağzı açık da olsa daha yükseğe sıçramayı düşünemezler. İşte bu, öğrenilmiş çaresizliktir.

Tez elde edilen başarı, insanı kararsız ve maceraperest yapar.
—Bacon

EKSİLERİ ARTILARA DÖNÜŞTÜREBİLMEK

Bir arkadaşım elektronik posta ile kaynağını bilmediğim bir hikâ-

ye göndermişti. Hikâyede bir çocuk karate öğrenmek istiyor, hedefi ilerde iyi bir karateci olmak, ancak bir gün geçirdiği bir kaza sonucu sol kolunu kaybediyor. Çocuk bunun ardından hayata küsüyor, kendisini odasına kapatıyor. Oğlunun bu haline üzülen baba, onun için bir şeyler yapmak istiyor ve bir karate eğitmenine başvuruyor. Eğitmen çocukla yaptığı görüşmenin ardından ona karate öğretmeyi kabul ediyor ve hemen çalışmalara başlıyorlar. Ancak aradan geçen yıllar boyunca eğitmen çocuğa sadece bir hareket öğretiyor. Çocuk artık bu hareketi çok iyi öğrendiğini, başkasına geçebileceklerini söylese de eğitmen ısrarla sadece aynı hareketin üzerinde duruyor. Ve bu çocuğu ülke çapında yapılan karate müsabakalarına yazdırıyor. Çocuk tek bir hareket bildiğini, daha ilk turda eleneceğini, katılmak istemediğini söylese de öğretmeni ona öğrendiği hareketi çok iyi yapmasını tembihliyor ve yarışmalar başlıyor. Çocuk şaşılacak bir şekilde tüm rakiplerini tek tek yeniyor ve final maçına kadar yükseliyor. Öğretmenine, ona çok şey borçlu olduğunu, tek kolu olmamasına rağmen yıllarca kendisiyle sabırla çalıştığını dile getirerek teşekkür ediyor ve karşısındakinin geçen senenin şampiyonu olduğunu, şimdiye kadar şans eseri herkesi yenmiş olduğunu, artık burada durması gerektiğini, yoksa rezil olacaklarını dile getirerek yarışmadan çekilmek istediğini söylüyor. Eğitmen bu sözleri duymuyor bile ve çocuğa aynı şeyi vurguluyor: Çık ve öğrendiğini en iyi şekilde yap. Çocuk çıkıyor ve çok kısa sürede rakibini yenerek şampiyon oluyor. Sevinç ve şaşkınlıkla öğretmenine koşarak bu işin sırrını soruyor. Aldığı cevap oldukça nettir:

"Oğlum, başarının üç sırrı var. Birincisi çocukluğundan beri hep iyi bir karateci olmanın hayalini kurdun, bunun için çalışmaktan

hiç bıkmadın. İkincisi, evet, sen tek bir hareket biliyordun ama hareket için o kadar çok çalışmıştın ki, o hareketi en iyi yapan kişi oldun. Üçüncüsü de senin yaptığın hareketin tek bir karşı hareketi vardır, onun için de rakibinin senin sol kolundan tutması gerekir."

Hayatta her şey planladığınız gibi gitmeyebilir, bazen gerçekten de hesapta olmayan olumsuzluklarla karşılaşabilirsiniz. Ancak bu gibi durumlarda olayı bir trajediye dönüştürmek sizi sadece çevrenizde acınılması gerekilen bir kişi yapmaya yarar. Oysa tüm güçlüklerin kolaylaştırıcı bir yönü mutlaka vardır. Güçlükler çoğu kez bakış açılarımızı zenginleştirir. Bizleri yaşamımızda değişiklik yapabilme konusunda cesaretlendirir.

HAYATI DEĞİŞTİREN KİTAP!

Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* adlı romanı hakkında gazetede yayınlanan bir tanıtım cümlesi hiç aklımdan çıkmaz. Kitap, tek bir cümleyle tanıtılıyordu: "Bir kitap okudum, hayatım değişti." Bu tanıtım bana çok etkileyici gelmişti. Hayatını bir kitap okuyarak değiştirebilen insana imrenmemek mümkün değil.

Aynı kitabın herkesin hayatını değiştirebileceğini sanmıyorum. Ancak hayatının değiştiğini söyleyen kişinin başka bir kitabı da okuyarak hayatını değiştirebileceğine inanıyorum. Çünkü bu kişinin kitapları, gözlemleri çok açık bir zihinle her an bir sonuç çıkarabilecek titizlikle okumakta ve yapmakta olduğunu düşünüyorum.

Bu durumda okurken, öğrenirken hayatımızın akışını değiştirecek şekilde bir yoğunlaşma içinde olmalıyız. Bu yoğunlaşmayı gösterebilirsek karşılaştığımız her şey bizim için bir öğrenme vesilesi olur.

Üniversitedeki derslerimi sunmaya hazırlanırken yirmi yıl kadar önce üniversite öğrencisiyken okumuş olduğum ders kitaplarını tekrar gözden geçirdiğim zamanlar olmuştur. Ve genellikle yıllar öncesinde okumuş olduğumuz kitapların çok yararlı olduğunu fark etmişimdir hep. Dürüst olmak gerekirse, çok yararlı ve dolu bulduğum bu kitapların tadını öğrenciyken çok fazla çıkaramadığımızı itiraf etmeliyim. Evet, kitaplar, dersler, konferanslar gibi öğrenme kaynaklarını ve fırsatlarını iyi değerlendirmek gerekir. Kitaplara, derslere ve seminerlere düşüncelerimizi, dolayısıyla hayatımızı değiştirebileceklerini ve çok şey öğreneceğimizi düşünerek yaklaşmamız gerekir.

ÖĞRENMENİN EN KOLAY YOLU: OKUMAK

Yeni bir şey öğrenmek için yola çıktığımızda öncelikle kendimize şunu sormalıyız: "Bana bu işte yardım edecek bir kitap var mı?" Birkaç bin liralık bir kitap milyonlarca lira değerinde hizmet verebilir. Dünyadaki birçok önemli buluşun kaynağını kitapların oluşturduğunu biliyor muydunuz?

-Telefonu icat eden Bell, telefon fikrini Helmholtz'un "Sada" adlı eserinden almıştır.

-Kendi adıyla anılan kanunları ile elektrik ilminin babalarından kabul edilen Faraday, bu kanunları oluştururken bir kimya kitabından ilham almıştır.

-Henry Ford, otomobil yapma fikrini Fransız bir yazarın bir ziraat dergisinde yayınlanan makalesinden esinlenerek almıştır (Gasson, 2004).

Bugün yeryüzünde kaç tane yeni ve şahane fikir olduğunu biliyor musunuz? Belki sayılarını bilmiyoruz ama en azından bu fikirlere ulaşma yollarını biliyoruz: OKUMAK

ÖĞRENMEK, BİLİNMEYENİ ARAŞTIRMAKLA MÜMKÜNDÜR

"Yaşayabileceğimiz en güzel deneyim gizemdir. Bilinmeyen, tüm sanat ve bilimin gerçek kaynağıdır."
Albert Einstein, 1930

Bilinmeyen, hep tehlikeyle eşdeğer görülmüştür. İnsanlar mükemmele ulaşma noktasındaki saplantılarının onların öğrenmelerine ket vurduğunu çoğu zaman fark edemezler. Başarılı olabilmek için sonunda başarısız olma riskine girebilmek gerekir. Bunun için bebekleri örnek alabiliriz. Bir yetişkin için uzanması çok kolay olan masaya yeni yürümeye başlayan bir bebeğin gözüyle bakalım. Masa onun için yüksek, ulaşılmaz ve korkutucudur. Fakat bebek masanın zerindeki şekere ulaşmayı hedef olarak belirlemiştir. Kendisi için bilinmez ve ürkütücü olan riskleri göze alır ve önce sandalyeye tırmanır, ardından da masaya uzanır ve şekeri alır. Bebek masaya tırmanmaya çalışırken sandalyeden düşebilir de. Ancak bu onun hayat boyu sandalyeye çıkamayacak başarısız bir birey olduğu anlamını taşımaz. Bu, sadece o an için o işi yapamadığının bir göstergesidir ve bize bebeğin ileriki yaşantısındaki performansı ile ilgili tam doğru bilgiler vermez.

Hataların bizi yıkacağını ya da geliştireceğini belirleyen, bizim tutumumuzdur. Başarısızlığa uğrayan kişinin azmi sağlıklı bir tutum belirtisidir. Başarısızlık biz vazgeçtiğimizde yıkıcı olur ve tu-

tumumuzun kaza yapmasına sebep olur. Aslında başarısızlığı bir son olarak kabul etmek, sonunda başarısız olmaktır. Başarısızlık, ben bir başarısızım, demek değildir. Henüz başaramadım demektir, yeni bir şeyler öğrendim demektir (Maxvell...).

Neredeyse tüm başarılı insanların ortak bir özelliği vardır. Hepsi de birçok kez yeniden başlamıştır. Eğer başarısızlıktan korkarsanız deneyemezsiniz. Deneyemezseniz de asla başarılı olamazsanız. Denemek her şeyin başlangıcıdır (Fritz, 2004).

Dyer (2001), başarısızlığı hayvani bir tavır olarak kullanmayı önerir ve kedileri örnek verir. Kedinin hedefi fareyi yakalamaktır. İlk denemede başarısız da olsa oturup ağlamaz, şikâyet etmez ya da başarısız oldum diye hayat boyu fare yakalamaktan vazgeçmez. Yaptığı şey çok basittir: Tekrar dener. Başarının sırrı sizin için neyin önemli olduğuna karar vermek ve sonra işe yaramıyor gibi görünse de her gün daha iyiye ulaşmak için yoğun bir şekilde eyleme geçmektir (Robins, 1996).

Sebat kazandırır. Bir işi başarmak için milyonlarca kez denediniz mi? Hayırsa niçin? Niçin çabuk vazgeçeriz? O işi başaracak bireysel gücümüz yok mu? Bireysel güç, eyleme geçmekte ısrarcı olmak demektir. Bir şeyler yaptığınız her anda ondan bir şeyler öğrenir ve bir dahaki sefere daha iyi yapmanın bir yolunu bulursunuz. Hiçbir sorun kalıcı değildir, hiçbir sorun tüm yaşamı etkilemez. Yoğun, olumlu ve yapıcı eylemleri sürdürürseniz sorunlar da hafifler (Fritz, 2004).

Yeniliklere açık olmak, aslında yeni öğrenmelere açık olmaktır.

Gittiğiniz lokantada hep aynı çorbayı içmek, hep aynı mağazadan giyinmek risksizdir ama belki de sizi çok mutlu edecek yeni deneyimlere kapanmanıza sebep olabilir. Genellikle başlangıçta direndiğimiz değişimin sonucu bizi memnun eder, ama yine de değişim sürecinden çekiniriz.

SONUÇLARI DEĞİL BAŞLANGICI DEĞİŞTİRMEK

Her şeyin en mühim noktası, başlangıçtır.
—Eflatun

Bu sözü bir derginin kapağında gördüm. Sözün aslı "Başlangıçları değiştirelim, sonuçları değil" şeklindeydi. Bu sözün öğrenme yolunda çok önemli bir anlam taşıdığını düşünüyorum.

Gerçekten de başlangıçları değiştirirsek sonuçları değiştirmeye gerek kalmaz, çünkü istediğimiz sonuçları bu şekilde daha rahat alırız. Ancak istediğimiz sonuçları almamız yapacağımız başlangıçlara bağlıdır. Bu nedenle, öğrenmenin ve çalışmanın ilk adımında en iyi başlangıcı yapmalıyız. İyi bir başlangıç yapabilmek için gerekli değişiklikleri bu aşamada yapmalıyız. İleride ortaya çıkacak sonucu başlangıçta kontrol altına almalıyız. Zaten alacağımız bazı sonuçları değiştirmek mümkün değildir. Örneğin bir koşuyu birinci olarak bitirememişsek bunu değiştirmek zaten mümkün değildir. Ancak başlangıçtaki çıkış üzerinde çok düşünerek sonucu değiştirmemiz mümkün olabilir.

Değişimin ilk halkası düşünce kalıplarıdır. Bunlara başka bir ifadeyle paradigmalar demekteyiz. Paradigmalar bizim hayata baktığımız pencerelerimizdir. Aynı odada oturduğunuz arkadaşınızla

camdan dışarıya bakın, ama bunun için ikiniz de birbirinizden farklı pencereleri kullanın. Gördüğünüz manzara, az ya da çok, mutlaka birbirinden farklı olacaktır. Belki ikiniz de aynı ağacı göreceksiniz ama birinizin baktığı tarafta ağaca tırmanmaya çalışan kedi görülemeyebilecektir. Düşünce kalıplarımızı sonuç odaklı değil, süreç odaklı kurmalıyız. Sonuç odaklılık, süreci kaçırmaya sebep olabilmektedir ve başlangıçlara yeteri önemin verilmemesiyle sonuçlanabilmektedir. Bir işe başlarken o işin sonucunda ne olacağına odaklanmak, süreçte meydana gelecek olası aksaklıkların ânında fark edilip düzeltilmesini engellemektedir. Bu yüzden aslında küçücük düzeltmeler yapılıp yola devam edilebileceği ve sonuçta beklenen ürünün alınabileceği durumlarda bile süreç değerlendirilmediği için sonuçta büyük problemlerle karşılaşılabilmektedir. Bunun için başlangıçtan itibaren süreç merkezli yol almak önemlidir.

BAKIŞ AÇISI

Bakış açısı, sergilediğimiz davranışların ve yaklaşımların temelinde yer alan yapıdır. Günlük hayatımızda girdiğimiz tartışmalar, belli gruplara ve oluşumlara yönelik hislerimiz, okuduğumuz kitaplar ve daha pek çok şey, sahip olduğumuz bakış açısının süzgecinden geçer.

Bakış açısı bu açıdan bizi belirsizliklerden kurtarır. Bu nedenle bakış açısına sahip olmak gerekir. Yalnız bakış açısına sahip olmak kadar doğru bakış açısına sahip olmak da önemlidir. Etrafımızda doğru bakış açıları kadar yanlış veya eksik bakış açıları da vardır. Aslında başımıza gelen olumsuzlukları sorun haline getiren de bu yanlış bakış açılarıdır. Bu yüzden içinde bulunduğumuz durumlar

zorlaşsa da doğru bakış açıları korunmalıdır. Önemli olan başımıza neyin geldiği değil, bizim onu nasıl algıladığımızdır.

Bakış açılarımız bizim hayata ve olaylara karşı yaklaşımlarımızdır. Henry Ford, "İster başaracağınızı ister başaramayacağınızı düşünün, haklısınızdır," der. Aslında herkes yaşamın başlangıcında olumlu yaklaşımlara sahiptir. Çocukları incelediğinizde bunu daha iyi anlayacaksınız. Onlar hep gülerler, oynarlar, kötü bir şey yaşadıklarında dahi onun kederlerini sürdürmeleri asla bir yetişkininki kadar uzun olmaz. Yaş ilerledikçe bakış açımıza daha çok olumsuzluk eklenir ve zamanla bunlar hayatımızı şekillendirmeye başlar.

Bakış açısının önemli bir özelliği, öğrenilir olmasıdır. Bazen kendi birikim ve deneyimlerimizle, bazen de başkalarından etkilenerek öğreniriz. Bazen de bakış açısı adeta enjekte edilir insanlara. Bu şekilde olaylara ve gelişmelere benzer açılardan yaklaşmak nesiller boyu devam eder durur. Dolayısıyla bakış açıları insanları, toplumu ve düşünme biçimlerini sürekli olarak yeniden üretir.

Sözel mezunu olmasına rağmen matematikte çok başarılı olan bir öğrencimin bu başarısı dikkatimi çekmişti. Bir gün kendisiyle sohbet ederken ona bunu nasıl başardığını sordum. Bana matematiğe karşı olan bakış açısının değişimini anlattı. İlkokulda ilk matematik sınavından 5 üzerinden 3 almasının ardından kendini matematik konusunda başarısız ilan etmiş ve matematik dersine karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirmiş. Bu bakış açısını liseye kadar sürdürerek matematik derslerinde sınıfın hep en kötü öğrencisi olmayı kabullenmiş. Ancak lisede üniversite sınavına hazırlandığı

BİREYSEL GELİŞMENİN SİSTEMİ

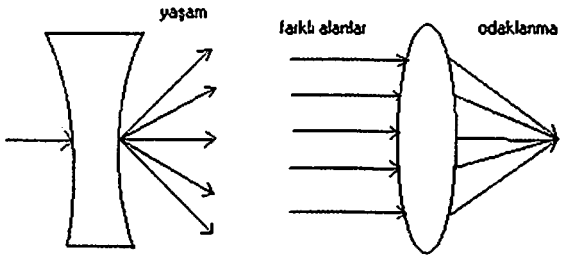

yıllarda eline geçen ve eğlenceli matematik üzerine yazılan bir kitap onun matematiğe olan bakışını değiştirmiş ve şaşırtıcı bir şekilde matematiği sevsem de yapamam yargısı yıkılmış; matematikte sınıfta bir numaralı öğrencilerden birisi halini almış. Charles Popplestone, şartlar her zaman sizin kontrolünüzde değildir, ama düşünceler kontrolünüzdedir, der. Ve şartların düşüncelerimizin üzerindeki etkisi kadar, düşüncelerimizin de şartlar üzerinde etkisi vardır. Öncelikle olumlu bir bakış açısı geliştirmezseniz, başarı için gerekli olan diğer koşulları yerine getirmeniz de baştan engellenmiş olacaktır.

Bakış açıları insanı, düşünme, fikir üretme ve harekete geçme konusunda zenginleştirebileceği gibi esir hale de getirebilir. O halde özgürlüğümüzü ve yaratıcılığımızı zenginleştirecek bir bakış açısına sahip olmamız gereklidir. Bu nedenle bakış açımızı sürekli sınamalı, geçerliğini sürdürüp sürdürmediğini görmeliyiz. Aksi takdirde hiçbir mantığı, pratik değeri olmayan söylemleri, fikirleri tekrarlar dururuz.

Maalesef genç kuşaklarımız yeterli bir bakış açısından genellikle

mahrumdurlar. Ya da kavga, çatışma ve eski zamanların toplumsal yapısının devamını sağlamak için ileri sürülmüş bakış açılarının kuşatması altındadırlar. Ne yazık ki geçmişte şu veya bu şekilde belli kamplarda bulunan kişilerin, aydınların çoğu o zamanlar yanılmış olsalar bile bunu itiraf etmek bir yana, ulaşabildikleri bireylere yirmi-otuz yıl öncesinin yanlışlıklarını efsanevi bir havayla ambalajlayarak sunmaktalar. Ve bunlardan etkilenmiş olan gençler hiçbir geçerliği kalmamış olan kavramları ve söylemleri tekrarlayıp durmaktalar. Konuştukları her konuyu, sahip oldukları bakış açısı ile ilişkilendirmekteler. Oysa etrafımızdaki her olup biteni açıklayabileceğimiz bir bakış açısının olması mümkün değildir. Bu nedenle hayatın ve insanın gerçekleriyle uyuşmayan hamaset dolu eskimiş bakış açılarının müşterisi olmamak gerekir. Buna dikkat edersek daha sağlıklı, daha özgür bir şekilde öğrenebiliriz.

TEK DEĞİL ÇOK YÖNLÜLÜK

Öğrencilerimden sıkça duyduğum ve yanlış olduğuna inandığım bir söz vardır. "İlgi duyduğum alan şu" ya da "O konuya ilgi duymuyorum". Herkes elbette ilgisini belirlemeli ve kendisini ona göre yetiştirmelidir. Ancak erken yaşlarda başlayan ilgi belirleme telaşı bir zorlamadır ve bu, bireyin ileriki hayatı için yanlış atılmış bir adım olabilir. Hele hele ilköğretim, ortaöğretim ve hatta üniversite çağındaysak kendimizi "ilgi belirleme" adı altında kalıplamamalıyız. Bu dönemler kendimizi olabildiğince çok yönlü olarak yetiştirmenin zamanıdır. Bu dönemlerde olabildiğince öğrenmeliyiz.

Düzensiz bir bilgi bombardımanının yarattığı yılgınlıklar ve so-

runlar eğitimcilerin, "ilgilerin belirlenmesi ve ilgilere göre eğitim yapılması gerekir" şeklinde ifade edilen bir düşünceyi benimsemelerine neden olmuş olabilir. Bu düşünce doğrudur. Ancak ilk öğretim 5. sınıftaki bir öğrencinin, ilgisi şu yönde, bu yönde diye kalıplanması yanlıştır. Aynı şekilde, 5. sınıf öğrencisinin doğruluğu su götürür bir duyguyla "Ben matematiği veya tarihi sevmiyorum" deme hakkı da yoktur.

Öğrencinin böyle bir düşünceye sahip olması, kısmen bizim eğitimciler olarak *ilgi, yönelme* gibi kavramları yanlış kullanmamızdan kaynaklanıyor olabilir. Üniversitede bile bir öğrencinin öğrenim görürken şu konu işime yarayacak şu konu yaramayacak şeklinde bir ayıklama yapması yanlış. Bu yaklaşımları sergileyenlerin ileriki hayatlarında bundan hep zarar gördükleri gözlenmektedir.
Çok yönlülüğün en güçlü temelleri örgün eğitim kurumlarında atılabilir. Bir konuda derinleşmeye, yoğunlaşmaya diyeceğimiz bir şey yok. Ancak bunu çok yönlülük içinde sağlamak gerekiyor. Zaten çok yönlülüğe dayalı olmayan bir derinleşmenin sağlanması da zordur. Çok yönlülük ihmal edilirse bahsedilen yoğunlaşma bir işe yaramayabilir.

Bundan ötürü çok yönlü olmayı asla ihmal etmemek gerekir. Çok yönlülüğü ihmal eden kişi ileriki hayatında gittikçe daralan bir yola girer ve baş edemediği her şey için "Benim alanım değil" diyerek topu taca atar.

Hayata atıldığımızda yüz yüze olacağımız meslekler ve pozisyonlar için geçmişe dönüp baktığımızda bire bir eşleşen bir eğitim hayatı bulamayacağız. Eğer çok yönlülüğü ihmal etmediysek

bu pozisyonlar için kullanabileceğimiz birçok bilgi ve yaklaşımı bulacağız dağarcığımızda.

Evet, öğrenen birey çok yönlü olmak zorundadır. Çünkü karşılaştığımız birçok sorunun çözümünün ipuçları çok yönlü bir altyapının içinde saklıdır. "Sadece müzikten anlayan müzikten anlamaz" diye bir söz vardır. Bilgi, tek bir alandaki uğraşıyla edinilemez. Sadece belli bir alanla ilgilenerek bilgi üretmeye çalışmayı bazı filozoflar 20. yüzyılın bir hastalığı olarak görür. Rönesans aydınları gibi sanat, edebiyat, fen vb. birçok alanda bilgi sahibi olmak gerekir.

İsim yapmış otoritelerde de hep bunu görüyoruz. Bu konuda sanat ve bilimin birçok dalı ile ilgilenen Leonardo da Vinci önemli bir örnektir. Gelişim, öğrenme ve zekâ gibi konularda büyük bir otorite olan Piaget, biyoloji, sosyoloji, felsefe, psikoloji vb. çeşitli sahalarda araştırma yapmıştır. Bilim felsefecisi Karl Popper da felsefenin büyük teorisyenlerinden olmasına rağmen psikolojiyle ilgilenmiş. Daha birçok düşünür ve bilim insanının hayatında çok yönlüğe verilen önemi görebiliriz. Ayrıca, özellikle *bilgi çağı* olarak adlandırılan içinde yaşadığımız dönemde de üniversite ve üniversite sonrası eğitim çalışmalarında disiplinler arası çalışma yapma gereği sıkça vurgulanmaktadır. Üniversite döneminde disiplinler arası çalışma yapmanın ilköğrenim ve ortaöğrenim çağındaki kökeni bütün disiplinlerin temelini atmak olabilir. Hal böyle iken, binyıllardır süzülüp gelerek belli disiplinlerden oluşan öğretim programlarının herhangi bir disiplini özellikle ilköğrenim ve ortaöğrenim çağında asla ihmal edilmemelidir. Bir başka deyişle birey, çok yönlülüğün temelini iyi atmalıdır.

DOĞRU YA DA YANLIŞ YOKTUR, VAR OLAN FARKLILIKTIR

Verdiğiniz kararları doğru ya da yanlış ikilemine sıkıştırmadan değerlendirmeyi denemek faydalı olacaktır. Aslında bu, karşılaştığınız olaylara daha geniş bir pencereden bakmanıza da yardımcı olacaktır. Uzun süredir çalıştığınız işinizden ayrılmaya karar verdiğinizi düşünün. Üst düzey yönetici pozisyonu için başvuru yaptığınız iki şirketten de kabul aldınız. Büyük olasılıkla bu durum sizi kararsızlık sürecine sürükleyecektir. Amacınız iyi olanı seçmektir. Oysa aslında ne biri iyi ne de bir diğeri kötüdür. Sadece ikisi birbirinden farklıdır. Her iki kararın da artısı ve eksisi olacaktır. Eğer verdiğiniz karar sonucunda mutsuz olursanız bu da bir başarısızlık ya da bir yanlış değildir. Sadece biraz zaman kaybetmişsinizdir ve şimdi daha farklı bir karar verme zamanı gelmiştir.

HİÇBİR ŞEY ZOR DEĞİLDİR

Her şey mümkün olduğunca yalın kılınmalı.
—Albert Einstein

Kültürümüzde maalesef zorlaştırma, işi uzatma anlayışı yaygındır. Bilgisayarı, felsefeyi, matematiği, fiziği, yabancı dili öğrenmeyi hep zor olarak görürüz. Bu aslında bizden kaynaklanmaz. Öğrenmenin zor olduğu her nedense bilenler tarafından sıkça dile getirilir. Öğrenmeye başlayanlar da bundan korkar elbette. Öğrenim dönemlerinde de üst sınıflar alt sınıfları hep korkutur. Okullarda veya yetişkinler arasında bir şeyi yeni öğrenmeye çalışan bir kişiye karşı o konuyu bilen kişinin "Dur bakalım, biz kaç fırın ekmek

yedik bunu öğrenmek için!" gibi sözler sarf ettiğini sıkça duyarız. Bu kültürün hâkim olduğu işyerlerinde de ustalar çıraklarına aynı tavırla yaklaşır. Oysa, özellikle içinde yaşadığımız bilgi toplumunda bir şeyleri öğrenmek için *çok ekmek yemek* şart değildir.

Bireyin öğreneceği bir şeyi ciddiye alması gerekir. Ancak her şeyden önce öğrenilecek konuyu zor görmemek ya da öğrenmenin kolay bir yolu olduğuna inanmak gerekir. Öğrenen bir insan olarak, zorlaştırarak öğretenlerin yaygın olduğu bir toplum ve eğitim sisteminde yılmamalı, zor öğrenildiği iddia edilen birçok konuyu öğrenmenin kolay bir yolu olacağını hiç akıldan çıkarmamalıyız. On yıl kadar önce bir yazarın, bilgisayar kullanmanın *enter* tuşuna basmakla birlikte kolayca öğrenilebileceğini vurgulayan yazısı çok ilgimi çekmişti. O yıllarda milyonlarca insan bilgisayar kullanmayı hayatta öğrenemeyeceklerine inanmaktaydı. Oysa günümüzde bilgisayar kullanımı neredeyse sıradan bir iş haline geldi. Sanıldığı ya da iddia edildiği gibi zor bir iş olsa bu mümkün olabilir miydi? Tıpkı bunun gibi, okullarımızda işlenen bazı dersler ve konulara ilişkin *zor öğrenilir* önyargısını önce öğrenen kişilerin kırması gerekir.

DUYGU VE DÜŞÜNCELERİN KONTROLÜ ELİMİZDE

Klasik yaklaşıma göre zeki olmak günümüzde matematik ve fen gibi alanlardaki yeterlilikle ölçülmektedir. Bir matematik problemini hızlı olarak çözebilen biri zeki olarak nitelendirilebilmektedir. Oysa dünyaya bir kere geliyoruz ve sadece bir şansımız var.

Gerçek zekâ, bu kısa zaman diliminin her ânını mutlu ve verimli geçirebilmektir. Bu da ancak mutluluğu sorunlarla ters orantılı olarak algılamamakla ve hayatı "sorunum var mutsuzum" çizgisine sıkıştırmamakla mümkündür.

Mutsuzluk ya da sevinç gibi duygular, aslında kişinin kendi düşünce kalıplarıdır. Bir şeyi nasıl düşüneceğimize biz karar veririz. Bir olay tek başına mutluluk verici ya da üzücü değildir. Bunun için düşüncelerimizi yönetir, kendi düşünce kalıplarımızı belirleriz. Örneğin evinizin duvarında yürüyen bir örümcek gördünüz, korkarak irkildiniz ve şu cümleyi kurdunuz: "Örümcek beni korkuttu." Oysa örümceğin bizi korkutmaya tek başına bir gücü yoktur. Bu durumda korku duygusunun oluşmasına sebep olan bizim düşünce kalıplarımızdır. Aslında doğru olan cümle şudur: "Bir örümcek gördüm ve kendimi korkuttum." Aynı örneği öğrenmelerimize uyarlayalım. Matematik dersini yapamadığına inanan ve bu yüzden her matematik dersinde çözemediği problemlerden dolayı aptal yerine konulduğunu düşünen bir öğrencinin cümlesi şu şekilde olacaktır: "Matematik dersinde aptal yerine konuldum." Oysa duygular kontrol edilebilir. Çünkü duygular düşüncelerin eseridir mantığıyla hareket ettiğimizde uygun cümle şu şekilde olacaktır: "Sınıf arkadaşlarımın fikirlerini kendi fikirlerimden daha ön planda tuttum ve kendi kendimi aptal hissettim." Eğer aptal hissetmenin altındaki yanlış düşünce düzeltilirse, aptallık hissi de yok olacaktır (Dyer, 2001).

ÖĞRENME İÇİN ZAHMET GEREK

14 Ağustos 2003 Pazar tarihli *Sabah* gazetesinde okuduğum bir haber ilgimi çekti. Manşetten verilen haberin başlığı *Ölümüne Es-*

tetik idi. Habere göre, 35 yaşındaki bir kişi 20 kilo vermek için midesine silikon bant taktırmak istemiş, ancak yapılan operasyon sonrası ortaya çıkan komplikasyon sonucu hayatını kaybetmişti. Bir insanın 20 kilo vermek için ameliyat olması ilginç gelmişti bana. Zayıflamak için kullanılan bu tür bir yöntem aşırı düzeyde kilo fazlası olan bir kişi için belki normal olabilir ama 20 kilonun diyet uygulanarak da verilebileceğini düşünüyorum. Ama diyet yapmak uzun süreli ve zahmetli bir işmiş gibi düşünülmüş olabilir.

İnsanlar genellikle bir şeyler yaparken bilinen yolları izlemek bir yana, daha kolay ve zahmet gerektirmeyen uğraşlara girmekte. Örneğin zayıflamak isteyenler nasıl kilo verilebileceğini bilmelerine rağmen daha kolay bir yolun olabileceğini düşünerek mucizevi çarelere bel bağlamaktalar. Bir işi çok zor bulup ondan kaçınmakla sihirli değnekleri birbiri ardına denemek, özünde aynı şeyler oysa. Her işin daha kolay bir yolunu arayalım ama öğrenmenin gerektirdiği çaba ve sorumluluğu üstümüzden atmadan, sihirli değnekler aramadan yapalım bunu. Zira öğrenmede hedef, biraz da yoldur. İnsan, ele aldığı konu kadar, o şeyi öğrenirken de pek çok şey öğrenir.

Psikolog Ferahim Yeşilyurt, bir sohbetimizde, hipnozla yabancı dil öğrenme, zayıflama ve sigarayı bırakmada ilaç kullanımı konularında kendisinden tavsiye isteyen çok sayıda kişiden telefon aldığını söylemişti. Bu yöntemlerin hepsi amaca kısa yoldan zahmetsizce ulaşmak içindir. Oysa bu amaçlara ulaşmak için ispat edilmiş bilimsel yöntemler mevcuttur. Yabancı dil öğrenen milyonlarca insan bildiğimiz yöntemlerle öğrendi. Öyleyse kolaycılığa kaçmak neden?

Bir şeyleri öğrenmek ve sınavları kazanmak için de zahmet çekmek, emek harcamak, uğraşmak gerekir. Nitekim bu kitapta sunduğumuz bilgi, ilke ve yaklaşımlar da belli bir emek ve çabayla bütünleştirilmelidir. Sunulan yaklaşımlardan yararlanabilmek için öncelikle çalışmak gerekir. Fazla okumayan birinin hızlı okuma tekniği hakkında bilgilenmesi gibi bir duruma düşülmemelidir.

Son yıllarda kişisel gelişime katkı sağlamaya yönelik modeller sunan seminerlerin, kitap vb. yayınların yaygınlaştığını görüyoruz. İnsanlar, özellikle de gençler bu tür yayınlara ve seminerlere büyük ilgi göstermekte. Üniversitede okuyan birçok gencin okumakta olduğu alanın kuramsal temellerini bir kenara bırakıp daha kestirme yoldan başarılı olacağını düşünerek *karar verme, dost kazanma, arkadaş bulma, etkileme, tartışma, konuşma, istediği işe girme yolları/sanatı* benzeri başlıklar altında kendisini yetiştirmeyi tercih ettiğine sıkça tanık oluyorum. Bu konularda bireyin kendisini yetiştirmeye çalışmasına söylenecek bir şey yok. Ancak bu yola, ter dökmesini gerektiren çabadan kaçınarak ya da bunu ikinci plana atarak girmesini son derece yanlış buluyorum. Belli bir bilgi ve olgunluk temeli olmaksızın kişinin *insanları etkilemesi, isabetli kararlar vermesi* vb. mümkün olamaz. Bir iç olgunluk kazanmadan, belli bir bilgi potansiyeline sahip olmadan kısa yoldan tekniklerle elde edilmiş başarılar, bozuk bir malı allayıp pullayıp satmaktan farksızdır.

Özetle, önce zahmet çekmek, okumak, öğrenmek, çalışmak; öğrenme sürecimizi ve iletişimimizi daha verimli kılmak için de belli tekniklerle stratejileri öğrenmemiz ve kullanmamız gerekir.

GEÇMİŞ ENGELİNİZ DEĞİL YOL GÖSTERİCİNİZ OLSUN

"Ben zaten yapamam."
"Daha önce de denedim olmadı."
"Bu sorun hep karşıma çıkıyor, hiç çözemedim."

Kendimize geçmişte hoşumuza gitmeyen yaşantılarımızdan bir kolye yapıyor ve onu hiç boynumuzdan çıkarmıyoruz. Bu kolye bizim geleceğe dönük enerjimizi de bitiriyor sanki. Gittiğimiz ilk iş görüşmesinde işe kabul edilmeyişimiz "asla çalışacak bir iş bulamayacağım" kolyesi olarak boynumuza takılıyor. Bu "yapamam"lar zamanla hayat yarışında kendi kendimizi diskalifiye etmemize sebep oluyor. Etiketlerimiz bizi zamanla bir kısırdöngüye sokuyor. Bu çaresiz kabul ediş harekete geçebilme yeteneğimizi de sıfırlıyor (Dyer, 2001).

Yaşam boyunca geçmiş geleceğiniz değildir. Şimdi önemlidir. Düne saplanmak yerine bugün yapacaklarınız üzerine yoğunlaşırsanız her şey daha iyi olacaktır (Fritz, 2004).

Olumsuz ifade: Geometri dersinden hep düşük not alıyorum. Bu yüzden hiçbir zaman istediğim üniversiteyi kazanamayacağım.

Kurulabilecek uygun cümle: Şimdiye kadar geometri dersinden çok iyi notlar aldığım söylenemez ancak artık geometriyi öğrenmeliyim. Bunun için kendime bir fırsat vereceğim ve geometriyi öğrenmek için gereken zamanı kendime hediye edeceğim.

Başarısızlık diye bir şey yoktur. Başarısızlığı kabul etmek ve yenilmek vardır. Her canlı hüsrana, hayal kırıklığına uğrayabilir.

Ama hayat her zaman yaşanmaya değer olma özelliğini devam ettirir.

DEĞİŞMEK

Değişim insanoğlu için kaçınılmaz bir olgudur. Evren, teknoloji, toplum, ekonomi, kültür, kısacası her şey değişiyor. Çevre, doğa, toplum değişiyorsa insanın da değişmesi gerekir. Aksi halde zamanın gerisinde kalma söz konusu olabilir. Ancak, değişmek veya değişebilmek bir kapasite meselesidir, başka bir deyişle, beceri ve kültür işidir. Bu yüzden değişebilmeyi de öğrenmek gerekir.

Bu konuda temel adım, *acaba zamanın gerisinde mi kaldım* korkusunu yaşamaktır. Haklı olduğumuzu düşündüğümüz anlarda bile *yine de bir yere saplanıp kalmış olabilir miyim* endişesini duymaktır.

Değişemeyen ve değişmek istemeyen kişiler genellikle kendi kısırdöngülerini yaratırlar. Kendilerini haklı çıkaracakları bir neden bulmakta zorluk çekmezler. Hoş bir fıkra vardır: Aceminin biri, almış eline bağlamayı, tellerin üzerindeki parmaklarını kımıldatmadan çalmaya koyulmuş. Sormuş yanındakiler: "Herkes parmaklarını teller üzerinde hareket ettirirken sen neden sabit tutuyorsun?" Acemi yanıtlamış: "Öyle çalanlar benim elimin durduğu yeri arıyorlar."

Değişim bazen de toplumun sahip olduğu değerlerde ve kültürde kabul görmez. Örneğin, halk arasında *çıktığı kabuğu beğenmeme* gibi bir sözün bazen değişmeyi eleştirmek için de kullanıldığı görülür. Bunları çok fazla dikkate almamak ve değişmek gerekir.

SİSTEM VE BÜTÜN-PARÇA İLİŞKİSİ

Sistem, birbiriyle ilişkili parçalardan oluşan yapıya verilen isimdir. Doğa, çevre, insan çok iyi işleyen sistemler için verilen örneklerdir. Bu örneklerden hareketle çalışmaların, kurulacak yapıların sistem özelliğini taşıması önerilir. Aynı şekilde, bir sorunun ele alınması, bir kişinin yaşadığı sorunların çözülmesi için bu konuların parçası oldukları sistem çerçevesinde ele alınması önerilir.

Aynı şey öğrenmeye de uyarlanabilir. Somut (münferit-parça) bir bilgiyi tanıyabilmek ve anlayabilmek için bilgiyle ilişkili olan bütünün de bilinmesi gerekir. Tek bir hücrenin çok hücreli bir organizmanın genetik mirasının tamamını içermesi gibi, her bir bilgiyi de ilişkili olduğu bütünü yansıtan bir parça olarak görmek gerekir. Bunun tersi de aynı şekilde geçerlidir: Parçalardan oluşan bir bütün de içerdiği münferit bilgileri (parçaları) yansıtan bir yapı olarak görülmeli ve ele alınmalıdır. Bir örnek verecek olursak toplumu, içerdiği insanları yansıtan bir yapı, bireyleri de toplumu bütün yönleriyle yansıtan kişiler olarak görmek demektir bu. Biraz daha karmaşık bir ifadeyle, bir hologramın her tekil noktası, temsil ettiği bilginin tamamını nasıl içeriyorsa, her tekil hücre, her tekil birey de, parçası olduğu ve aynı zamanda kendi parçası olan bütünü holografik biçimde içerir (Morin, 2002).

Bu iç içe geçmişliği öğrenme sürecinde de görmek mümkündür. Edebiyat tarihin derinliklerinde İÇERİLMİŞTİR; matematikte, fende, resimde olduğu gibi. Plastik sanatlarda da heykelleri ve çömlekleri yaratmak için fen ve kimya bilgileri kullanılır (Caine, 2002). İnsanın biyolojik yapısı ve etrafımızdaki işleyişler de böyledir. O

halde, öğrenirken zihnimizi iç içeliği alacak şekilde çalıştırır ve yapılandırırsak, iç içe geçen gerçekleri içeren evreni daha iyi anlayabiliriz. Akademik konuları ilişkilendirmeler yaparak, bir bütünlük içerisinde öğrenmemiz gerektiği anlamına gelecektir bu.

ZEKÂ VE ÖĞRENME

Ne yaparsak yapalım, öğrenmenin gerçekleşebilmesi zekâya bağlıdır. Dolayısıyla zekânın ne olduğu bilinmelidir. Zekâ ve zekânın adeta fışkırdığı depo olan beyin konusunda bilinenlere yeni bilgiler eklenmektedir. Bu bölümde zekâ hakkında yeni geliştirilen teorileri sunacağım.

ZEKÂ

Yakın zamanlara kadar geçerli zekâ paradigması insanları çok zeki, orta düzeyde zeki ve az zeki şeklinde sınıflamaktaydı. Okullarda da öğrenciler büyük ölçüde bu şekilde sınıflanmaktaydı.

Günümüzde hâkim olan yaklaşıma göre ise bireylerin belli yönlerde üstün, belli açılardan yetersiz olabileceğine inanılmaktadır. Bireyler topyekûn *yeterli* ya da *yetersiz* olarak etiketlenmemektedir. Artık bireyin matematik, dil, ritim, içedönüklük, duygu gibi münfe-

rit boyutlara göre ne ölçüde yeterli olduğu söz konusu edilmektedir. Bireylerin üstün ve yetersiz oldukları yönler saptanmakta ve öğrenim hayatlarını buna göre şekillendirmeleri önerilmektedir.

Bu durumda eski zekâ teorisinin kalıntısı olan düşünce kalıplarıyla kendimizi bilinen iki temel boyuttaki (sözel ve sayısal) üstünlüğümüze veya eksikliğimize dayalı olarak asla sınırlandırmamalı, zekânın sekiz boyutunu göz önünde bulundurarak tanımalıyız. Uzmanların yardımıyla veya kendi kendimize saptadığımız zekâ boyutlarımıza göre çalışmalarımıza ve öğrenme etkinliklerimize yön vermeliyiz.

Örneğin, sözel-dil zekâ alanı yüksek olan bir kişi öğrenmek için ses kayıt cihazlarını kullanmayı, mantıksal-matematiksel zekâ alanı yüksek olan kişiler sınıflandırmalar yapmayı, görsel-uzaysal zekâ alanı yüksek olanlar zihinde canlandırma yapmayı ve zihin haritaları oluşturmayı, sosyal zekâ alanı yüksek çıkanlar da eşli çalışmayı tercih edebilirler.

Zekâ konusundaki yeni görüşe göre zekânın diğer özellikleri aşağıda gösterilmektedir.

Zekânın özellikleri

- Her insan kendi zekâsını geliştirme potansiyeline sahiptir.
- Zekâ sadece gelişmekle kalmaz, aynı zamanda başkalarına da öğretilebilir.
- Zekânın, insanın içinde yaşadığı fiziksel, sosyal ve kültürel çevresini algılamasını, anlamasını ve kontrol etmesini sağlayan birçok yönü vardır.

- Zekâ çok yönlülük göstermesine rağmen kendi içinde bir bütündür.
- Her insan, çeşitli zekâ alanlarının tümüne sahiptir.
- Birey zekâ alanlarının her birini yeterli bir düzeyde geliştirebilir.
- Zekânın boyutları genellikle bir arada ve belli bir uyum içinde çalışır.
- Bireyin bir alandaki zekâ potansiyeli farklı özellikler gösterebilir. Örneğin, sözel yönü gelişmiş bir kişi okumayı çok iyi beceremeyebilir, ancak çok iyi bir kelime dağarcığına sahip olabilir. Aynı şekilde kinestetik zekâsı iyi olan bir kişi iyi futbol oynayamayabilir, ancak iyi bir tiyatrocu olabilir.

ÖĞRENME TİPİ

"Geleceğin cahili okuyamayan kişi olmayacaktır.
Nasıl öğreneceğini bilmeyen kişi olacaktır."
Alvin Toffler

1960 yılında Rita Dunn tarafından geliştirilen bir teoriyle birlikte bireylerin farklı öğrenme stillerine sahip oldukları ileri sürülmektedir. Tıpkı kan grubu gibi öğrenme stillerinin de bilinmesi gerekir. Öğrenme stili yaşam boyu değişmeyen ama fark edildiği zaman yaşamı değiştiren bir şeydir. Öğrenme stilleri, her bir öğrencinin yeni ve zor bir bilgiyi öğrenmeye hazırlanırken, öğrenirken ve hatırlarken kullandığı farklı ve kendine özgü yollardır. Öğrenme stili doğuştan sahip olunan karakteristik bir özelliktir.

***Görsel, işitsel** ve **kinestetik** olmak üzere üç öğrenme stili*[2] *(tarzı) vardır.*

Görseller

Özel yaşantılarında genellikle düzenli ve titizdir. Karışıklıktan ve dağınıklıktan rahatsız olurlar. Dağınık bir masada çalışmazlar. Masayı önce kendilerine göre düzenlerler, daha sonra çalışmaya başlarlar. Çantaları, dolapları her zaman düzenlidir. Yazmayı sevmeseler bile defterlerini düzenli ve itinalı kullanırlar. Öğretmenlerin örnek gösterdiği öğrencilerdir genellikle.

Düz anlatım yönteminden yeterince yararlanamazlar. Tam olarak anlamaları için dersin mutlaka görsel malzemeler ile desteklenmesi gerekir. Harita, poster, şema, grafik gibi görsel araçlarla kolay öğrenir ve bu araçlarla öğrendiklerini kolay hatırlarlar. Öğrendikleri konuları gözlerinin önüne getirerek hatırlamaya çalışırlar.

Kendi kendilerine kurallar belirlerler. Örneğin başlıkları kırmızı, alt başlığı sarı yazmaya karar vermişken yanlışlıkla lacivert yapmışlarsa o sayfayı yırtıp yeniden başlarlar. Sözlü talimatları izlemekte zorlanırlar ve talimatların tahtaya yazılmasını isterler. Gördüklerini belleklerine görüntü olarak kaydedip hatırlarlar. Hatırlamak istedikleri telefon numarasını numaranın yazıldığı yerdeki görüntüsü ile hatırlarlar. Küçük yaşlarda bile gözle okuma konusunda becerilidirler.

---

2 Bu konuda daha detaylı bilgi için Alp Boydak'ın *Öğrenme Stilleri* (Beyaz Yayınları) adlı kitabına başvurabilirsiniz.

İşitseller

Küçük yaşta kendi kendilerine konuşurlar. Ses ve müziğe duyarlıdırlar. Sohbet etmeyi, birileri ile çalışmayı severler. Ahenkli ve güzel konuşurlar. Yabancı dilde konuşma ve dinlemede başarılıdırlar. Okuma ve yazmada başarılı değildirler.

İlkokul 1 ve 2. sınıflarda kendi kendine konuştukları için aslında işittiklerini daha iyi anlama özelliğine sahip oldukları halde öğretmenin söylediklerini kaçırırlar. Gözle okuma ânında hiçbir şey anlamayabilirler. Bu nedenle en azından kendi kulaklarıyla duyabilecekleri şekilde sesli okumalarına fırsat verilmelidir. İşittiklerini daha iyi anlarlar. Daha çok konuşarak, tartışarak öğrenirler. Bilgi alırken dinlemeyi okumaya tercih ederler. Olay ve kavramları birinin anlatması ile daha iyi anlarlar. Grup ve ikili çalışmalarda konuşma ve dinleme olduğu için daha iyi öğrenirler. Hatırlamak istediklerini birisi kendisine söylüyormuş veya anlatıyormuş veya işitiyormuş gibi hissederek hatırlarlar. Sınıfta yapılan gürültüden rahatsız olurlar.

İşitseller için çalışılan/öğrenmenin gerçekleştiği ortamın çok sessiz olması önemlidir.

İşitseller konuşmayı severler. Eğer konuşma fırsatı bulamazlarsa yanındakilerle konuşurlar.

Kinestetikler/Dokunsallar

Oldukça hareketlidirler. Sınıfta yerlerinde duramazlar. Tahtayı silmek, pencereyi açmak, tebeşir getirmek, kapıyı örtmek hep onların istediği şeylerdir. Uzun süre otururlarsa derste ne olup bitti-

ğini anlamazlar. Hareketlilikleri uygun bir şekilde yönlendirilmezse sınıfta problem çıkarırlar. Anlatım yönteminden en az yararlanan onlardır. Dersin görsel malzemelerle zenginleştirilmesi de onların pek işine yaramaz.

Öğrenebilmeleri için mutlaka ellerini kullanacakları, yaparak-yaşayarak öğrenme dediğimiz öğrenme tekniklerinin uygulanması gerekir. Sınıf yerine okul bahçesi veya laboratuvarda dokunarak, ellerini kullanarak, olayların içinde yaşayarak çok daha iyi öğrenirler.

Grinder'in araştırmasına göre toplumun üçte ikisi bu üç özelliğin ikisine, bazen de üçüne de sahiptir. Ancak üçte biri bu üç özellikten sadece birine sahiptir ki bu gruba girenler toplumda, okulda evde zorlanmaktadır. Ve bunlar arasında özellikle kinestetik olanlar önemli sorun yaşamaktadırlar. Ya az zeki oldukları düşünülmekte ya da hiperaktif oldukları söylenmektedir (Boydak, 2001).

Kinestetik öğrenci, kas belleğine sahiptir. Kinestetik öğrenci dokunarak ve hissederek iyi öğrenir.

Öğrenme tipolojisi bizim özelliğimizdir. Bu özelliğimizi tanıdıktan sonra bir şey öğrenmeye çalışırsak ona uygun bir şekilde davranmalıyız. Örneğin, görsel bir kişiysek renkli kalemlerle, şemalarla çalışmalıyız. Düzenli, kalabalık olmayan bir mekânda çalışmamız, dersi dinlerken notlar almamız daha iyi öğrenmemizi sağlar. İşitsel isek dinlemeye önem vermeliyiz, gürültüsüz bir çalışma ortamını tercih etmemiz, üzerinde çalıştığımız konuyu yüksek sesle okumamız, hatta mümkünse başka biri ile çalışma-

mız gerekir. Kinestetik bir kişiysek öğreneceğimiz konunun daha fazla içine girmeliyiz, hissetmeliyiz, dokunmalıyız. Anlatılanları kendi ifadelerimize dönüştürerek kısa notlar almamız, öğrendiğimiz konuyu bilgilerimizle ilişkilendirmemiz, konunun yaşamla ilişkisini kurmamız yoluyla daha iyi öğreniriz.

İdeal eğitimde hedef, okuldaki her öğrenci için bir öğrenme türü profili çıkarılıp buna uygun öğrenme ortamları ve yaşantıları sunulmasıdır. Çocukların kendi öğrenme türlerini öğretmenin öğrenme türüne uydurmasını beklemek anlamsız ve verimsiz bir beklentidir. Öğretmenler her çocuğun farklı kişilikler, zekâ örüntülerine sahip olduğunu kabul etmelidir. Öğretmenler derslerini çok çeşitli öğretme stratejileri, etkinlikleri ve yaşantıları ile zenginleştirmelidirler. Öğretmenler sınıfı soğuk havasından kurtarıp şirinleştirmelidirler. Anlatılan konu ne kadar ilgi çekici olursa olsun, öğrenciler ne kadar dikkatli dinlerlerse dinlesinler ve öğretmen bilgiyi ne kadar sıralı ve yavaş anlatırsa anlatsın; eğer öğrencinin öğrenme stiline uygun bir ders anlatımı yoksa öğrenme sınırlı kalmaktadır.

ÖĞRENME İÇİN İZLENMESİ GEREKEN STRATEJİLER

Önceki bölümde öğrenmenin vazgeçilmez bir dayanağı olarak zekâ ve öğrenme tipleri üzerinde durmuştum. Bu bölümde ise öğrenmeyi gerçekleştirmek için uygulanabilecek ilke, teknik ve yaklaşımları sunacağım.

AMAÇ

Aradığını bilmeyen, bulduğunu anlayamaz.
—Claude Bernard

Saatinize yaklaşık 10 saniye kadar bakmış olsanız, ardından gördüğünüzü çizmeye çalışsanız büyük olasılıkla çoğunuz gördüklerini tam olarak çizemezdi. Bunun nedeni, saate zamanı öğrenmek amacıyla bakmamızdır. Eğer, "Saatinize dikkatle bakın, bunun ardından gördüğünüzü çizmenizi isteyeceğim" demiş olsaydık büyük olasılıkla doğru

bir çizim yapardınız. İşte amaç böyle bir şeydir. Bireyi odaklayan, yoğunlaştıran, konsantre eden bir etkendir.

Amaç, öğrenme sürecinde de büyük önem taşır. Birey bir şeyi belli bir amaçla öğrenmeye çalışırsa daha çok verim alır. Amaç olmadan etkili öğrenmenin gerçekleşmesi zordur. Amacın yokluğunda öğrenme tesadüflere kalmış olur. Amaç olduğunda daha iyi yoğunlaşma ve odaklanma olacak, öğrenmeye ayrılan zaman da daha verimli kullanılacaktır. Bundan ötürü birey öğrenmeye başlarken amaçlı olmalı. Neyi, ne kadar sürede öğreneceği, sonuçta ne kazanacağı konusunda bilinçli olmalıdır.

BAŞLAMAK

Başlamak yolun yarısıdır.

Öğrenmeye başlamak bazen zor bir iş haline gelir. Saatler geçer, bir türlü başlangıç yapılamaz. Kimi zaman yapılacak işlerin zorluğu, kimi zaman da çokluğu gözümüzü korkutur ve işe koyulamayız. Oysa *binlerce kilometrelik bir yolculuk tek bir adımla başlar.* Onun için bir an önce başlamalıyız.

Başlamak için önce güdülenmenin gerektiği söylenir genelde. Bu doğrudur, ancak bunu yapay bir koşul haline getirmek de gerekmez. *Bir başlayalım bakalım* gibi bir yaklaşım daha sağlıklı olabilir. Düzensizlikler bile başlangıcı yaptıktan sonra ortadan kalkar. Yani, *göç yolda düzelir.*

Ancak yine de öğrenirken başlangıcı mümkün olduğunca doğru

yapmak gerekir. Doğru bir başlangıç yapamaz isek ilk düğmesi yanlış iliklenen bir gömleğin giyilmesiyle ortaya çıkan görüntüye benzer bir duruma düşeriz. André Gide'in de söylediği gibi, "iyi bir başlangıç, yarı yarıya başarı demektir". Aslında hayatın kendisi de öyledir. Nitekim psikolojinin babası sayılan Freud insan hayatında ilk beş yılın sağlıklı bir kişilik açısından önemli olduğunu vurgular. Aynı şekilde Piaget de insan zihninin ilk yıllarda edineceği birikimin önemli olduğunu vurgular.

KENDİ KAYNAKLARINI KULLANMAK

Kendi kaynaklarını kullan.

—Lao Tzu

Karşılaştığımız her durumda kullanabileceğimiz bir öz kaynağımız muhakkak olur. Ancak sahip olduğumuz kaynakları görebilmek ve kullanabilmek bir anlayış meselesidir. Genellikle *"Sahip olduğum imkânlarla ne yapabilirim?"* sorusunu sormadan önce eksiklikleri görürüz.

Karşılaştığımız her sorunun çözümü için kullanabileceğimiz bir kaynağın mevcut olabileceğini düşünmeliyiz. Kaynaklarımızı, yani zamanımızı, elimizin altındaki sözlüğü, kitapları kullanmadan eksik olan şeylere takılıp kalmamalıyız.

Sahip olunan kaynakları kullanmak bir anlayıştır. Bu anlayışa sahip olmayan bir öğrenci sınavın bitmesine az bir zaman kaldıysa kalemi kâğıdı bırakır. Aynı durumda bir futbolcu da takımı yenikken maçın bitimine çok az bir zaman kaldıysa işi bitmiş ola-

rak görür. Var olan kaynakları kullanma alışkanlığına sahip olan öğrenci ve sporcu son dakikaları bile sınavın ve maçın kaderini değiştirmek için bir fırsat olarak görüp değerlendirebilir.

Kendi potansiyelinin farkında olmak önemlidir. Kim olduğumuzu belirleyen en önemli faktör, kendimizi ve içinde bulunduğumuz durumu nasıl algıladığımızdır. Bir otlakta otlayan iki inek süt kamyonunun geçtiğini görürler. Kamyonun yan tarafında şöyle yazmaktadır: Pastörize edilmiş, homojenleştirilmiş, standartlara uygun, vitamin ekli... İneklerden biri içini çekerek diğerine söylenir: Adamı yetersiz hissettiriyor değil mi?

BÜTÜNÜ GÖRMEK

İnsan bütünü görme potansiyeline sahiptir. Zihni bu potansiyelin altında bir düzeyde çalıştırmak savurganlıktır. Öğrendiği ne olursa olsun insan konuya önce bir bütün olarak bakmalıdır. Örneğin, bir kitabı okurken önce kitabın tamamına bir göz atmakta fayda vardır. Aynı şekilde çözülecek bir problemle karşılaştığımızda da işe soruyu bütün olarak okumak, hatta cevap şıklarını da hızla gözden geçirerek başlamak gerekir.

Şimdi sizden aşağıdaki paragrafı okumanızı istiyorum:

Cmabridge Uinversitesinde yapıpaln bir arşaırtrmaya gröe, bir kleimedkei hafrlrein hnagi sıarda didizlikleri dğeil, ilk ve son hafrlrein dğoru yedre olamalrı öenm tşamıatkadır. Geirsi taammen kamradaşır ve ynie de surosnuz olraak okubanilir. Buunn sbeebi isnan benyinin her hafri tek tek dieğl kemileelri bir btüün oralak omukadısır.

Paragrafı okumada eminim zorlanmadınız. Oysa harfler yanlış dizilmişti. Bu test, beynimizin, bütünü bazı yanlışlıklar olsa bile zorlanmadan doğru bir şekilde gördüğünü göstermektedir. Beyin üzerine yapılan araştırmalar, öğrenirken veya bir sorunu çözerken bütün üzerinde durmadan, bütünü (sorunu) parçalara bölerek çalışmanın beynin kapasitesine de zarar verdiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla beynin temel niteliğine aykırı bir şekilde parçalar üzerinde çok fazla zaman harcamaya gerek yoktur. Beyin Temelli Öğrenme yaklaşımının öncülerinden Tony Buzan, parçalar üzerinde duran kişilerin beyinlerinin bir kısmını çalıştırdıklarını ileri sürerek bu kişileri yarım akıllılar olarak nitelemektedir.

Maalesef parçacı eğitim-öğretim uygulamalarının etkisiyle olsa gerek, okullarımızda da konular aşırı bir şekilde parçalara ayrılarak öğrenilmeye çalışılmakta, dersler ve konular birbirinden kopuk bir şekilde işlenmektedir. Bu nedenle birbiriyle ilişkili olan disiplinlerin birbirlerine yeterince katkısı olmamakta, bu şekilde gerçekleştirilen öğrenmeler anlamsızlaşmaktadır. Bu nedenle hangi düzeyde olursa olsun öğrenme, üniteler, sınıflar, dersler bazında ilişkili bir biçimde gerçekleşmelidir.

BAĞLAM

Bir şeyin, ana çerçeveden yalıtılmış bir şekilde bilinmesi yeterli değildir. Anlam kazanabilmeleri için bilgi ve verileri kendi bağlamları içinde ele almak gerekir. Bir sözcüğün anlam kazanabilmesi için, kendi ortamını oluşturan metne, metnin de kendini dile getirdiği bağlama ihtiyacı vardır (Morin, 2002). Bu nedenle her şeyi kendi bağlamı (kontekst) içinde ele almak, incelemek ve öğ-

renmek gerekir. Tıpkı LGS ve ÖSS'deki kelime ve kavramların cümle-metin içinde taşıdığı anlamı bulmak gibi.

Bu arada LGS ve ÖSS'lerde *bağlam içinde muhakeme* yapabilme yeterliğinin sorulması, dolayısıyla bu mantığın öğrenilmesinin özendirilmesine rağmen toplumun böyle bir yeterliğe pek fazla sahip olmaması da şaşırtıcıdır. Oysa hayatın içindeki çatışmaların ve sorunların çoğunun kaynağı, bağlam içinde düşünememektir. Bu nedenle sınav ortamında bağlam içinde düşünme, ayırt etme becerisi gösteren bireylerin bu düşünme biçimini hayatlarına da taşımaları gerekir.

BAĞLANTI

Büyük kentlerdeki yol yapım çalışmaları, özellikle de bağlantı-kavşak inşaatları dikkatinizi çekmiştir. Bu çalışmalar ilk anda biraz can sıkıcı gibi görünse de inşaat biter bitmez şehir trafiğinde önemli rahatlamalar olur. Özellikle İstanbul ve Ankara'yı trafik açısından son yıllarda yapılan bağlantılardan ve kavşaklardan yoksun hayal edecek olursanız aklınıza çekilmez bir görüntünün gelmemesi mümkün değildir.

Beynimizin çalışmasını ve sahip olduğumuz bilgileri de tıpkı bu şekilde düşünebiliriz. Edindiğimiz bilgiler ile daha önceden edinmiş olduğumuz başka bilgiler ve durumlar arasında bağlantılar kuramazsak zihnimizin karmakarışık, sorunlara çözüm üretemeyen bir hale gelmesi kaçınılmazdır. Böyle bir zihni, darmadağınık bilgileri içeren bir çöplük gibi hayal edebilirsiniz. Dolayısıyla çok iyi çalışan, karşılaştığı sorunlara çözümler üretebilen bir zihinsel yapıyı oluşturabilmek için öğrendiklerimizi,

yolların kavşaklarla bağlanması misali birbirine bağlamalıyız.

Bağlantılar kurarak gerçekleştirdiğimiz öğrenmeler hayatımızla daha sağlam bir şekilde bütünleşebilir ve anlam kazanabilir.

Birey öğrenirken nesne ve olayları zihnine parçalar halinde değil de organize edilmiş bir bütünlük içinde anlamlandırarak yerleştirmelidir. İlişkili bilgi ve becerileri birbirine bağlamalıdır. Bu şekilde gerçekleşen öğrenmelerin zihinde daha uzun süre kalması sağlanmış olur.

Einstein'ın en önemli özelliklerinden birisinin beklenmedik ilişkiler kurma, alışılmadık bağlantılar yapma yetisi olduğu söylenir. Einstein'ın düşünme biçimini izlersek, ilk bakışta alakasız görünen şeyleri birbirine bağlamak için değişik yollar bulmayı ya da aşikâr biçimde ilişkili şeyleri ele alıp aralarında o kadar da aşikâr olamayan bağlantılar bulmayı denemek gerekir (Gelb, 2002).

Bağlantılar kurarak gerçekleştirilen öğrenmenin hem etkili olması hem de iyi dokunmuş bir halının uzun yıllar sağlam ve dayanıklı olması gibi belleğimizde uzun süre kalması mümkün olabilir. Bağlantısız bilgileri ise ipi kopmuş tespih tanelerinin dağılması gibi düşünebiliriz.

MAYMUN DEYİP GEÇMEMEK GEREK

Tavanında muzlar asılı olan bir kafese maymunları koymuşlar. Maymunlar çok sevdikleri muzları yemek için hoplayıp zıplasalar da muzlara erişememişler. Kafese birbirine iliştirilebilecek şekilde plastik çubuklar atıldıktan sonra maymunlar çubuklarla muza ulaşmaya çalışmışlar ve başarılı olamamışlar. Ancak kısa bir sü-

re sonra birbirine geçirmeyi akıl ettikleri çubuklarla muzlara ulaşabilmişler. Başka bir seferinde ise kafese kutular konmuş. Bu sefer de kutuları üst üste koyarak muza erişmeyi yine başarmışlar. Tek başına kutuların üst üste konması ya da çubukların uç uca eklenmesi bazı maymunlar için yeterli olmayınca onlar da üst üste konan kutulara çıkıp ucuca eklenen çubuklarla muza ulaşmış.

Görüldüğü gibi maymunlar muza erişirken olağanüstü bir bağlantı kurma potansiyeli sergilemektedir. Zira maymunların davranışı, iki ayrı durumdaki amaç ve araçlar arasındaki bağlantıların anlaşılması ya da aradaki mantıksal ilişkilerin kavranması ile ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir davranışı Geştaltçı psikologlar içgörüsel öğrenme olarak ifade etmektedirler. Bu teoriye göre bir problem durumunda bir ilkeyi kendi içgörüsüyle öğrenen bir kişi, deneyimini bambaşka bir duruma aktarabilir. İlkeleri içgörü kullanmaksızın ezberleyenler ise bu aktarımı yapamaz, öğrendiklerini yersiz bir şekilde kullanır ya da unutabilirler. İçgörüyle gerçekleşen öğrenme ve keşiflerin unutulması zordur. Hastalara uyku ilacı vermesi tembihlenen hemşirenin uyumuş olan hastaları uyandırıp uyku ilaçlarını içirmesi gibi gülünç bir durum yaşanabilir.

Yeryüzündeki en gelişmiş beyne sahip canlılar olarak öğrendiğimiz ilkeleri basit bir şekilde ezberlememeliyiz. Bir sorunun cevabını bulmak için öğrendiklerimizi başka soruların çözümlerini de üretebilecek şekilde öğrenmeli ve kavramalıyız. Hayatın akışı içinde, tıpkı aradığı sorunun cevabını hamamda yıkanırken suda batmayan tasta görüp *Buldum*! diye bağıran Arşimet gibi olmalıyız. Etrafımıza, öğrendiğimiz ilkelere bu gözle bakmalıyız. Çevremize bu gözle baktığımızda, bir filmi veya bir diziyi böyle seyrettiğimizde içgö-

Aşağıdaki harfleri kullanarak iki kelime yapın.

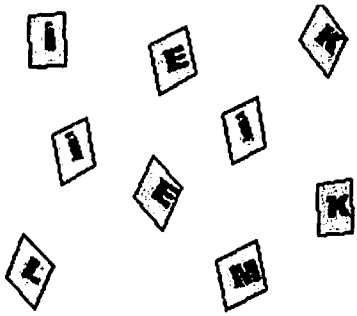

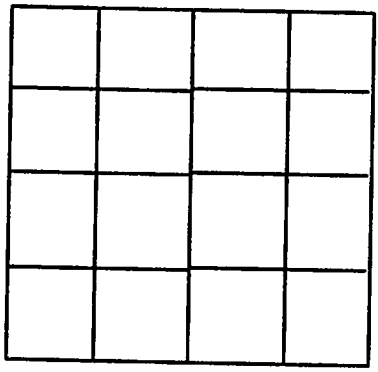

Bazen cevap karşılaştığınız sorunun içinde saklıdır.

rüsel olarak fark ettiğimiz bir ilke ve bilgiyi başka durumlara uyarlayarak kullanmamız mümkün olur. Örneğin, yaklaşan seçimlerde aday olacak kişiler, televizyondaki Popstar yarışmasında görülen etkileşim örneklerinden kendilerine ders çıkaracak biçimde yararlanabilir.

ÖĞRENMEYİ EĞLENCELİ HALE GETİRMEK

Öğrenmek ve çalışmak genellikle gençler için belirli hedeflere ulaşabilmek için bir zorunluluk gibi algılanmaktadır. Böyle olunca asıl hedef bitirmek ve yetiştirmek haline gelir. Bu ise insanın doğasına aykırıdır. İnsan doğası eğlenceli ve haz veren bir öğrenme gerektirir.

Öğrenmeyi zevkli ve eğlenceli bir hale getirmek için başvurulabilecek birçok yol olabilir. Haritada il-ilçe bulma, zihinsel olarak hesaplama yapma yarışı gibi pek çok uygulama yapılabilir.

Öğrenmeyi zevk haline getirmek için başvurulacak yöntemlerden birisi de yukarıdaki gibi bilmeceler çözmeye çalışmaktır. Bu tür soruları çözmenin başlıca yararlarından birisi zihinsel kıvraklık kazanmaktır. Ayrıca bu tür sorular kişiye keşfetme hazzı yaşatır. Kişi bu soruları çözemese bile bir öğrenme hazzı yaşar.

Soru çözmek, bir öğrenme etkinliği olarak düşünüldüğünde zihinsel kıvraklıkla ilgili sorular başta öğrenmeyi eğlenceli hale getirmesi ve sonra da soru çözülmese bile keşfetme hazzı yaşatması açısından yararlıdır. (Bu arada, ilk sorunun cevabı: İKİ KELİME, ikinci sorunun cevabı da 30'dur.)

GEÇİŞLERE DİKKAT

Özellikle okul yıllarındaki bir öğrenci çok çeşitli ve değişik alanlarda öğrenmeyle karşı karşıyadır. İki saat gibi nispeten kısa bir çalışma süresi matematiği, fiziği, edebiyatı, yabancı dili içerebilir.

Bu konularda çalışırken öğrenci muhakkak bir geçiş süreci yaşar. Örneğin matematikten sonra edebiyat çalışmaya başlayabilir. Veya aynı alan içinde bile yazı, okuma, alıştırma gibi çalışmalar yer alabilir ve bunlar arasında da geçişler olur. İşte bu geçişlerin doğru bir şekilde yapılması da çalışmayı ve öğrenmeyi etkiler. Öğrenen bireyin bu anlamda daha önceden yapacağı geçişler için bir hazırlığı ve planı olmalıdır.

Sınavlardaki soru kitapçıklarında bile bu ilkeye dikkat edilir. Kitapçıkta önce Türkçe, sonra matematik, fen ve sosyal sorularının yer alması rastlantısal değildir. Eğitimcilerin bu sıralamayı uygun görmeleri gibi bireyler de kendi çalışma ve öğrenme zamanlarında kendileri için en uygun sıralamayı izlemelidir.

BİRAZ KAYGI

Öğrencilerin öğrenirken yaşadığı en büyük sıkıntılardan biri yüksek düzeyde kaygı duymaktır. Yüksek düzeyde yaşanan kaygılar kişinin adeta elini kolunu bağlar. Özellikle sınavlarda aşırı kaygı nedeniyle başarısızlığın yaşanması çok sık rastlanan bir durumdur. Bu durumda olan kişiler kaygılarını azaltmayı öğrenmelidir.

Kaygı, bir iç sürecin ürünü olabilir. Başka bir deyişle, belli şartlanmalara dayalı olarak öğrenme yoluyla edinilebilir. Bu demektir ki kaygıyı azaltmayı da öğrenebiliriz.

Aşırı kaygının önerilmemesi gibi çok rahat olmak da öğrenmeyi etkiler. Öğrencinin öğrenmeye başlarken orta düzeyde bir kaygı taşıması daha iyi öğrenmesine yol açabilir. Makul düzeyde bir kaygı, beraberinde güdülenmeyi de getirecektir.

ÖĞRENMEDE BAŞVURULABİLECEK BİR KAYNAK: AKRANLAR

Kişinin öğrenmesini sağlayan sadece kendisi veya öğretmeni değildir. Sınıf arkadaşlarıyla akranlar da çok iyi birer öğrenme kaynağıdır. 2003 yılı ÖSS birincisi Emre Kaçar, sınavlara hazırlanırken okul ve dershanenin dışında bir arkadaş grubu oluşturduklarını ve birlikte çalıştıklarını söylemişti. Akranın iyi bir öğretici olduğu gerçeği yabancı bir dili birbirlerinden öğrenen çocukların hayatında da görülür.
Akranların birbirinden iyi öğrenebileceği gerçeğini sınıf ortamına köklü bir şekilde yansıtmaya çalışan okulların olduğunu biliyorum. Bu okullarda öğrencilere birbirlerine öğretirken daha verim-

li olmaları için öğretmenlik konusunda bazı temel bilgiler verilmeye çalışılmaktadır. Bu şekilde öğrenciler *öğretmen* olarak görülmekte ve onlardan yararlanılmaya çalışılmaktadır. O halde bizler de öğrenirken akranlarımızı potansiyel birer kaynak olarak görmeliyiz.

ÖĞRENMEK İÇİN ÖĞRETMEK

Öğrendiklerinizi en kısa zamanda birisine öğretin. Meraklı birini bulamazsanız, oyuncak ayınız veya yastığınız da olur.
—Michael Gelb

Yurtdışında sürdürdüğüm öğrenimim sırasında bir sınıf arkadaşım vardı. Dersleri pekiştirmek, ödevleri birlikte yapmak için sık sık beni arardı. Birlikte çalışırken arkadaşımın benden daha ileri durumda olduğunu ve aslında bana fazla ihtiyacı olmadığını fark etmiştim. Bir gün kendisine çalışmalarımızın kendisi açısından pek verimli olmadığını, bu yüzden birlikte çalışmayı bırakmamızı teklif ettim. Bana verdiği cevap çok ilginçti: "Ben hep anlatıyorum ama ben sana anlatırken aslında öğreniyorum."

Biz öğretmenler okuduğumuz her bir kitabı, karşılaştığımız her bir olayı anlatma ve paylaşma konusunda şanslıyız. Bildiklerimizi paylaşacağımız ortamlar bulabilme imkânımız geniş. Üniversiteyi bitirdikten sonraki 20 yıla yaklaşan mesleki hayatımda derslerimde, okuduğum bir kitap, seyrettiğim bir film hakkında konuşabilmek bana hep ayrı bir haz vermiştir. Bu şekilde, yeni öğrendiğim şeylerin hemen paylaşarak, anlatarak içselleştiğini, zihnimde kalıcı hale geldiğini fark ettiğim çok oldu.

Ne olursa olsun yeni bir şeyler öğrenen bir kişiye en kısa zamanda

öğrendiklerini pekiştirmek ve zenginleştirmek için birini bulup öğretmesini önemle tavsiye ediyorum. Bir düşünürün söylediği gibi, bilgi gerçekten paylaştıkça çoğalmaktadır. Ayrıca bu sayede bildiklerimiz konusunda daha derin bir kavrayışa ulaşabilir, üzerinde durmamızı gerektiren noktalara ilişkin net bir fikir edinebilir ve sahip olduğumuz bilgiye daha fazla hâkim olabiliriz.

KENDİNİ TANIMAK

Kişinin kendini her anlamda tanıması önemlidir. Bunun için değişik teknikler uygulanabilir. Öncelikle kişi kendini belirli testlere tabi tutabilir. Veya kendisini karşılaştırmalı bir şekilde tanıyabilmesi için başkaları ile birlikte sınayabilir. Kendisi hakkında başkalarından geribildirimler alabilir.

Kendini tanıma konusunda Türkçe'ye GÜZFİT analizi olarak tercüme edilmiş, orijinal adı SWOT analizi olan bir tekniğin uygulanmasını önerebiliriz. GÜZFİT (SWOT) analizi tekniğine göre birey güçlü yönlerini, zayıf yönlerini, sahip olduğu fırsatları ve kendisini bekleyen tehdit ve tehlikeleri belirler. Çalışmaya ve kendisini geliştirmeye bu matriksi göz önünde bulundurarak başlayabilirse daha iyi verim alabilir. Ayrıca bu matrikse göre hareket eden birey zamanını iyi yönetir, önceliklerini doğru tespit eder.

ÖĞRENME İÇİN SWOT ANALİZİ

Bireyin kendisini tanımasının en önemli ilkelerinden biri de başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü bilmesidir. Kişi toplumsal yönü güçlü, girişken biri olduğunu düşünebilir, ancak baş-

GÜÇLÜ YÖNLER (S)	ZAYIF YÖNLER (S)
FIRSATLAR (S)	TEHLİKELER (S)

kaları tam tersini düşünüyorsa ve kendisi bundan haberdar değilse kendi ve çevresiyle kuracağı iletişim pek sağlıklı olmaz. Böyle bir kişi başkaları ile birlikteyken gerçeğin farkında olmadan "Sizin de bildiğiniz gibi ben sosyal bir kişiyim," diyebilir ve bu düşüncesiyle kendisini başkalarının nezdinde gülünç duruma düşürebilir.

ÜÇ FARKLI ÖĞRENCİ: İSTEKSİZLER, KEYFİLER, SÜREKLİ ÖĞRENENLER

Yurtdışında bir dil kursunda öğrenim görmekteydim. Önceden de hayli kurs görmüşlüğüm olduğundan hatırı sayılır bir temelim vardı. Çok iyi iletişim kuramıyordum ama kelime dağarcığım fena değildi. Gramer konusunda da fena sayılmazdım. Bu nedenle uygun görüldüğüm sınıfın bulunmam gereken düzeyin altında kaldığını düşünüyordum. Sınıfta işlenen konular bana sanki biraz hafif gibi geliyordu. Bu arada sınıfta bulunan Japon, Alman, Çin, İspanyol, İtalyan öğrenciler, özellikle de Japonlar dersleri pürdikkat izliyorlardı. Dersleri iyiden hafife almaya başlamıştım. Nasılsa en kısa sürede çok daha üst kurlara geçecektim. Ancak bir ay kadar sonra kur atlama sırası geldiğinde aldığım sonuçla allak bullak oldum. Ben topu topu bir üst düzeye geçerken diğer öğren-

cilerin çoğu iki kur birden atlamıştı. Sınıfta aynı hüsranı paylaştığım bir Türk arkadaşım daha vardı.

Paylaştığım bu anekdotta görüldüğü gibi, insanlarımızın çoğunun özellikle ders, konferans veya seminer ortamında sergiledikleri yanlış tavırlardan birisi aslında yeterli düzeyde bilmedikleri halde anlatılan konuyu bildiklerini sanmalarıdır: Sunulan konuyu *ben zaten biliyorum* diye düşünerek fazla dikkate almazlar. Yukarıda anlattığım olaydaki ben ve diğer Türk arkadaşımın durumu bu kategoriye giriyor. Biz Türkler genellikle gerçekte bildiğimizden çok daha fazlasını bildiğimizi zannederiz.

İkinci öğrenci tipi ise ders, seminer, konferans, vb. çalışmalara aslında bilgi alma amacıyla değil de belki hoş vakit geçiririz beklentisiyle ilgi gösterir. Bunların, zamanın çok verimli geçmesi ve bir şeyler kazanılması konusunda bir kaygısı yoktur. Bir konuyu unutkanlıkla ikinci kez anlatmaya başlayan öğretmeni uyarmaya yeltenen arkadaşını kaş göz işareti ile susturup "Boş ver, tekrar işlesek ne olacak!" diye engelleyen öğrenciyi bu kategoride görebiliriz.

Üçüncü öğrenci tipi ise bulunduğu her ortamı öğrenme için fırsat olarak gören, zamanını bir şeyler öğrenmek için harcayan kişidir. Yukarıda anlattığım anekdottaki yabancı öğrencilerin durumu böyledir.

Öğrenen birey hiç kuşkusuz üçüncü tip olmalı, her ânı öğrenme için bir fırsat olarak değerlendirmeli ve bir şeyler öğrenmek için gayret sarf etmelidir.

KENDİMİZİ NASIL ALGILIYORSAK O OLURUZ

Sıklıkla insanların "Ben matematikten anlamam", "O kadar zeki değilim" gibi sözlerle kendi kendilerini sınırlandırdıklarını görürüz. Bu nitelemelerin bir kısmı zekâ ve öğrenme konusundaki eski anlayışların ürünüdür. Oysa daha önceki bölümlerde de işaret ettiğimiz gibi zekâ artık sadece iki etmene (sözel, sayısal) göre değil, çok boyutlu etmenlere göre değerlendirilmektedir. Buna göre bireyin kendisini *zeki değilim* diye şekillendirmesi doğru değildir. Ayrıca, *nasıl düşünürsek öyle oluruz* diye de bir gerçek vardır. Buna bizim iş motivasyonumuz da diyebiliriz. Eskilerin 40 kez söylenilen yalan, gerçek olur sözü de bunu yansıtmaktadır.

Araştırmacılar bir sınıfta rasgele seçtikleri beş öğrenciye sınıfın en zeki öğrencileri olduklarını söylemişler. Öğretim yılı sonunda bu öğrenciler gerçekten sınıfın en başarılı öğrencileri olmuşlar.

Bu sonuç şunu ortaya koyuyor: İnsanlar sokuldukları kalıba göre şekil alırlar. Bu durumda kişinin kendisini yetersiz görmesi, öğrenemediğini düşünmesi, kendisine yapabileceği en büyük kötülüktür. Çevremizde yeterince kalıp düşünce varken bir de biz kalkıp bunlara yenilerini eklemeyelim.

YAPAMAYACAĞINIZI VE ANLAMADIĞINIZI NEREDEN BİLİYORSUNUZ!

Günlük hayatta sıkça duyduğumuz bir cümledir. "Ben şarkı söyleyemem", "Benim spor yeteneğim yok", "Ben grup içinde konuşamam", "Ben taklit yapamam"... Sonu *yapamam, edemem, anlamam* gibi kelimelerle biten cümlelerin hepsi boş laftır. Gerekçe-

lerini sorduğunuzda doyurucu bir karşılık alamazsınız. Müzik yeteneği olmadığını iddia eden birisi, ilkokuldayken aldığı düşük notu ileri sürecektir belki. Topluluk önünde konuşamayacağına inanan kişinin tek bir olumsuz deneyimi olmuştur, vb. Oysa herhangi bir konudaki potansiyelin, konuyla ilgili olduğu düşünülen bir ortamda sergilenen performansla anlaşılamayacağını gösteren çok sayıda anekdot vardır.

Federal Express adlı kargo şirketinin, bir öğrencinin Harvard Üniversitesi'ndeyken sunduğu ve zayıf aldığı bir projenin ürünü olduğu söylenir. Diğer taraftan yine aynı üniversitenin şeref listesine geçmiş öğrencilerin üstün başarıyla verdikleri bir sınav bir ay sonra tekrarlandığında zayıf not almasıyla sonuçlanan ilginç bir deney, potansiyelle ilgili gerçeği ortaya koyması açısından çarpıcıdır. Dolayısıyla okulda ya da yaşam içinde karşımıza çıkan sınavların yeteneklerimize işaret edebileceğinin, ancak bizi tam olarak tanımlamada yetersiz de kalabileceğinin farkında olmalıyız.

Bu durumda kişinin kendisine ilişkin olumsuz yargısı, derin bir analizin ürünü olmaktan ziyade genellenemeyecek bir yaşantıdan çıkarılmış, su götürür bir sonuçtan ibarettir. *Yapamam, anlamam* vb. derken gerçekte sözünü ettiğimiz beyindir ve böylesi yargılar beynin fizyolojik özelliklerine aykırıdır. İnsan beyni, bizim beynimiz, keşfedilebildiği kadarıyla bile olağanüstü bir potansiyel sunmaktadır. *Yapamam, edemem* benzeri yargılar, doğrulanabilir bir temele dayanan düşünceler değil, gerçekte bir tercihtir. Beynimiz, istediğimiz her şeyi gerçekleştirebilecek bir yeterlikteyse –ki öyledir– bahanelerin ardından sıyrılıp bunların yerine *pekâlâ yapabilirim* düşüncesini koymak gerekir.

YETENEK = YETERLİ ZAMAN

Bloom (1971) tarafından yapılan bir araştırmada her öğrencinin istediği her konuyu mükemmel öğrenebileceği ancak bu mükemmel öğrenmenin zamanının kişiden kişiye değişeceği ortaya konmuştur. Bloom'un vardığı bu sonucu başka bir şekilde açıklayacak olursak, eğer çok istediğiniz bir şeyi yapamadığınız için üzülüyorsanız ve kendinizi yeteneksizlikle itham etmişseniz, büyük olasılıkla kendinize o işi gerçekleştirmeniz için yeterli zamanı vermemişsinizdir (Dyer, 2001).

Aslında bu, yolculuğa benzer. Varsayalım ki, İstanbul'dan Ankara'ya gitmek için yola çıktınız. Amacınız Ankara'ya ulaşmak. Yolda sizin aracınızdan daha hızlı giden araçlar da var. Bakıyorsunuz ki sağlı sollu sizi geçen araçlar var. Bu durumda Ankara'ya ulaşamıyorum diye düşünerek otobanda aracınızı durdurmayı ve gitmekten vazgeçmeyi tercih edebilirsiniz. Böylece hayat boyu Ankara'ya gidemiyorum diye şikâyetçi olursunuz ya da diğer araçlardan daha yavaş da olsa hedefinize ulaşmak için kendinize yeterli zamanı verirsiniz.

KENDİNİ ÖNEMSE(ME)

Üniversitede sayıları 300'leri bulan öğrencimin devam ettiği derslerim oldu. Bu derslerin birinde dönem sonunda öğrencilerime küçük bir kâğıda dersle ilgili bir değerlendirme yapmalarını istemiştim. Gelen kâğıtların birinin altında Aşkın Kelmahmut diye bir isim yer almaktaydı. Bunun bir şaka olduğunu sanmıştım. Listelere baktığımda böyle bir ismin gerçekten olduğunu fark ettim. Daha sonraları benzer bir şekilde Cem Bombom diye bir isimle

de karşılaşmıştım. Ancak Cem Bombom, "Hocam ne ilginç bir isim değil mi!" diye bir not düşmüştü. Listeye baktığımda bu ismin de gerçek olduğunu gördüm. Çok sayıda isimle karşılaştıkça ilginç isimlere de alıştım.

Şimdi ben de size isimlerini ilginç bulabileceğiniz iki kişiden söz edeceğim. Bunlardan birinin ismi *Havalanan*, ikincisinin ismi ise *Gelişen*.

Havalanan: Bir şeyleri biraz olsun öğrendiğini fark ettiğinde ya da biraz övüldüğünde şımarır. Olduğu haliyle kendisini son derece yeterli görür. Herhangi bir şeyin küçük bir kısmını öğrenmeyegörsün, öğreticiye denk tutar kendini. Tutar, ona akıl vermeye, hatta öğretmeye koyulur. Dolu olmak bir yana, oldukça boştur ve kof başaklar gibi dik ve mağrur durur.

Gelişen: Sürekli öğrenir. Öğrendikleri, çözdükleri onu asla şımartmaz. Sadece daha da fazlası için kamçılar, duyduğu açlığı pekiştirir. Öğrendiğinin bilincindedir ama bununla şişinmez. Öğrenmiş olduklarını öğreneceklerinin temeli kılar. Olgunlaştıkça olgunlaşır. Tıpkı dolu başaklar gibi mütevazıdır.

Siz siz olun, yukarıda anlattığım *Havalanan* bir tip olmayın, sürekli *Gelişen* bir kişi olun.

Kişinin kendisiyle barışık olması önemlidir. Ancak kendini haddinden fazla önemsemenin, yani kibirli bir anlayışın öğrenmenin önünde önemli bir engel olduğu unutulmamalıdır.

Kibirli bir kişilik yapısı bireyi, zaman içinde düşünme, ilişki kurma yeteneğini kaybetmiş, dışarıdan nasıl göründüğünün hiç ayırdında olmayan, dünyayı ben yarattım havalarında hayatını sürdüren bir kişi olmaya sürükleyen hastalıklı bir niteliktir. Kendilerini dünyanın merkezinde gören insanların eninde sonunda gülünç duruma düşmesi kaçınılmazdır.

Bilgi sahibi olmak bazı kişileri kendini beğenmişliğe itebilir. Öğrenmeye zaten her şeyi biliyormuş edasıyla yaklaşmak yararlı olmaz. İyi öğrenmek, alçakgönüllü bir tavır gerektirir; insanın kendisini ve bildiklerini fazlasıyla önemsemesi ile bağdaşmaz. Öğrenmeye bilmediğimiz ve bilmek istediğimiz bir şeyi öğrenme heyecanıyla başlamalıyız. Don Juan'ın söylediği gibi, öğrenmek istiyorsak kendimizi önemsemekten vazgeçmeliyiz.

ÇOK BİLDİĞİNİ SANMAK

Kendini önemsemek gibi kendisini akranlarından farklı gösterme çabasında olmak, etrafa biraz *sıradan* gözüyle bakarak kendisini sıradanlığı aşmış olarak görmek de öğrenme konusunda önemli bir engel olabilir. Yaşadığım bir olayı anlatarak açıklamaya çalışayım. Üniversitede verdiğim bir derste, televizyonda sunulan dizilerden birinde yer alan bir karakterden bahsederek konuya giriş yaptım. Sınıfın genelinin ilgiyle katıldığı ve biraz da konunun nereye geleceğini merakla beklediği bir giriş olmuştu. Ancak her şey yolunda giderken arka sıralarda oturan bir öğrenci son derece ilgisiz bir tavırla önüne bir şeyleri almış, adeta gösterircesine onu okumaktaydı. Okuduğunu o kadar göstermekteydi ki dudak hareketleri bile belli olmaktaydı. Öğrencinin umursa-

mazlığı sınıf ortamında sıcak bir etkileşime alışmış olduğum için beni rahatsız etmeye başladı. Çok sıkıldıysa, konuya ilgi duymuyorsa dışarı çıkabileceğini söyledim. Ders çıkışında yanıma gelerek, "Hocam ben TV dizisi, hatta televizyon bile seyretmiyorum, çünkü bu tür şeylerin boş olduğuna inanıyorum..." dedikten sonra okuduğu kitabı gösterdi. Boş işlerle uğraşmadığını düşünen öğrencimizin çevreye, okumaya, dinlemeye, izlemeye, paylaşmaya *boş* veya *dolu* gibi kalıplarla bakıldığında, okuduğu kitap o kadar da yeri doldurulamaz bir eser değildi. TV dizilerinin görsel olarak sunmaya çalıştığı konuların bir kısmına tema açısından benzeyen bir aşk hikâyesi üzerineydi. Bir başkası da pekâlâ o kitabı *boş* olarak niteleyebilirdi.

Derste ya da bir seminerde, genç ya da yetişkin, öğrenmek üzere kolları sıvamışsak, işimiz ne yapıp edip öğrenmeye çalışmak olmalı. İzlediğimiz dersin verimliliği, akıcılığı ve biçimi nasıl olursa olsun muhakkak bir şeyler öğrenmeye yoğunlaşalım. Öğrenmenin sağlanması için düzenlenmiş ortamlarda başka çaremiz de yok. Hiçbir gerekçe, bize sunulmaya çalışılan konuya karşı kontağımızı kapamamızı haklı çıkaramaz. Öğrenme etkinliğinin içine dahil olup sorgulamalarımızı yapabiliriz, ancak hiçbir şekilde sürece dahil olmadan *çok şey bildiğimizi sanarak* kenara çekilip zamanımızı verimsiz bir şekilde geçirmemizin bir yararı olmaz.

KENDİNİ DEĞERLENDİRME

Okulda, işte her yerde performansımız başkaları tarafından değerlendirilir. Bunun yanı sıra kişinin de kendisini değerlendirmesi gerekir. Ancak bunu yaparken yalnızca eksiklerini görmesi doğru değil-

dir. Eksik yönlere odaklanılacak olursa üstün yönlerin göz ardı edilmesi sorunu ortaya çıkabilir.

Zekâ konusundaki yeni teoriler de bireyin üstün ve zayıf yönleri olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle birey kendisini sadece sayısal ve sözel boyuta göre değerlendirmemeli, kinestetik, duygusal, müzikal, vb. boyutları da göz önünde bulundurmalıdır.

Aşağıdaki soruları sorarak yapılacak bir değerlendirme özellikle geleceğe yönelik olarak katkı sağlayabilir.

Ne yaptım?

Ne yapmadım?

Bir dahaki sefere ne yapacağım?

Dersleri ve içerikleri temel aldığımızda kendimiz hakkında yaptığımız değerlendirmelere çok dikkat etmeliyiz. Değerlendirme bir anlayışı yansıtır ve anlayış yanlış ise değerlendirme de yanlış olur.

Bu konuda yıllar önce başımdan geçen bir olayı paylaşmak istiyorum:
Yurtdışında katıldığım dil kursunda konumuzun güneş sistemi olduğu bir derste öğretmenimiz, gezegenlerin adlarını bilen var mı diye sordu. Almanlardan, Japonlardan, Çinlilerden, Fransızlardan ve daha birçok gelişmiş ülkelerden gelen öğrencilerden oluşan sınıfta çıt çıkmıyordu. Hemen parmak kaldırdım ve gezegenleri gururla sıraladım. Sınıfta bir sessizlik oldu. Heyecanlanmıştım. Öğretmen bana şöyle bir baktı ve "Türkiye'de astronomi bayağı ilerlemiş," dedi. O an yaşadığım gurur birkaç gün sürdü.

Çok geçmeden kendi kendime yaptığım değerlendirmenin yanlış olduğu aklıma dank etti. Çünkü Türkiye'de astronomi o kadar ileri değildi.

Bu anekdotta olduğu gibi kendimizi, bilgimizi, potansiyelimizi her an yanlış değerlendirebiliriz. Buna dikkat etmeli, değerlendirmeyi doğru yapmalıyız.

Öğrencilerin sınavın nasıl geçtiğine ilişkin soruya verdiği "Çok iyi" veya "Kötüydü, yapamadım" gibi cevaplar vermesi hep dikkatimi çekmiştir. Bu, insanın doktora gittikten sonra rahatsızlığını soran yakınlarına "hastaymışım" demesine benziyor. Oysa onun hasta olduğunu söylemesinin dışında doktorun verdiği bilgileri ekleyerek daha ayrıntılı konuşması beklenir. Öğrencinin de öğrenme konusunda "çok iyiyim", "fena sayılmaz" veya "çok zayıfım" demenin ötesinde nerelerde ne kadar iyi olduğunu, hangi alanlarda eksiklerinin olduğunu bilmesi ve söyleyebilmesi gerekir.

Kişi kendisini değerlendirirken bulunduğu okul, kurs, vb. ortamda aldığı puanların yüksekliğini göz önünde bulundurarak yeterli görme gibi bir yanılgıya da düşmemeli. Performansını daha gerçekçi olarak değerlendirebilmek için kendisini daha geniş ölçeklerde, örneğin ilçede, ilde ne durumda olduğuna göre de değerlendirmeli; her zaman daha da iyiye ulaşabileceğinin bilincinde olmalıdır.

ÖĞRENMEDE MECAZIN (METAFOR) YERİ

Öğrendiğimiz bilgi, beceri ve davranış için bir benzetme yapabilirsek öğrenmede metaforu kullanmış oluruz. Öğrendiklerimizin zih-

nimizde kalıcı hale gelmesi için çok önemli bir yoldur bu. Öğrendiğimiz konular için bolca benzetme yapmalıyız. Özellikle tarihsel, siyasal, biyolojik, vb. bilgileri metafor kullanarak daha iyi öğrenmek ve anlamak mümkün olabilir.

Emekli bir subay olan Muzaffer Amca'yı ziyaret etmiştim. Hal hatır sorulduktan sonra Muzaffer Amca bana hastalığının seyrini anlatmaya başladı. Uygulanan ilaç tedavisinin vücudunda savunma hattı oluşturduğunu, bünyeyi sarmış olan virüsleri kuşatıp çökerttiğini anlatıyordu. Hastalığı ve tedavisinden söz ederken lojistik, taarruz, kuşatma, geri çekilme, hücum gibi kelimeler kullanıyordu[3].

Bu anekdottaki Muzaffer Amca hastalığını metaforik bir şekilde anlatmaktadır. Muhtemelen hastalığı konusundaki gelişmeleri de kendi yarattığı metaforları kullanarak öğrenmiş ve anlamıştır.

Öğrendiklerimizin daha verimli ve kalıcı olabilmesi için biz de mecazlara başvurmalıyız.

KENDİ KENDİNİ DENETLEME

Ne yapıyorum, nasıl yapıyorum, ne kadar yaptım, yaptığım doğru mu gibi sorular sormak, çalışma ve öğrenme sürecimizi verimli kılmada önem taşır. Eğitim ve öğrenme bir disiplin işidir. Disiplinin oluşması için de bu soruların sorulması gerekir. Genelde bu sorular başkaları tarafından sorulur ve birey de başkaları tarafından denetlenir. Dış uyarıcılarla, yani başkalarının etkisiyle ger-

3 Bu anekdot kendisini yakından tanımaktan onur duyduğum Sayın Prof. Dr. Mümtaz Er Türköne'ye aittir.

çekleştirilen disiplin ve denetim ise, onlarla birlikte ortadan kalkacağı için sağlıklı değildir.

Önemli olan, bireyin kendi kendini denetlemesi, özdenetimdir. Birey davranışlarının sorumluluğunu alma, seçim yapma gibi becerileri içselleştirmelidir. Kendimizi denetlememize sürekli yardım eden bir *içben* vardır. Ancak bu iç benimiz de bastırılmış, kendisine fazla bir şey sorulmayan, tutarsız hale getirilmiş, söylediği dinlenmeyen bir duruma getirilmişse bizi koruma gücünü kaybetmiş olabilir. Bizi koruyan, kollayan, en önemlisi uyaran bu içbenimizi ihmal etmemeli, onunla konuşmalı (iç konuşma) ve elbette ona kulak vermeliyiz.

KENDİ KENDİNE ÖĞRENME

Öğrenmede fazlasıyla dışa bağımlı isek, hep bize bir şeyler öğretilmesini bekleriz. Etkin, dışa bağımlı olmayan bir öğrenme tavrı, *sorumluluk bana ait* yaklaşımını gerektirir. Derslerde bize iyi öğretilmesini beklediğimizde bir şeyler öğrenebilmemiz için dersin *mükemmel* geçmesi koşul haline gelir. En ufak bir eksiklik bile "İyi anlatamıyor ki" diye değerlendirilir. Öğrenmede kendimizi sorumlu tutarsak şartlar ne olursa olsun, öğretmen ne kadar verimsiz öğretirse öğretsin, biz kendimizi sorumlu tuttuğumuz için muhakkak bir şeyler öğrenmeye çalışırız ve öğreniriz de.

ABD'de yaptığım yüksek lisans çalışmaları sırasında Tom Foote adında bir hocamız vardı. Bir Türk arkadaşım ile o zamanki bakış açımızdan bu öğretim üyesinin derslerini dayanılmaz ölçüde sıkıcı buluyor, hocanın yetersizliğinden yakınıp duruyorduk. Dö-

nem sonunda gelen bir haber bizi çok şaşırttı, sarstı: Tom Foote, fakültenin en iyi iki hocasından biri seçilmişti. Hem de aynı sınıfta, bizimle birlikte ders alan öğrencilerin oylarıyla! Bu sonuç, taban tabana zıt iki tavır, "öğretmen bana öğretmeli" ile "öğrenme sorumluluğu bana aittir" yaklaşımları arasındaki farkı görmemizi sağladı. Bakılan aynıydı, görülenler ise bambaşka!

SORULARIN ÖNEMİ

İnsanoğlu tarih boyunca sorduğu sorularla hayatının akışını sürekli değiştirmiştir. Psikolog Mark Brown'a göre göçebe toplumların sorusu, *suya nasıl ulaşabiliriz* idi. Göç hareketleri bu sorunun yanıtı peşinden koşmaktı bir bakıma. Soru ne zaman *suyu nasıl getiririz* biçimini aldı, insanlar yerleşik hayata o zaman geçti. Paulo Coelho'nun Simyacısı, hazine nerde sorusunun peşinden yollara koyulmadan önce hazinenin ne olabileceğini sormuş olsaydı hayatının akışı çok farklı bir yön alırdı herhalde.

Öğrenirken bireyin kendisinin veya başkalarının soracağı sorular yönlendirici olur. Öğrenmenin akışına yön veren, çoğu zaman sorularla açılan kapılardır. Öğrenmenin daha verimli olabilmesi için kişinin kendi ürettiği soruları çeşitlendirmesi ve iyi düzenlemesi gerekir. Sokrates'in köle ile arasında geçen meşhur diyalog, soruların önemini ortaya koyan güzel bir örnektir. Sokrates bu diyalogda köleye ustaca sorduğu sorularla belli bilgileri ve erdemleri kazandırmaktadır. Eğitimde *Sokratik sorgulama* adıyla önemli bir yeri olan bu yöntem, günlük hayatımızda da kullanabildiğimiz zaman kafamızı kurcalayan çoğu konunun gerçek anlamda aydınlığa kavuşmasına katkı sağlayabilir. Toplumda tartış-

malı olan birçok konuyu kendimize veya başkasına soru sorarak ele aldığımızda kendiliğinden özgürce öğrenebiliriz. Soran insan hesapta olmayan şeyleri öğrenme imkânına sahip olabilir. Soru sormayan ise bir şeyler okusa, dinlese de tam olarak öğrenemez. Doğal bir sonuç! Aramayan bulabilir mi?

Şunu da belirtmeli: Sormak için bilmek gerekir. Boş sorular, duygusal ve bilişsel bir dayanağı olmayan *neden, niçin, nasıl* sözcükleri, kuru kalacak, fazla bir anlamı olmayacaktır. Gerçek bir soru, zihnimizi meşgul eden, içimizde bir şeyleri harekete geçiren, zihinsel ve duygusal enerjimizle beslenen *canlı* sorudur.

YENİDEN ÇERÇEVELEME

Ordusu geri çekilen Napolyon askerilerine şöyle der: "Sadece yerimizi değiştirdik." İşte bu yaklaşıma *yeniden çerçevelemek* diyoruz (Biçer, 1999). Bu topraklarda yüzyıllardır kullandığımız *her işte bir hayır vardır* sözü de bir yeniden çerçevelemedir.

Sınavlardan beklenmedik bir kötü not alan öğrencinin, sızlanmayı bir kenara bırakıp *hayat benim için şimdi başlıyor* diye düşünebilmesi de bir yeniden çerçeveleme örneğidir. Başarısızlıklar *yeniden çerçevelenerek* başarının doğması için bir zemin oluşturabilir.

Yeniden çerçeveleme sadece başarısızlık karşısında izlenecek bir strateji değildir. Başarı da yeniden çerçevelenebilir. 2003 yılında düzenlenen ÖSS'de bütün soruları doğru cevaplayan Emre Kaçar'ın, başarısını "Türkiye'nin en iyisi olduğumu değil, bir insanın çok zor şeyleri başarabileceğini gösterdim," diye ele alması da mükemmel bir yeniden çerçeveleme örneğidir.

Sonuç olarak bireyler, toplumlar, ülkeler, takımlar yeniden çerçevelemeyi yaptıkları ölçüde daha anlamlı ve başarılı bir hayata sahip olabilirler.

ÖĞRENME PİRAMİDİ

Öğrenmeyi bilgilenmeden ibaret görmemek gerekir. Bilgilenme, düşünceyi ilk anda harekete geçirmeyen *malumat* sahibi olma durumudur. Gerçek anlamda öğrenmenin olabilmesi için sürecin devam etmesi gerekir.

Öğrenirken şu sıralamaya dikkat etmek gerekir: önce *bilmek, yani bilgilenmek, sonra anlamak, sonra düşünmek ve öğrenmek.* Öğrenmede bu sıralama önemlidir. Verimli ve kalıcı bir öğrenme bu sayede gerçekleşir.

Etkili bir öğrenme için kazanılan bilgi temeli üzerine uyarlamalar, yorumlar yapabilmek, neden-sonuç ilişkileri ve bağlantılar kurabilmek, yeni bilgiler üretebilmek gerekir. Edindiğimiz her bilgiyi yukarıda sunduğumuz etkenleri içerecek şekilde zenginleştirmek, çeşitlendirmek ve sağlamlaştırmak gerekir.

BENZERLİKLER-FARKLILIKLAR

Zengin bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğrenilecek konuyu benzerlikler ve farklılıklar açısından ele almak gerekir. Ancak okuduğumuz kaynaklarda veya dinlediğimiz derslerde-seminerlerde bilgiler konuşmacının filtresinden geçerek bize ulaşır. Bu şekilde konuşmacı kişisel özelliğine göre sadece benzerlikler üzerinde durarak anlatmış olabilir. Aynı konu başka bir konuşmacı

tarafından farklılıkların vurgulanmasıyla anlatılabilir.

Biz öğrenen kişi olarak filtrelerimizi çoğaltarak öğrenmeye çalışmalıyız. Bir konuda öğrenmeyi okuduğumuz kaynağa veya dinlediğimiz konuşmaya bırakırsak muhtemelen karşımızdaki nesnenin veya kişinin filtresinden geçen bilgilerle muhatap oluyoruz demektir.

Televizyonda izlediğimiz maç yorumları böyle değil midir? Bazı yorumcular, seyirciden, bazıları, hakem hatalarından, bazıları gollerden, bazıları kalecinin kurtarışlarından bahsederek maçı çok farklı açılardan yorumlarlar Oysa anlatılan, aynı maçtır. Ama aynı maçı değerlendiren kişilerin filtreleri farklıdır.

İçi dolu iki düz bir de ters yüz üçgeni tahtaya çizerek burada ne görüyorsunuz diye bir soru sorduğunuzda da aynı şekilde farklı ama doğru cevapları alırsınız. Yarısı su ile dolu bardağı kimisi yarısı dolu, kimisi de yarısı boş olarak görür. Yani ortada iki doğru ve iki farklı bakış açısı bulunmaktadır. Dolayısıyla edindiğimiz bilgileri her zaman çok boyutlu bir çerçevede düşünmemiz gerekir. Benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durmak, yeni bilgiler üretmek, yani öğrenmek demektir.

Marmara ve Ege bölgelerini öğrenmek istiyorsak, her iki bölgeyi de birbirinden kopuk bir şekilde öğrenmekle yetinmememiz, benzer ve farklı yönleriyle ele almamız gerekir. Öğrenme bu şekilde daha zengin ve daha anlamlı olacaktır. Benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konması bir üst düzeyde düşünme biçimidir. Zihnimizi üst düzeyde düşünme biçimine alıştırırsak öğrenme tarzı adına yararlı bir iş yapmış oluruz.

KARAR VERMEK

Geleceğimizi yaşam koşulları değil, verdiğimiz kararlar belirler. Neyi yapamayacağımız değil, neye karar verdiğimiz önemlidir. Çünkü karar bilinçli bir eylemdir. Bu yüzden karar verdiğimiz anlar, geleceğimizin şekillendiği anlardır (Robbins, 1996). Psikolojide sıkça kullanılan bir aşamalar zincirini Robbins, karar vermeye uyarlamış, ben de sizinle paylaşmak istiyorum:

Karar ver

Plan yap

Eyleme geç

Planı sına

Sürekli dene... Asla vazgeçme

ÖĞRENME İÇİN YOL HARİTASI

Öğrenmeye doğrudan başlanırsa daha sonra ortaya çıkacak olan sonuçlar verimsiz olabilir. Çünkü öğrenme sürecinde hesapta olmayan sorunlar veya aksaklıklar ortaya çıkabilir. Bu yüzden öğrenmeye bir planla ve programla (yol haritası) başlamak gerekir.

Birey çalışmaya, öğrenmeye başlarken zihninde veya yazılı olarak önünde bir yol haritası oluşturmalıdır. Yola çıkan bir sürücünün elindeki yol haritasının yararlarını burada saymaya gerek yok. Sürücü yol haritası sayesinde nasıl daha bilinçli hareket ederse birey de öğrenirken bir plan ve programa sahip olursa nereye gideceğini bilir, hızını ona göre ayarlar, zamandan kazanır ve öğrenirken geçtiği aşamaları, nerede olduğunu bilir.

TEKRARLAR YAPMAK

Fizyolojik olarak beynimizin uzun süreli uyanık kalması zordur. Çalışırken uykunun gelmesi bu yüzdendir. Bu nedenle bir miktar çalıştıktan sonra bir tekrar veya özet yapılırsa daha çok verim alınır.

Bir bilginin içselleşmesi zaman alır. İçselleşen bilgi yeni bilgilerin üretilmesine katkı sağlar. Önemli gördüğümüz bilgilerin, Cumhuriyet'in 1923 yılında kurulduğunu bir çırpıda akla getirebilmemiz gibi otomatikleşmesi gerekir. Bunun için belli konularda bildiklerimizi tekrar etmeliyiz.

Romanları bile ikinci kez okuyan insanlar vardır. Binlerce roman varken aynı romanı ikinci kez okumak niye diye düşünebilirsiniz. Bir insanın gezip gördüğü bir yeri başka gezilecek yerler olmasına rağmen tekrar görmesi de böyle bir şey.

Hatırlamanın en önemli unsuru tekrardır. Ancak tekrarların üst üste değil, aralıklarla yapılması gerekir. Arşivde çalışan bir memur düşünün. Yerleştirilecek belgeleri hiç durmadan önüne yığarsanız, eli ayağına dolaşır. Neyi nereye koyacağını şaşırır. Tekrarları da böyle düşünebiliriz. Tekrarları, düşünerek ve anlayarak yapmamız temel prensip olmalıdır. Mekanik tekrarlar sadece zaman kaybettirir.

Tekrar yaparken önemli ile önemsizleri ayırt etmek de dikkat edilmesi gereken bir husustur. Öğrenilen her şeyin tekrar edilmesi *tekrar* sayılamaz.

Tekrar stratejileri

- Öğrenilen bir konunun anlatıldığı metnin belli aralıklarla sesli ya da sessiz okunması
- Öğrenilen konunun/metnin dinlendikten/okunduktan sonra anlatılması
- Öğrenilen konunun/okunan metnin içinde yer alan bilgilerin bir kâğıda not alınması
- Anlatılırken/okurken düzenli aralıklarla durup zihinde cümlelerin tekrar edilmesi
- Öğrenilenlerin/metinde geçen bir fikrin değişik şekillerde söylenmesi ve ifade edilmesi
- Öğrenilen bilgilerden önemli olanların vurgulanması ve okunan metinde önemli yerlerin altının çizilmesi

ÖZETLEMEK

Tekrarın dışında özet yapmak da öğrenmenin kalıcı hale gelmesi için başvurulması gereken bir tekniktir. Özetler yaparak öğrenilenler yeniden organize edilmiş ve pekiştirilmiş olur. Ancak özet yapılırken, belli bir düzenin ve hiyerarşik bir sıralamanın olması gerektiği şeklindeki klasik anlayış izlenmemelidir. Bu şekilde yapılan özetler henüz oluşup oluşmadığı belli olmayan fikirleri sıralı bir şekilde yazmaktan öte geçemez. Oysa özet çıkarma, bir tür fikir üretme sürecidir. Özet denildiği zaman yaygın olarak akla gelen bilgileri sıralama çalışması düşünme süreci bittikten sonra gerçekleştirilen bir iştir. Bu ise öğrenme açısından çok işlevsel değildir.

Bu nedenle özeti bir öğrenme etkinliği olarak görmek ve *akıl harita-*

lama yöntemini kullanarak gerçekleştirmek gerekir. Akıl haritalama, öğrenilenleri gözden geçirirken, yani çalışırken veya bir konuda düşünce üretirken başvurulan bir tekniktir. Bu teknik, boş bir kâğıdın tam ortasından başlamak üzere önce ana konunun-sorunun yazılması, bunun ardından, akla gelen çözümler-bilgiler-sınıflamaların kâğıdın diğer bölgelerine yazılması ile uygulanır. Bu sırada ilişkili olan bilgiler bir araya getirilerek işaretlerle birleştirilir. Bilgileri veya düşünceleri yazarken ve ilişkilendirmeleri yaparken renkli kalemlerin ve sembollerin kullanılması önerilir. Beynin çift yönlü olarak kullanılmasını sağlayan bu teknikle çok yaratıcı fikirler geliştirilir. Aynı zamanda daha önceden öğrenilenler de akıl haritalama yöntemiyle etkin bir biçimde özetlenmiş ve yeniden öğrenilmiş olur.

ÖNCE DÜŞÜNELİM, SONRA BULALIM

Düşünme olmadan öğrenme boşunadır,
Öğrenme olmadan düşünmek ise tehlikeli.
—Konfüçyüs

Şimdi sizden, aşağıdaki sayıları ardışığını bularak en kısa sürede yuvarlak içine almanızı isteyeceğim[4].
Evet, bazılarınız belki hemen işe koyuldu ve tek tek ardışık sayıları bulmaya çalışarak yuvarlak içine alma işlemini gerçekleştirdi. Belki bazılarınız da biraz düşündü ve işlemi daha hızlı yapabilmek için bir ilişki, bağlantı aradı.

İşte bütün mesele budur: sorunu çözmeye başlamadan önce mevcut verilere bir bütünlük içinde bakıp cevabı bulabilmek için bir

4 Bu uygulamayı değerli meslektaşım Hasan Yılmaz'a ait seminer notlarından aldım.

yöntem keşfetmeye çalışmak. Bir yöntem bulunduktan sonra yapılacak işlem kolaydır. Yukarıdaki sayıları da bu açıdan düşündüğümüzde yukarıdan aşağıya bir çizgi çizerek bir bağlantı yakalarız ve işlemi çok kısa sürede gerçekleştirebiliriz. Çünkü dikkatli bakılırsa sağdaki sayıların ardışığı aynı hizadadır ve sayılar kümesini yukarıdan aşağıya doğru ortadan ikiye bölersek kümenin bize göre sağ tarafında yer almaktadır.

BULUNAN YOLDA YÜRÜMELİ

Öğrenme alanındaki bilimsel çalışmaların bize sunduğu birçok veri olmasına rağmen bazı insanların öğrenme tarzları hâlâ tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir. Bilimin geliştirebildiği en iyi yöntemleri kullanmaya çalışıyoruz, ancak hiç beklemediğimiz yöntemlerin ortaya çıkmayacağını söylemek zordur. Çünkü insanoğlu beynin sırlarını ve niteliklerini tam olarak çözebilmiş değildir. Nitekim çevremizde bir şeyler öğrenirken eğitim ve öğretim teorilerinde hiç bahsedilmeyen yöntemleri uygulayanlar olabilir. Kendilerine sorulan soruları kendilerinin de bilmediği yöntemlerle çözebilen insanlar bulunabilir.

Bir yıl kadar önce izlediğim bir seminerde okuma bozukluğu olan bir üniversite öğrencisini dinlemiştim. Öğrenci, herkesin zorlanarak çözdüğü matematik sorularını çok kısa sürede kendisinin de tarif edemediği bir yolla çözebildiğini söylemişti. Belli ki araştırmacıların da bilmediği bir muhakemeye sahipti ve bunu kullanmaktaydı. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan kişilerin buldukları yolda devam etmelerinde hiçbir sakınca yoktur.

BEYNİ KULLANMA KILAVUZU

Yukarıda her insanın kendine özgü bir öğrenme tarzına sahip olduğunu söylemiştik. Buna göre beynimizin de kendine özgü özelliklerinin olduğunu söyleyebiliriz. Gündelik hayatımızı kolaylaştırmak için kullandığımız çamaşır makinesi, buzdolabı, cep telefonu gibi makinelerin nasıl kullanılacağı ile ilgili kılavuzlar da olur. Bu kılavuzların işlevi makineyi verimli bir şekilde kullanabilmemizin yollarını göstermesidir. Bazı insanlar, teknoloji konusunda genel bir aşinalığa sahip olmalarına güvenerek kılavuza bakma gereği duymazlar. Böylelerinin ellerindeki araçlardan ancak sınırlı bir şekilde yararlanabildiği kuşkusuzdur.

Araştırmalar, beynimizin de tıpkı bir makine gibi belli yolları ve yöntemleri izleyerek verimli bir şekilde kullanılabileceğini ileri sürmektedir.

Öyleyse beynimizden tam olarak yararlanabilmek için en iyi nasıl öğreneceğimizi keşfetmeli ve bilmeliyiz. Örneğin görsel, işitsel veya kinestetik öğrenme tarzlarına ne ölçüde sahip olduğumuzu; o doğrultuda öğrenirken hangi adımları izlememiz, nelere dikkat etmemiz gerektiğini bilmeliyiz. Bu şekilde beynimizi en verimli şekilde kullanma kılavuzunu geliştirmeli ve hayata geçirmeliyiz.

ALGILARA DİKKAT

Gözümle gördüm, kulağımla duydum gibi ifadeler ne kadar kesinlik içerirse içersin bazen kulağımızla duyduğumuz, gözümüzle gördüğümüz bir şey asıl söylenenden ve görülenden farklı olabilir. İnsanların bir şeyi farklı görebileceğini, duyabileceğini gösteren

birçok deney yapılmıştır. Örneğin Türkçe dersinin sınavlarından aldığınız yetersiz bir notun ardından matematik dersinin öğretmeninin geçen hafta futbol oynarken atlattığınız küçük bir kazayı kastederek "Geçmiş olsun" dileğini, aldığınız düşük notla ilişkilendirebilir ve benimle alay ediyor galiba diye düşünerek matematik öğretmeninizden nefret etmeye başlayabilirsiniz. Günlük hayatımızda bir şeyi olduğundan farklı görebileceğimizi ve duyabileceğimizi gösteren sayısız duruma şahit olmuşuzdur. Bir insan gerçeği olan algı yanılması karşısında dikkatli olmalıyız. Kendimize, *acaba farklı görmüş veya duymuş olabilir miyim* diye sormayı ihmal etmeyelim.

Algı yanılması sorununu sıklıkla yaşayan bir insanın öğrenmesi de verimsiz olur. Çünkü bir şeyi öğrenmek için önce duymamız, görmemiz veya hissetmemiz gerekir. Farklı görebileceğimizi ve işitebileceğimizi göz önünde bulundurmazsak daha ilk aşamadaki yanlışlığa dayalı olarak yanlış öğrenmiş olabiliriz. Dolayısıyla öğrenmede bize gösterileni ve söyleneni nasıl algıladığımız belirleyicidir diyebiliriz.

Algılamayı bir süzgeç gibi görebiliriz. Algılamamız bozuksa öğrendiklerimiz de yanlış olacaktır. Algılarımızı sorgulamanın yanı sıra, daha fazla okumak, tartışmak, farklı yaklaşımlarla tanışmak da gördüklerimizi, okuduklarımızı ve işittiklerimizi nispeten en doğruya yakın bir şekilde algılamamıza katkı sağlayabilir. Yanlış veya farklı görmeye, duymaya, yorumlamaya neden olan temel etken, bilgi ve çerçevelerle dolu zihinsel altyapımızdır. Onu, yanlış algılamalarımıza yol açabileceği düşüncesiyle gözden geçirmek ve gerekirse yeniden düzenlemek gerekir.

ASLOLAN GERÇEKTİR

Doğruyu keşfettiğimiz veya kolayca keşfedebileceğimiz zaman gereksiz bir uzatma ve araştırma bir işe yaramaz. Hikâyeyi belki duymuşsunuzdur. Bir grup bilim insanı bir arazide araştırma yapıyorlarmış. Birden yağmur bastırınca yakınlardaki bir kulübeye sığınmışlar. Kulübenin sahibi, "Siz bekleyin, ben sobayı yakmak üzere odun getireyim," demiş. O dışarıya çıktığında bilim insanları yerden oldukça yüksek bir zeminde kurulmuş olan sobanın neden bu kadar yüksekte olduğunu tartışmaya başlamışlar. Matematikçi, bunun geometrik bir zorunluluk olduğunu ileri sürmüş, jeolog, yerküredeki hareketlilikten dolayı sobanın yüksekte kurulmuş olabileceğini söylemiş. Meteorolog, nedeni hava akımlarında bulmuş. Ellerinde odunlarla içeri giren ev sahibine hangisinin haklı olduğunu sorduklarında aldıkları cevap ilginç: "Borular yetmediği için böyle yaptım." Öğrenirken aynı duruma düşmemeye çalışmalıyız.

AMERİKAN ANAHTARLARI MI, JAPON ANAHTARLARI MI?

Ne kadar doğru bilmiyorum ama okuduğum bir kaynakta bir zamanların Amerikan ve Japon motorları konusunda verilen ilginç bir bilgi dikkatimi çekmişti. Amerikan motorlarının farklı bölgelerinde üç ayrı cıvatanın kullanıldığı, bu yüzden motorun takılıp sökülmesi için üç ayrı anahtara ihtiyaç duyulduğu yazılmaktaydı. Japon motorlarında ise bütün cıvatalar aynı ebatta olduğu için tek bir anahtarla hepsinin kısa zamanda sökülüp takılabilmesi mümkünmüş.

Evet, gerçekten de bir anahtarla birçok iş yapmak güzel olsa gerek.

Aslında bilgi ve öğrenme de böyledir. Öyle bilgiler var ki çok dar bir alanda belki işe yarar. Öyle bilgiler de var ki birçok yerde kullanabilirsiniz. Bunun nedeni öğrenmeye dayanır. İnsan, edineceği bilgi, beceri ve değeri birçok yerde kullanabilecek şekilde öğrenirse çok işlevli bir öğrenme gerçekleştirmiş olur. Aksi durumda öğrenmesinin yararlarını çok sınırlı alanlarda görebilir.

Örneğin siyasal bilgiler eğitimini sadece diplomat olmak amacıyla alan bir kişi hayata atıldığında diplomata ihtiyaç olmaması gibi bir durumda aldığı eğitimin işe yaramadığını düşünerek kaderine küser. Oysa aynı eğitimi, diplomatlığın dışında, bankalarda, araştırma şirketlerinde uzman veya bir şirkete yönetici olacak şekilde alırsa mezuniyet sonrası pek çok seçenek yaratmış olur kendisine.

Aynı şey aritmetik, coğrafya, tarih, edebiyat, psikoloji, vd. alanlardaki öğrenim için de geçerlidir kuşkusuz.

OYUNA GELMEMELİ

Öğrenmeyi daha etkin bir hale getirmenin diğer bir yolu da süreci bir oyun haline getirmektir. Ancak bunun ardından, *ne öğrendim* diye sorulmalı, kişi kendisini oyuna kaptırıp asıl amacından kopmamalıdır.

Bu uyarı bir gözleme dayalı: Oyunun, eğlencenin bir araç olarak kullanıldığı eğitimler-dersler ilgiyle izlenmekte. Ancak bu eğitimlerin bazılarının aslında verimsiz geçtiği ve sonuçta kayda değer bir şeyin öğrenilemediği de bir gerçek. Bunu oyun ve eğlencenin havasında fark etmek zor olabilir.

Önerimiz şudur: Oyuna-eğlenceye dayalı eğitimleri izleyin, ancak sonunda ne öğrendiğinizi kendinize sorun. Eğer somut bir şeyler öğrendiğinizi söyleyemiyorsanız, bu tür eğitimleri, dersleri, seminerleri kalıcı bir öğrenmeyi sağlayacak şekilde, daha üretken olacakları yöne doğru çekmeye çalışın. Derslerde, seminerlerde kendinizi, öğrenmenizi sadece öğreticinin inisiyatifine bırakmayın; kendinize, zamanınıza sahip çıkın.

ÖNBİLGİ

Öğrenme için öğrenilecek konularda belli oranlarda bir önbilginin olması da önemlidir. Eğitimciler başkalarına göre daha iyi öğrenen kişilerin daha çok önbilgiye sahip olduğunu saptamıştır. Önbilgi, yeni öğrenilenlerin kolay anlaşılmasını sağlar. Yeni öğrenilenler, önbilgi sayesinde anlam kazanır. Bu şekilde daha kalıcı bir öğrenme gerçekleşmiş olur. Özellikle ders ortamlarındaki öğrenme etkinliklerinden önce bir ön çalışma yapılmalıdır.

ÖNCEKİ BİLGİLERİN HAREKETE GEÇİRİLMESİ

Öğretmenler-ustalar işe, öğrencinin daha önceden bildiklerini hatırlatarak başlar ve öğretirler. Bu şekilde yeni öğrenilenler daha anlamlı bir hale gelir ve hatırlanmak üzere daha iyi kodlanmış olur. Halihazırda bilinenler, yeni bir öğrenme durumunda nelerin öğrenileceğini ve hatırlanacağını etkiler.

Bu kendi kendine öğrenme için de geçerlidir. Ne olursa olsun yeni bir şeyleri öğrenirken ön bilgiler yoklanmalı, öğrenilecek konuyla ilgili bağlantıların olup olmadığına bakılmalıdır. Bu, bilişsel

yapıda, var olan bilgiler arasında yenilerine yer açmak demektir.

DAYANIKLI BİLGİ

Sürekli olarak eskileri geçersiz kılan yeni bilgiler ortaya çıksa her zaman için geçerli ve yararlı olan bilgiler de vardır. Kişi kendine sahip olduğu bilgilerin ne kadarının gelip geçer olduğunu, ne kadarının da her zaman geçerliğini koruduğunu sormalıdır.

Bir Çin atasözü, *balık yemeyi değil, balık tutmayı öğretmek gerekir* der. Sürekliliği olan bilgi, balık tutmasını bilmektir. Öğrenen birey de bilgilenirken kazandıklarının her zaman işine yarayıp yaramayacağını göz önünde bulundurmalıdır. Kazanacağı bilgilerin en az bir kısmı sürekli kullanabileceği şekilde dayanaklı olmalıdır. Örneğin, sorun çözme, etkili iletişim teknikleri, planlama gibi konularda sahip olunacak bilgiler her zaman kullanılabilecek nitelikte, dayanaklı bilgilerdir.

MAÇTAN SONRA YAPILAN ANTRENMAN

A Milli Futbol Takımımızın katıldığı müsabakalarda arka arkaya oynadığı maçların hemen ardından, yaklaşık beş-on dakika sonra tekrar sahaya çıkıp çalışma yaptığını izlemiştim birkaç kez. Galip gelinen maçlardan birkaç gün sonra başka bir maç oynanacaksa bu ısınma çalışması genelde yapılmaktadır.

Maç sonrası yapılan çalışma öncelikle takımın, maçın sonucuna göre yaşadığı coşku veya üzüntüden normal hayata dönmesine katkı sağlar. Ayrıca oynanan oyundan sıcağı sıcağına dersler çıkarılabilir, hatalar ve yapılan doğru hareketler açıkça anlaşılır.

Biz de girdiğimiz sınavlardan sonra fazla vakit geçirmeden sıcağı sıcağına çalışmalıyız. Aklımıza takılan soruları, yaptığımız hataları gidermek için kısa da olsa çalışmalıyız. Bu şekilde yapacağımız bir çalışmadan (öğrenmeden) normal zamanlarda yapacağımız çalışmaya göre daha çok verim alabiliriz. Böylece yanlışlarımızı daha iyi düzeltebilir, öğrendiklerimizi daha iyi pekiştirebiliriz.

SORGULAMAK

Öğrenirken birinden yardım alıyorsak belirli yönlendirmelerle ve talimatlarla karşı karşıya kalabiliriz. Bu aşamada sorgulayıcı olmak gerekir. Etkili öğrenme işte budur. Boş bir kâğıdı kaleminizle ortadan ikiye ayırın, dendiğinde hemen işe koyulmadan önce enine mi boyuna mı diye sormak böyle bir şeydir (Selçuk, 2000). Bize sunulan bilgileri, neden, niçin, nasıl gibi sorularla sorgulamazsak öğrenme bir tarafa, kalıplanmış olabiliriz. Bu kitabın birçok yerinde söylediğimiz gibi edindiğimiz bir bilgiyi kalıcı hale getirebilmek için sahip olduğumuz başka bilgilerle ilişkilendirmemiz, kendimiz için anlamlı bir hale getirmemiz gerekir. Bunun da yolu sorgulamadan geçer.

ÖĞRENİRKEN AKTİF OLMALI

Öğrenen kişi söylenenleri veya anlatılanların pasif bir alıcısı olmamalı, onları özümsemeli, kendi davranışlarını buna göre oluşturmalıdır. Kazandığı bilgileri kullanmalı, yeni durumlara uyarlamalı; verilenleri olduğu gibi almamalı, bunların taşıdığı anlamı keşfetmelidir. Yani, kendisine kazandırılan bilgi, beceri ve değerleri anlamlandırmalıdır.

Öğrenmede, öğretenin yaptıklarından çok öğrenenin kendi yaptıkları önemlidir. Bu nedenle kişi etkili ve kalıcı bir öğrenmenin sağlanabilmesi için kendi kendine öğrenmelidir. Bal yemeyen insana balın tadını ne kadar anlatsanız da bir anlamı olmaz. Balın tadını öğrenmenin ve hissetmenin en iyi yolu balı tatmaktır. Bunun gibi, birey öğrenirken sadece dışarıdan yapılan yönlendirmelere bağlı kalmamalı, kendisi bizzat yapmalı.

ÇOK BİLGİLENMEK VE ÇOK ÖĞRENMEK

Toprağa bir tohum attığınızda filizlenme olasılığı düşüktür ama yüz tohum atarsanız durum değişir. Bin tohum atmışsanız, sizi bereketli bir hasat beklemektedir.
—Michael J. Gelb

Öğrenme birikimli bir süreçtir. Bu nedenle sürekli olarak öğrenmek gerekir. Çok bilmek ve öğrenmek bir sistem dahilinde ise eninde sonunda katkı sağlar. Çok bildiğimiz zaman sahip olduğumuz bilgilerden hareketle bilgi sahibi olmadığımız bir konuda bile doğru bilgiyi üretebiliriz. Beyinde depoladığımız bilgilerin çok olması, birbiri ile birleşerek yeni bilgilerin üretilmesini de sağlayabilir. Bu yüzden bilgi dağarcığımızı olabildiğince geniş tutmalıyız. Fizyolojik olarak milyarlarca bilgiyi alabilecek, öğrenme kapasitesi uçsuz bucaksız olan bir beyne sahibiz. Bu potansiyeli kullanmalıyız.

Bu kitabın değişik yerlerinde zihnimizin bağlantılar yoluyla çalıştığını, bilgiyi depoladığını söylemiştik. Zihnimizi çeşitli şebeke ve merkezlerin birbirine bağlanmasından oluşan bir şehir sistemine benzeterek açıklamaya çalışmıştık. Ancak, bağlantıların oluşturu-

labilmesi için bağlantı kurulacak nesnelerin, yani bilgilerin olması gerekir. Bilginin az olması durumunda bağlantı zemini olmaz ya da zayıf olur. Bir ülkeyi çeşitli yönleriyle ele alacağız, diyelim. Eğer ülkenin tarihini, ekonomisini, kültürünü ve hatta başka ülkeleri değişik yönleriyle öğrenirsek zihnimizde yer alan bu bilgi kümeleri arasında bağlantılar kurmamız mümkün olabilir. Bu şekilde beynin doğasına da uygun bir şekilde hareket etmiş oluruz. Saydığımız ek bilgilerin olmaması veya az olması durumunda ise ülkeyi ele alırken bağlantılar yoluyla yeni bilgiler üretmeye çalışsak bile yeterince bağlantı kuramayız. Dolayısıyla beynimizin verimli çalışması ve iyi öğrenme adına mümkün olduğunca fazla bilmeli ve öğrenmeliyiz. Nitekim ünlü psikolog Piaget de insan beyninin değirmen taşı gibi olduğunu, içine bir şey atılmazsa (hem de doğru şeyleri) kendi kendini öğüteceğini ileri sürer. Değirmende unun ortaya çıkması için buğdayın gerekli olması gibi zihnimizin bir şeyler üretebilmesi için de öğrenmeye, yani bilgiye ihtiyaç vardır. Bunun için muhakkak ve sürekli olarak bir şeyler öğrenmeli ve bilgilenmeliyiz.

BAŞARI HELEZONU

Başarı başarıyı çeker.
— Chamfort

Başarı helezon gibidir, başladığı gibi devam eder. Onun için başarıyı bir an önce tatmak gerekir ki ardından yeni başarılar gelsin. Özellikle belli derslerde veya konularda sıkça başarısız olan kişiler güvenlerini kaybetme gibi bir tehlike yaşayabilir. Bu hissi yaşayan kişiler başarılı olabilecekleri bir alan kestirmeli ve ne ya-

pıp edip başarılı olmalı. Bir alandaki başarı başka alanlarda da başarı getireceği için başarıyı tatmayı, öğrenme yolunda önemli bir strateji olarak görmek gerekir.

BAŞARININ ŞARTLARI

Bu bölümde kişileri başarıya götüren yolun köşe taşlarına değinelim:

1. Başarısızlıklarda suçluyu çevrede ya da diğer insanların arasında aramayın. Başkalarını suçlamak, ilk etapta karşınıza çıkan örselenmişlik duygunuzu hafifletse de aslında gereksiz yere zaman kaybetmenizden başka bir işe yaramaz. Başarısız olan sizseniz, başarısızlığınızın birinci sebebi de yine sizsinizdir. Mazeretler üretmeden, yeni bir taktik geliştirerek yola yeniden koyulun.

2. Başarmak için durmaksızın ilerlemek gerekir. Evinizdeki elektrik tesisatını düşünün. Eğer elektrik akımı yoruldum der ve akmayı bırakırsa tüm elektrik sistemi çöker. İnsanlar da böyledir. Eğer yoruldum artık der ve durursanız, o âna kadar yaptıklarınız da sıfırlanabilir. Üniversite sınavına hazırlandığım yıllarda il birincisi olacağına kesin gözüyle bakılan bir arkadaşım, başaracağından o kadar emindi ki, sınava 2 ay kala çalışmayı bırakmıştı. Bu arkadaşımın sınav derecesini hatırlamıyorum ama hedeflediği yerde değildi. İl birincisi olan arkadaşımızın televizyonda yaptığı açıklamayı ise hiç unutmuyorum: "Az ya da çok ama hiç ara vermeden çalıştım. Yorulunca çalışmayı bırakmak yerine, çalıştığım dersi değiştirdim, çalıştığım yeri değiştirdim, kullandığım materyali değiştirdim ama hep devam ettim."

3. Yapılacak işin niçin yapılması gerektiği çok iyi anlatılmalıdır. İnsan yapacağı işe inanırsa başarı da kaçınılmazdır. Kurtuluş Savaşı yıllarında Sakarya Meydan Savaşı'ndan önce çıkarılan Tekalif-i Milliye emirlerini düşünün. Zaten elinde çok az şey olan bir milletten elindekilerinin büyük bir kısmını orduya vermesi isteniyordu. Bu insanlar yaptıkları işe inanmasalar, 2 çift çoraplarının bir çiftini gözlerini kırpmadan verebilirler miydi? Sakarya'da o destanı yazdıran, yapılan işe olan inançtı.

4. Kendinizi karşınızdakinin yerine koyun. Adamın biri ineğini kaybetmiş. Tüm köylü aramış bulamamış. Tam ümitlerini yitirdiklerinde bir çocuk inekle birlikte çıkagelmiş. Köylü hayretler içerisinde ineği nasıl bulduğunu sorduğunda, çocuk şu cevabı vermiş: "Ben inek olsam, nereye giderdim diye düşündüm." Bir sınava mı çalışıyorsunuz; kendinizi öğretmeninizin yerine koyun ve sorun: "Ben öğretmen olsam nerden soru sorardım?" Yeni bir mağaza mı açacaksınız, hemen sorun: "Ben müşteri olsam nasıl bir mağazadan alışveriş yapmayı tercih ederdim?" Bir gazetede ülkemiz dondurma sektörüne sonradan girmiş ancak hızlı bir yükseliş göstermiş bir firmanın üst düzey sorumlularından biriyle yapılan bir söyleşiyi okumuştum. Yükselişin sırrı sorulduğunda şu cevabı vermişti: "Kendimi dondurma yemek isteyeceklerin yerine koydum ve düşündüm, ben olsam nasıl bir dondurma isterdim?" (Gasson, 2004)

BANA ARKADAŞINI SÖYLE, SANA KİM OLDUĞUNU SÖYLEYEYİM

Jeff Keller, *Yaklaşım Her Şeydir* adlı kitabında insanları ikiye ayırır: toksik insanlar ve besleyici insanlar. Toksik insanlar sürekli

olumsuz şeyler düşünen ve bunu çevrelerine yansıtan insanlar; besleyici insanlar ise olumlu düşünceleriyle çevrelerinde enerji oluşturan insanlardır.

Beraber olduğumuz insanların yaşamımız üzerinde kaçınılmaz bir etkisi vardır. Olumlu düşünenlerle beraber olmak bizi kendimiz ve başımıza gelenler hakkında söylenerek mutsuz olmaktan alıkoyar.

17 Aralık 2006 tarihli *Takvim* gazetesinde, gülümsemenin bulaşıcı olduğunu okumuştum. Düşünün, bir arkadaş grubunda biri gülmeye başlarsa ne olur? En asık suratlı biri bile ister istemez tebessüm eder değil mi? İşte başarı da bir ölçüde bulaşıcıdır. Eğer çevrenizde başarılı insanlar varsa siz de başarı yolunda sürekli güdülenmiş olursunuz. Burada başarı ile sözünü ettiğim, mutlaka akademik başarı değildir; yaptığı işi, her ne olursa olsun, en iyi şekilde yapmaya çalışan insan başarılıdır. Bunun için arkadaşlarınızı başarılarınıza destek olanlar arasından seçin. Onların size sunacağı pozitif enerji ve destek başarınızda büyük paya sahip olacaktır.

BAŞARAMAM KORKUSUNA YENİLMEYİN

En başarısız olduğumuz işler hiç denemediklerimizdir. Yaşamda hepimizi çok korkutan durumlar vardır. Yaşayacağımız bir olay karşısında başarısız olacağımız korkusu bazen bizi o kadar etkiler ki, o duruma ilişkin girişimi hiç yapmamayı tercih ederiz.

Zor şartlar altında ya da istemediğimiz bir durumla karşılaştığımızda kullandığımız savunma mekanizmaları vardır. Bunlardan belki de en işlevsizi, ya da etkisi anlık olanı, "kaçma" mekanizmasıdır. Aslında kısa sürede çok büyük bir rahatlama sağlar ama

uzun süreli düşündüğümüzde elimizde geriye kalan sadece kocaman bir hiçtir.

Başarılı olayı arzu ettiğimiz bir durumla karşılaştığımızda bizi endişeye düşüren ve kaçmaya sevk eden nedir? Başarısız olma korkusu. Eğer o iş yapmaya hiç teşebbüs etmez ve dolayısıyla yapmamız gereken iş hiç gerçekleşmezse bu zaten en baştan başarsız olmak değil midir? Öyleyse denemek, hep % 50 başarılı olma şansını ayakta tutmaktır. Kaçmak ise % 100 başarısız olmayı kabul etmektir.

Bu kitabın başında öğrenmenin ne olduğunu tanımlarken, mükemmel öğrenmeye ulaşmanın zaman gerektiren bir süreç olduğundan bahsetmiştim. Orada verdiğim bisiklet sürme örneğini yinelemek istiyorum. Bisiklet sürmeyi öğrendiğiniz zamanı düşünün. Defalarca düştünüz ama devam ettiniz ve sonunda bisiklet sürmek en iyi şekilde gerçekleştirdiğiniz bir aktivite oldu. Ya da ilk düştüğünüzde korktunuz veya düşme korkusuyla hiç denemediniz ve şu an muhtemelen bisiklet süremiyorsunuz. Belki bisiklet üzerindeyken izleyenleri şaşkına çevirecek bir şov yapamıyorsunuz ama yine de korktuğu için bisiklet sürmeyi öğrenemeyen birisine göre çok daha başarılısınız.

KARAMSARLIKTAN İYİMSERLİĞE

Karamsarlık başarının önündeki en önemli engellerden biridir. Karamsarlığın yıkıcı etkisini gösteren birçok hikâye vardır. İşte bunlardan biri:

Kurbağalar aralarında bir yarışa tutuşmuş. Hedef yüksek bir ku-

leye sıçramakmış. Yarışmaya katılmayanlar da seyirci olarak toplanmış. Ve yarış başlamış. Seyircilerin hiçbiri arkadaşlarının kulenin tepesine çıkacağına inanmıyor, durdukları yerden "Vah zavallılar, hiçbiriniz kuleye çıkamayacaksınız!" diye vraklıyorlarmış. Onları duyan yarışmacılar birer ikişer yarıştan çekilmiş. Sonunda kurbağalardan sadece bir tanesi kulenin tepesine sıçramış. Başarısının sırrını merak edenler çevresini almış. Sorularına cevap alamadıklarında yarışmanın galibinin sağır olduğunu fark etmişler.

Hikâyede olduğu gibi başarmak için ümitli olmak, karamsarlığa kapılmamak, olumsuz, şevk kırıcı sözleri duymamak gerekir. Beynin fizyolojik olarak programlandığı söyleniyor. Buna göre aklımızdan başarısızlık geçtiğinde başarısızlığa, başarı geçtiğinde ise başarıyı kazanmaya programlanıyoruz demektir.

Bir gölün kenarında golf oynayan bir sporcunun, suyun karşı kıyısındaki deliği hedeflerken topu göle düşürme korkusu duyacak olursa endişesinin gerçekleşeceği, atışının suyun dibini boylayacağı söylenir. Öğrenirken de başarılı olmak için öncelikle pozitif duygular taşımalıyız.

BAŞARMAK İÇİN CESARET GEREK

"Çoğumuz önümüze çıkan bir nehrin sahilinde,
bir köprü yapılıncaya kadar bekleriz."
Secil Rhodes

Cesaret başarılı insanları başarısızlardan ayıran farktır. 1492 tarihi size neyi hatırlatıyor? Eğer tarihle biraz ilgiliyseniz hemen Amerika kıtasının keşfini diye cevap verirsiniz. Peki Amerika'nın keşfi

size kimi hatırlatır? Kristof Kolomb'u. 1492 yılında Kristof Kolomb'un bildiklerini birçok denizci biliyordu. Ancak onların bunu ortaya atacak cesaretleri yoktu. Bunun için tarih Kristof Kolomb'un ismini yazarken diğerlerinin isimleri silindi gitti (Gasson, 2004).

CİVCİLER ARASINDAKİ KARTAL YAVRUSU

Bir kartal yavrusu, civcivlerin arasına düşmüş. Civciv olduğunu zannederek onlar gibi yürümeye koyulmuş. Civcivler gibi yeri gagalayıp yiyecek arıyormuş. Bir gün havada bir kartal görmüş. "Ne kadar görkemli bir kuş bu! Nasıl da yükseklerden uçuyor. Keşke ben de onun gibi olabilsem," diye hayıflanırken, yanındaki civcivler, "Bak," demişler, "biz civciviz, o ise kartal. Boşuna hayallere takılma. Onun gibi yükseklerden uçamazsın!"

Yavru kartal pek üzülmüş. Birilerinin ona kartal olduğunu söylemesi, onu buna inandırması gerekiyormuş. Ama söyleyen olmayınca hayatının sonuna kadar tavuklar arasında yaşamış.

Hikâyedeki kartal yavrusu gibi siz de potansiyelinizin büyüklüğünü gösteremeyen bir kitlenin veya grubun içinde olabilirsiniz. Potansiyelinizi, yeteneklerinizi çevrenizdekilerin herhangi bir geribildirimi olmasa dahi tanımaya çalışın. Kartal olduğu halde tavuk kalmak zor ve acı olsa gerek.

ZİHİNSEL CANLANDIRMA

Öğrenmede zihinsel canlandırma yapmak da bir yöntemdir. Zihinsel canlandırmanın etkisini ortaya koyan aşağıdaki deneye bir göz atalım:

Bir grup futbolcuya penaltı atışı yaptırılır. Başka bir grup oyuncudan da penaltı atışını hayallerinde yapmaları istenir. Her iki grubun da fizyolojik yapılarındaki hareketliliği ölçmek için kafalarına elektrotlar yerleştirilir. Çıkan sonuç çarpıcıdır. Hayali penaltı atan grubun fizyolojilerindeki hareketlilik gerçekten penaltı atanlarınkiyle eşit veya daha fazla çıkmıştır.

Deneyin ortaya koyduğu gerçek şudur: Öğrendiklerimizi zihinsel canlandırma yoluyla pekiştirebilir ve kalıcı hale getirebiliriz. Zihinsel canlandırmayı sınavlara hazırlanırken de aynı etkinlikle kullanabiliriz. Bu yöntem çeşitli terapi tekniklerinde de kullanılmakta ve insanların zihinsel yolla dinlenmesi sağlanabilmektedir.

Hükümdar adlı kitabın yazarı olan ünlü düşünür Niccola Machiavelli'nin, fikirlerinden pek çoğunu, geçmişin büyük akıllarıyla kurduğu hayali diyaloglar vasıtasıyla geliştirdiği söylenir (Gelb, 2002). Aynı şekilde Einstein'ın da günün belli bir dilimini *düşünce deneyleri* yaparak geçirdiği söylenir.

ÖĞRENMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Peter Senge *Beşinci Disiplin* adlı eserinde öğrenmeye engel olan etkenleri şu şekilde sıralıyor:

1. Bu seni aşmaz.

Senge'ye göre öğrenmenin önündeki ilk engel, *bu beni aşar* düşüncesidir. Bu düşünceye sahip olanlar kendilerini aciz, yetersiz görürler ve bu yüzden öğrenmeye başlayamazlar. Bizim okullarımızda da maalesef "Ben bundan anlamam, bu dördüncü sınıfın konusu" gibi sözlerin sıkça sarf edildiğini duyarız. Bu şekilde mil-

yonlarca insan milyarlarca bilgiyi edinmeyi *bu beni aşar* diye düşünerek denememektedir bile.

2. Düşman başkası değildir.

Öğrenmenin önündeki bir diğer engel, *düşman dışarıda* düşüncesidir. Yaklaşımı bu olan kişiler hep bir sorun bulurlar. Bir konuda bir şeyler öğrenmeye çalışan kişinin öğretmeni yetersiz görmesi, kitaplarının eksikliğini, havaların soğukluğunu, vb. mazeret olarak ileri sürmesi bu yaklaşımın örnekleridir.

3. Takılıp kalmayın.

Öğrenme sırasında bir yere takılıp kalma da önemli bir engelidir. Bunun bariz örneklerini sınavlara giren öğrenciler bir soruya takılıp kalarak somut bir şekilde yaşamaktadırlar. Bir tartışma, konuşma sırasında bir ayrıntıya takılıp kalınması da aynı türden bir öğrenme ve iletişim engelidir.

Kimi zaman karşılaşılan ve *zihinsel kilitlenme* olarak adlandırılan durum da öğrenmenin önündeki engellerdendir. Böyle bir durumda okusanız da, dinleseniz de bir şey anlamazsınız. Buna karşı yapılacak en iyi iş mola vermektir. Başka bir şeyle ilgilenmek de mola olarak düşünülebilir.

SABIRLI OLMAK VE BEKLEMEK

Beklemesini bilenin her şey ayağına gelir.
—Balzac

Öğrenme gelişimseldir, birikim gerektirir. Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için bir olgunlaşma, ilişkilerin, bağlantıların kurulması gerekebilir. Çocuklar bu nedenle belli bir yaşa gelmeden seri bir

şekilde saymasını başaramazlar. Ya da pamuktan oluşan büyük bir kütlenin daha küçük, demir bir kütleden daha ağır olduğunu sanırlar. Çocuğun olduğu gibi gencin ve yetişkinin de belli şeyleri öğrenmeleri zaman alabilir. Aynı süreç dil öğrenirken de söz konusudur. Zira dil de sabahtan akşama çok sıkı çalışarak öğrenilecek bir şey değildir.

Kişi bir şeyleri öğrenirken sabırlı olmasını da bilmelidir. Ham meyvenin belli bir zaman içinde olgunlaşması gibi, öğrenmeyi de belli bir zaman içinde gerçekleşen bir süreç olarak görmek gerekir.

Sabırlı olmak veya beklemek aslında hayatın gerçeğidir. İletişim kurarken, karar verirken, bankada sıradayken sabırlı olmak ve beklemek gerekir.

ÖNCELİKLER

Günümüzde ucu bucağı görünmeyen bir bilgi okyanusu ile karşı karşıyayız. Bu bizi seçici olmaya itiyor. Öğrenirken önceliklere göre hareket etmeyi zorunluluk haline getiriyor. Önceliklerin belirlenmediği bir öğrenme içinden çıkılmaz bir hale gelebilir ve işlevsiz kalabilir. Enerji ve zaman israfına, tükenip kalmaya yol açabilir.

Önceliklere göre çalışmak, öğrenmek bir alışkanlıktır. Okurken, çalışırken, sınava girerken, yoğun bir güne başlarken, hatta yemek yerken bile önceliklere göre hareket etmeliyiz. Önceliklere göre hareket etmeyi bir hayat felsefesi haline getirmemiz gerekir.

BİLGİYİ SEVMEK

Bir ressam ile yaptığı bir tablo arasında tarif edilemeyecek bir ilişkinin olduğu söylenir. Tablonun fiyatı ne olursa olsun ressamın duyduğu haz derindir. Öğrenmeyi ve çalışmayı de haz alır hale getirmek gerekir.

İçinde yaşadığımız dönemde bilgi üzerinde bir denetleme, hegemonya kurma isteği var. Bacon'ın dediği gibi bilgi bir *güç* olarak görülmekte. İnsanlar, özellikle de belirli meslek erbabı bilgiye sahip olmayı bir güç olarak kullanıyor. Bu pek de hoşa gidecek bir durum değil. Buyurgan bir tonla yapılan "Şunları yap, şu kaynaklara başvur, şu numaraları ara!" gibi yönlendirmeler bilginin insancıllıktan uzak bir anlayış çerçevesinde mekanik olarak aktarıldığını düşündürmekte. Oysa, *bilgi sevgi gibidir, paylaştıkça çoğalır* anlayışı daha insancıl ve bilgiyle insanın, insanlar arası ilişkilerin daha çok bütünleşmesini sağlayan bir yaklaşımdır. İnsanlığın mutluluğu için bu anlayışı sürdürmek gerekir. İnsanın eski dönemlerde olduğu gibi bilgiye hayranlık duyarak ulaşması ve onu coşkuyla paylaşması gerekir.

Bilginin parasallaşması veya profesyonelleşmesi konusundaki çarpıcı değişime tanık olduğumu söyleyebilirim. 1970'lerde lisedeyken öğretim yılı sonlarında ikmale (bütünleme) kalan akranlarıma yardım ettiğim yılları hatırlıyorum. O zaman akranlarımıza sınıfı geçmeleri için saatlerimizi verip tıpkı ciddi bir kurs ortamındaki gibi planlamalar, programlar yaparak yardım ederken herhangi bir karşılık talep etmeyi düşünmek aklımın ucundan bile geçmezdi. Hatta o bildiklerimi paylaşma fırsatı verdikleri için onlara içten içe şükran bile duyardım.

BİLGİYİ YÖNETMEK

Ezici bir enformasyon, yani malumat bombardımanı ile karşı karşıyayız. Teknolojik gelişmeler dolayısıyla bilgi üzerimize adeta yağıyor. Teknoloji sayesinde artık çok uzakları gözümüz görebiliyor, kulağımız duyabiliyor. Böyle bir bombardımanı etkin bir biçimde yönetemezsek gücümüzü tüketebiliriz. Bilgiyi bir düzen içinde edinmek, düzenlemek, saklamak, yeniden ulaşabilecek şekilde tasnif etmek gerekiyor. Bu şekilde, bilgi edinmeyi olduğu kadar edindiğimiz bilgiyi hatırlamayı da kolaylaştırmış oluruz.

Aradığımız şeyi karışık bir çantadan nasıl kolayca çıkaramazsak, karışık bir zihinden de istediğimiz bilgiyi devşiremeyiz. Alışveriş listemizdekileri malların rasgele yığıldığı küçük bir bakkal dükkânında mı daha rahat buluruz, sistemli bir şekilde düzenlenmiş dev bir hipermarkette mi?

Zihnimizi binalardan, su şebekelerinden, elektik bağlantılarından, yollardan, polis, belediye, vb. merkezlerden oluşan bir şehir gibi düşünebiliriz. Şehrin rahat ve huzur içinde yaşanan bir yer olabilmesi için yukarıda saydığımız bütün unsurların, merkezlerin birbiriyle bağlantılı olması gerekir. İyi bir kent yönetimi sayesinde bu unsurlara dayalı işleyişler başarılı bir şekilde sürer ve hizmetler, işleyişler aksamadan devam eder. Kent yöneticileri bazen daha iyi bir işleyiş sağlamak üzere kentin düzenini değiştirirler. Beynimizi de aynı şekilde düşünebiliriz. Zihnimizin genel olarak iyi işlemesi için milyonlarca bilginin yönetilmesi gerekir. Bu da, zihnimizde belli merkezler oluşturmak, sahip olduğumuz bilgiler arasında bağlantılar kurmak demektir. Bu şekilde iyi işleyen, ortaya

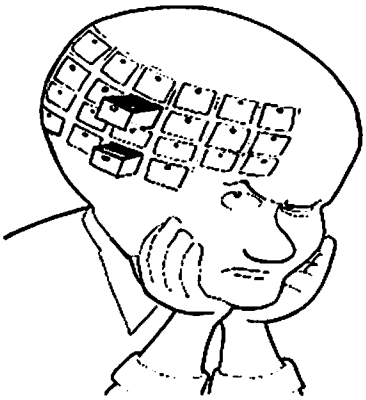

Ahmet Ercan

çıkan sorunları kendi işleyişi içinde çözebilen bir zihne sahip olabiliriz.

Bilgilerimizi etkin bir biçimde yönetebilmek için zihnimizin bilgilenmeyle ilgili özellikleri konusunda da bilgili olmamız gerekir. Aşağıda, kalıcı bir hale getirilecek bilginin nasıl işlendiği, bellendiği, örgütlendiği ve saklandığı üzerinde duracağız.

BİLGİNİN SAKLANMASI/DEPOLANMASI

Bilginin zihnimizde kalıcı hale gelmesini açıklayan değişik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunların başında da "Bilgi işleme modeli" olarak ifade edilen yaklaşım gelmektedir. Bilgi işleme modeline göre bilgi sırasıyla üç bellekten geçerek öğrenilir. Bunlar: *1. Duyuşsal bellek, 2. Kısa süreli bellek ve 3. Uzun süreli bellektir.*

Öğrenme sürecimiz görme, duyma, hissetme, koklama, tat alma gibi duyu organlarımız vasıtasıyla milyonlarca uyarıcıyla karşı kar-

şıya kalarak başlar. Kapasite olarak duyu organlarımız aracılığıyla aldığımız uyarıcıları kısa süreliğine, yarım saniye ile iki saniye arasında belleğimizde tutabiliriz. Duyu organları yoluyla edindiğimiz bilgiler daha sonra kısa süreli belleğe kayıt edilir. Kısa süreli bellek bilgiyi 20-30 saniye canlı tutar. Kısa süreli belleğe gelen bilgiler kullanılmaz ve tekrarlanmazsa 20-30 saniye içinde kaybolur. Dolayısıyla kısa süreli belleği sınırlı bir bilgi için geçici bir depo gibi görebiliriz. Kısa süreli bellek bilgisayarların RAM'i gibidir. Kısa süreli belleğin duyuşsal bellekten gelen bilgileri işleyebilmesi için başka bir işlemle meşgul olmaması, yani boş olması gerekir. Kısa süreli belleğe geçici olarak depolanan bilgiler kodlanarak, başka bilgilere bağlanarak, kişisel hayatımızla ilişki kurularak anlamlandırılır ve belli aralıklarla tekrarlanırsa uzun süreli hafızaya yerleştirilmiş olur. Buraya yerleştirilen bilgiler ihtiyaç olduğunda hatırlanır ve kullanılır. Belleğin bu kısmını (uzun süreli bellek) bilgileri isimlendirerek, uygun bir sistemle dosyalayarak, ara sıra kontrol ederek yerleştirdiğimiz hard diske (ana bellek) benzetebiliriz.

Bellek video gibi değil, bilgisayar gibi çalışmaktadır. Videoya sadece kayıt yapılır ve yapılan kayıt istenildiği zaman seyredilir. Belleği video gibi düşünür ve basit bir şekilde kayıt yaparsak yaptığımız kaydı istediğimiz zaman tekrar canlandıramayız. Oysa belleği bilgisayar gibi düşünür ve kayıt yaparken kayıt edeceğimiz dosyaları adlandırır ve kayıtları (dosyalar) birbiriyle ilişkilendirerek saklarsak daha sonra istediğimiz zaman bunlara ulaşabiliriz. Bu olguyu göz önünde bulundurarak belleği video gibi değil, bilgisayar gibi işlememiz, kullanmamız gerekmekte.

Öğrenilenlerin üzerinde en az bozucu etkiyi uyku yapar. Zihin,

hafıza, uyku sırasında da çalışır. Edindiği bilgileri derleyip düzenler. Bundan ötürü yatmadan önce yeni öğrenilen bilgilerin uyumadan önce ve uyandıktan sonra 15-20'şer dakikalık tekrarı hatırlamayı uzun süre mümkün kılacaktır. Ayrıca haftalık ve aylık tekrarlar yapılmalıdır.

Yapılan araştırmalara göre, öğrenme ânından itibaren geçen zaman uzadıkça hatırlama oranının arttığı tespit edilmiştir. Buna *geri hatırlama* deniyor. Dolayısıyla çalışma ânından sonraki ilk saatlerde hatırlamanın düşük olması sizi korkutmasın. *Çalışıyorum, çalışıyorum ama sanki hiçbir şey bilmiyorum* deyip üzülmeyin.

Hatırlama konusunda sıkça söylenen şudur: Okunan bir şeyin yüzde 20'si, önce okunan ve sonra dinlenen şeyin yüzde 40'ı, okunduktan sonra dinlenen ve aynı zamanda da yazılan (yapılan) bir şeyin yüzde 60'ı hatırlanır. Bu nedenle öğrenilenlerin hatırlanması için okumak, dinlemek, yazmak, başka bir ifadeyle mümkün olduğunca birden fazla duyuyu kullanarak öğrenmek gerekir.

BİLGİNİN UZUN SÜRE SAKLANMASI İÇİN TEKNİKLER

Bilginin bellekte uzun süreli saklanabilmesi için izlenebilecek yollardan biri *kodlamadır*. Aşağıda kodlama konusunda izlenebilecek bazı stratejiler sunulmaktadır.

Loci Yöntemi: Bu yöntem, bilgilerin sırayla bellenebilmesi için kullanılabilir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanlarını sırayla hatırlamak için bir evin tüm odaları sırayla hatırlanır ve baştaki odadan itibaren her bir cumhurbaşkanı bir odayla bir-

likte düşünülür. Hatırlamak için odaların sırasını düşünmek yeterli olacaktır (Selçuk, 2001).

Kanca Yöntemi: Bu yöntemde öğrenilmek istenen bilgilerle ses benzerliği olan sözcüklerden oluşan bir liste hazırlanır. Hazırlanan listedeki bilgilerle kişi kendi anlamlandırmasına göre cümleler oluşturur ve sonra hatırlayacağı cümlelere göre öğrenmesi gereken bilgileri de hatırlar.

Bağ Yöntemi: Bu yöntemde kelimeleri (bilgiler) hatırlamak için onları çağrıştıran görsel imgeler oluşturulur. İmgelerin gülünç ve acayip olması etkili olabilir. Örneğin halı, televizyon, bayrak, tank, karınca ve kuş kelimelerinin hatırlanmasını istediğimiz varsayalım. Bunun için önce ilk kelimeyle soruyu soran kişi arasında komik bir bağlantı kurabiliriz. Örneğin soruyu soran kişinin yanımıza uçan halı ile geldiğini düşünebiliriz. Halının üzerinde çalışan bir televizyon olduğunu hayal edebiliriz. Televizyonda marş okunduğunu ve tankın üzerinde bir bayrak göründüğünü, tankın hızla ilerlediğini ancak az ileri de bir kuş tarafından yutulduğunu hayal edebiliriz. Bağ yönteminin başarılı olabilmesi için her imgenin çok canlı bir biçimde hayal edilmesi gerekir (Selçuk, 2001).

İlk Harf Yöntemi: Bu yöntem genellikle dizileri hatırlamada kullanılabilir. Dizideki her kelimenin ilk harfleri-heceleri kullanılarak anlamlı bir cümle oluşturulmaya çalışılır. Örneğin; Soygazları bellemek için şöyle bir cümle oluşturulabilir: **Hu**ysuz **Ne**cip **Ar**sız **Ka**rısını **Re**ndeledi. Formüller, isimler, tarihler, vb. öğrenilirken bu teknik kullanılabilir.

BİLGİNİN ÖRGÜTLENDİRİLMESİ

Örgütlü toplumlar kolayca dağılmaz. Dağılsa bile kolayca toparlanır. Buna dayanarak insanların istedikleri amaçlara ulaşabilmeleri için örgütlü olmaları veya örgütlenmeleri önerilir.

Masamızdaki çekmecemize dosya ve evrakları yerleştirmek istediğimizde bunları bir düzen içinde birbiri ile ilişkilendirerek yerleştirirsek daha sonra aradığımız dosya veya evrakı kolayca bulabiliriz. Aynı şekilde dosyalarla ve evraklarla dolu çekmecemize koyacağımız yeni bir dosya/evrakı daha önceden yerleştirilmiş belgelerle ilişki kurarak yerleştirdiğimizde de ileride daha rahat bulabilmemiz sağlanmış olur.

Zihnimizdeki bilgileri de böyle düşünebiliriz. Bilgileri zihnimize bir düzen içinde yerleştirilirse hem öğrenilmeleri hem de hatırlanmaları kolay olur. Örgütlü toplumların örgütsüz olanlara oranla uzun süre yaşamaları ve düzenli (örgütlü) çekmecelerdeki evrakların kolay bulunabilmesi gibi örgütlü bilgiler de zihinde uzun süre kalabilir ve istenildiğinde kolayca hatırlanabilir.

Yapılan bir deneyde, deneklere hiyerarşik olarak örgütlenmiş kelimeler listesi verilmiş. Aynı gruba bir de aynı kelimeler rasgele sıralanmış bir şekilde ardı ardına verilmiş. Denekler daha sonra test edildiklerinde kendilerine örgütlenmiş bir vaziyette sunulan kelimelerin yüzde 85'ini, rasgele verilen kelimelerin yüzde 19'unu hatırlayabilmişler (Selçuk, 2001). Bu nedenle öğrendiğimiz bilgileri örgütleyerek zihnimize yerleştirmeliyiz. Aynı şekilde, daha önceden öğrendiklerimizi de kalıcı olmaları için zihnimizde tekrar örgütlemeliyiz.

OTOMATİKLEŞME

Araba kullanırken, top oynarken, konuşurken bilgilerimiz, becerilerimiz ve duygularımız saniyeler içinde devreye girer, bu eylemleri gerçekleştiririz. Bu eylemlerimiz o kadar hızlı ortaya çıkar ki bazen sergilediğimiz davranış *refleks* olarak adlandırılır. Oysa yukarıda örnek verdiğimiz eylemlerin hepsini aşamalar halinde ve belli yöntemleri kullanarak kalıcı olacak şekilde bellemiş, yani öğrenmişizdir. Benzeri eylemleri gerçekleştirirken, gerekli olan bilgi ve becerileri otomatik hale gelene kadar özümsemek ve öğrenmek zorundayız .

Çarpım tablosunu da otomatik bir şekilde öğrenmemiz gerekiyor. Kimse çarpım tablosunu bağlantıyı kurup öğrenelim, gerekli olduğunda bağlantıyı akla getiririz diyemez. 7 ile 8'i çarpmamız gerektiğinde zihnimizde oluşturduğumuz bağlantılar yoluyla bulana kadar otomatik olarak 56 diyebilmeliyiz. Bu işlemi yaparken sağladığımız otomatikleşme gibi daha birçok konuda otomatikleşmeyi gerçekleştirmeliyiz. Bunun için herkes otomatikleştirmesi gereken bilgi ve becerileri kendisine göre belirlemeli ve bunların sayısını da olabildiğince artırmalıdır. Okul yıllarında üzerinde çok durulan ve sıkça karıştırılan 19 Mayıs 1919, 23 Nisan 1920, 29 Ekim 1923 gibi tarihleri, öğrencilerin bazılarının kendilerine göre çeşitli bağlantılar kurarak bulmaya ve cevaplamaya çalıştığını biliyorum. Bu tarihlerin bağlantılar kurularak öğrenilmesi çok iyidir ancak bu konularla ilgili sıkça karşılaştığımız soruları cevaplarken daha otomatikleşmiş olmamız gereklidir.

EZBERLEMEK

Bizi güçlü yapan yediklerimiz değil, sadece onlardan sindirdiklerimizdir.
Bizi zenginleştiren, kazandıklarımızdan biriktirdiklerimizdir.
Bizi bilgili yapan, okuduklarımız değil, kafamıza yerleştirdiklerimizdir.
—Bacon

Ezber, bir eğitim stratejisi olarak eleştirilen bir kavramdır. Gerçekten de anlamını bilmediğimiz bir kavramı, bilgiyi ezberlemenin bir faydası olmayabilir. Bu yüzden öğrenmenin anlama, kavrama, sentez, analiz, değerlendirme gibi eylemlere dayandırılması gerekir.

Ancak ezber, zihin gücümüzü geliştirmek ve anlayışımızı zenginleştirmek için bir araç olarak görülebilir. Ezberlenen güzel bir şiir veya metinden alınan haz artar. Atatürk'ün Gençliğe Hitabe'sini bir sefer okuyan, mükemmel bir hitabe diye değerlendirme yapabilir. Metni ezberleyen ise hitabede söylenenleri her seferinde derinleşen bir duygu yoğunluğu ile özümser ve benimser. İnsan ezberlediği metinlerle adeta bütünleşir.

Shakespeare'in çocukluğunda çok uzun metinleri ezberlediği ve eşsiz eserlerini yazarken bunlardan çok yararlandığı söylenir. Yaşar Kemal, kendisi ile yapılan bir söyleşide çocukluğunda birçok destanı ezberlediğini ve bunun romanlarındaki akıcılığa ve tasvir zenginliğine katkı sağladığını belirtmişti.

Bizim eğitim sistemimizde ezber olumsuz bir yöntem olarak değerlendirilir ve kaçınılmaya çalışılır. Fakat şu durum göz ardı edilmemelidir: Özellikle çocuklarda 2-10 yaş ezber yeteneğinin en güçlü

olduğu dönemdir. Çocuk bu yıllarda adeta ses kaydeden bir teyp gibi duyduklarını aynen hafızaya alma yetisine sahiptir. Eğer eğitimciler ve anne babalar çocuğa bu dönemde ezberlemesi için yararlı bilgiler, örneğin gelişim düzeyine uygun bir şiir, bir çocuk şarkısı, bir tiyatro metni gibi, vermezlerse çocuk bu mükemmel ezber yeteneğini mutlaka kullanacak ancak bu sefer faydasız bilgiler, örneğin televizyon reklamlarını ezberleyecektir.

Belli ezberlerin yararını Michael Gelb'in *Dehanızı Keşfedin* adlı eserinde yer alan aşağıdaki anekdot çarpıcı bir şekilde anlatmaktadır.

"Bir gün, şiir sanatı profesörüm, ana sömestr sınavının yüz soruluk nesnel bir test olacağını bildirdi. İncelemekte olduğumuz şiiri bilfiil ezberlememiz gerekecekti. Fena halde öfkelenmiştim. Başarılı bir üniversiteli edebiyat öğrencisinin kibriyle profesörün ofisine gittim ve nefes bile almadan konuşarak, bu aptalca fikrine açıklama getirmesini talep ettim. Böylesine çocukça bir sınav vermeyi nasıl düşünebilirdi? Profesör gülümsedi ve bana şu soruyu sordu: 'Forrest, yirmi, otuz ya da kırk sene içinde, birkaç şiiri ruhunun parçası kılmayı, varoluşunun dokusuna işlemeyi mi yeğlersin? Yoksa hiçbir dizesini anımsayamadığın bir şiire getirdiğin yorumu hatırlamayı ve hatırlama ihtiyacı ya da arzusu duymayı mı tercih edersin?'

Bu sözler tüm o cüret ve kibrimi un ufak etmişti. Bir teslimiyet ve aydınlanma ânıydı bu. Geri dönüp sömestr boyunca okuduğumuz bütün şiirleri belledim. Onları yüksek sesle, tekrar tekrar okudum, ta ki şiirler bir parçam haline gelene kadar."

Evet, sizin de okuduğunda ruhunuzu her an beslediğiniz ezberinizde olan bir şiir, metin var mı?

KÜTÜPHANEYİ ARA SIRA DÜZENLEMENİN FAYDALARI

Sahip olduğum kitapları, dokümanları ve evrakları ara sıra yeniden gözden geçirme gibi bir alışkanlığım var. Bunu ne zaman yapsam ruhsal olarak rahatladığımı hissederim. Bu arada kitapların bulunduğu yerlerin uyumlu olmadığını görür ve değiştiririm. Her seferinde, değer verdiğim kitaplara kısa da olsa göz atarım. Bazı kitapların pek işime yaramayacağını düşünüp birisine vermek üzere bir kenara koyarım. Aynı şekilde doküman ve evrakların bir kısmını da çöpe atarım. Bazen kitapların ve dokümanların bulunduğu dosyayı yeniden tasnif ederim. Özellikle aldığım yeni kitapları eskilerinin arasına yerleştirirken rasgele bir yere yerleştirmem, ilgili olduğu yeri bulmaya çalışırım. Bunu ara sıra yaptığım zaman raflarda yer alan kitaplara daha sonraları çok rahat ulaşabildiğimi, kitaplara bir bütün olarak hâkim olduğumu, istediğim bir kitabı elimle koymuş gibi bulabildiğimi fark ederim. Gözden geçirmeyi ihmal ettiğim zamanlarda kitaplığımın karıştığını, aradığım kitabı bulmakta zorlandığımı, hatta bulamadığımı gözlemlerim.

Zihnimizi de tıpkı bu şekilde düşünebiliriz. Belleğimizdeki bilgileri ara sıra gözden geçirmezsek, yeni kazandığımız bir bilgiyi zihnimizdekilerle bütünleşecek şekilde kodlayarak yerleştirmezsek daha sonraları bu bilgiyi rahatça bulamaz, yani hatırlayamayız. Belleğimizde var olan bilgileri ara sıra gözden geçirmezsek kitaplığı-

mızın bir köşesinde gözden uzak bir şekilde kalan kitap gibi unutabiliriz. Onun için mevcut bilgileri gözden geçirmeli, yeni kazandığımız bilgiler doğrultusunda daha önceden edindiğimiz bilgilerden oluşturduğumuz şematik yapıyı yeniden düzenlemeliyiz. Yeni edineceğimiz bilgileri belleğimizdeki en uygun yere yerleştirmeliyiz. Yanlış olan bilgileri düzeltmeli, geçersiz bilgileri de silmeliyiz.

KARMAŞADAN KAÇAMAYIZ

Eğitimin ve öğrenmenin karmaşık bir süreç olduğunu vurgulamıştık. Öğrenirken karmaşıklığın içinde öğrenmeye çalışmalı, öğrenmeyi belli şartlara bağlamamalıyız. Öğrenmenin gerçekleştiği ortamda arzu edilen şartların oluşması zordur. Oluşsa da bizi yine zorlayacak yeni koşullar ortaya çıkabilir. Yani altı delinmiş bir tenekeyi tamir etmeye çalışırız ama başka bir yeri delinebilir. Oluşan delikleri kapatarak yağın tenekedeki durumunu kontrol altına almayı düşünürsek işimiz zor. Deliği kabullenip başka bir yolla yolumuza devam edersek istediğimiz hedefe daha rahat varabiliriz.

Öğrenmek için bazen bir sorun olarak görülen interneti, oyunları, cep telefonlarını kendimize yasaklama gibi uğraşlar beyhude olabilir. Etkili ve kalıcı çözüm, öğrenmeyi karmaşıklığı kontrol altına almadan gerçekleştirebilmektir. Bu durumda yüz yüze kalabileceğimiz karmaşayı yöneterek öğrenmeye devam etmeliyiz.

DERİNLEMESİNE ÖĞRENME

İnsanlar bende bir deha olduğunu söylüyorlar.
Bendeki bütün deha şundan kaynaklanıyor:
Önümde bir konu olduğunda, onu derinlemesine çalışırım.
—Alexander Hamilton

Çok miktarda bilgiyle karşı karşıya kalmamız belli konularda derinlemesine öğrenmeyi engelleyici bir durum olarak gözümüzü korkutabilir. Böyle bir durum bireyin bir bakış açısı kazanmasını engelleyebilir. Yoğunlaşma, konsantre olabilme gibi nitelikler ikinci planda kalabilir. Bu ise uzun vadede bireyin hayatında bir yüzeyselleşme sorununa yol açabilir. Bu nedenle birey, çok yönlülüğün içinde ve çok miktarda bilginin yanında, belli konularda derinlemesine öğrenmeyi de gerçekleştirmelidir.

AKLA GÜVENİLMELİ VE SINIRLAR KALDIRILMALIDIR

Sınırlarımızı aşmalıyız. Kendi önümüzü ve hızımızı kesen sınırlar koymamalıyız. Okullarda öğretmenlerden sıkça duyduğumuz bir söz vardır. Dersin seyri içinde bir öğrenci daha ilerilerde işlenmesi tasarlanan konuyla ilişkili bir soru sorduğunda öğretmen "Daha o konuya gelmedik," der. Bu bir yaklaşımdır. Ve sonuçta bu yaklaşım bireylerin öğrenme isteğini sınıflara, ünitelere göre kalıplar. Öğrenen birey *bunu lisede öğreneceğiz* diye düşünerek beklememelidir. Sınıfın ve ünitenin ilerisinde ise gelişimizi frenlememeliyiz. Nitelik ve başarı belli bir düzeye ulaşmaya değil, iyinin iyisi olmaya, yani sınırsız gelişmeye endekslenmiş olarak gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır. Okullarda verilen eğitim ve öğretimdeki konular yaşlara ve sı-

nıflara göre sınıflandırılmaktadır. Bu bir kalıplamadır. Öğrenmeye çalışan bireyler bu kalıplamaya karşı dikkatli olmalıdır.

AKLIN YETERSİZLİĞİ

Akıl şaşmaz bir kriter olarak kullanılmamalıdır. Gelmiş geçmiş diktatörler de *akla uygun* diyerek olmayacak pek çok şey yaptılar.

Zihnin dışındaki karmaşık bir olgunun, bir olayın sebeplerini zihnin içinde aramamak gerekir. Doğrularımızı haklı çıkarmak için zihnin içinden sebepler yakıştırmamalıyız. Zihnin dışındaki objektif, gerçek nedenleri araştırmak gerekir (Akyol, 1997). Bir Çin özdeyişinde söylendiği gibi, *gerçeğin bin yüzünün* olabileceğini aklımızdan çıkarmamalıyız.

Mantığa doğru gelen, uygulamada yanlış olabilir. Gerçekliğin araştırılmasında yanılmamak için, zekânın görüşüne değil, gözlem ve deney sonuçlarına dayanmak gerekir.

Zihnimizin dışında olan bilgilere, zihnimizi dışarıya açarak ulaşabiliriz; akıl yürüterek, zihnimizde kurgular oluşturarak değil.

Görünene, görünüşe aldanmadan, fazla güvenmeden, süreçlere analitik bir bakışla derinlemesine bakmak gerekir.

Akıl, sadece akıl yürütme ile değil, bilgi ile yönetilmelidir. Karşılaştığımız son derece karmaşık sebepler yumağının eseri olan binlerce olayın, zihnimizde basit bir şablonu doğruladığını sanmak, yanıltıcı ve basit bir akıl yürütmeden başka bir şey değildir.

Bu nedenle *aklı seyahate çıkarmak* gerekir. Bunun anlamı, belirli alanlarda çalışırken başka alanlarda da gezinmektir. Yani edebiyatçı iken matematik okumak veya tersi. Mühendis, hukukçu iken, felsefe, sosyoloji ile ilgilenmek gibi.

DİKKAT, HER AN ŞARTLANABİLİRSİNİZ!

Şartlanma bir insan özelliğidir. İnsan yaşı ne olursa olsun her an şartlanabilir. Bunu gösteren değerli eğitim dostu Tınaz Titiz'in aktardığı çok ilginç bir olayı size de anlatmak istiyorum. Günlerin kısa olduğu bir kış günü, İstanbul'da bir ilköğretim okulu müdürü akşamüzeri okul dağılacakken öğrencilere bir duyuru yapmak için herkesi bahçeye toplar. Öğrencileri toplu bir şekilde karşısında sabahları görmeye alışık olan müdür dalgınlıkla günaydın çocuklar, diyerek söze başlar. Çocuklar müdüre karşılık olarak hep bir ağızdan sağ ol, dedikten hemen sonra Türküm, doğruyum, çalışkanım diyerek andımızı okumaya başlar...

Burada dikkat ederseniz hem müdür hem de öğrenciler bir şartlanma sergilemekte.

Gelin, bunun sizin de başınıza gelebileceğini gösteren bir deney yapalım birlikte. Şimdi size, kendi kendinize yanıtlamaya çalışacağınız bir soru soracağım:

Amerikalıların 29 Ekim'i var mıdır? Varsa nedir?

Çoğunuzun hemen "Evet vardır" dedikten sonra "4 Temmuz" dediğini duyar gibiyim. Bu şekilde cevap verenler elbette yanıldılar. Amerikalıların 29 Ekim'i vardır. O da takvimdeki 29 Ekim'dir...

Çocuk, genç, yetişkin olarak bildiklerimiz ve alışkanlıklarımız doğrultusunda her an şartlanmış bir tepki gösterebilir; daha da tehlikelisi, bir şeyi belli şartlanmalara dayalı bir şekilde öğrenebiliriz.

GEZMEK VE GÖRMEK

Veni, vidi, vici
—Jül Sezar

John Locke, J.J. Rousseau gibi birçok Batılı, filozof eğitimin belli kademelerinde ve sonunda kişinin seyahate çıkmasını önerir. Dikkatli baktığımızda bu önerinin Batı ülkelerinin eğitim ve öğretim anlayışına yansıdığını görürüz.

Örneğin, Danimarka'da öğrencilerin liseyi bitirdikten sonra biriki yıl ara vermeleri yaygın bir eğitim anlayışıdır. Bu ara dönemde herhangi bir ülkede dil öğrenimi gibi bir etkinlikte bulunmaları üniversiteye kabul edilmelerinde dikkate alınır. Lise öğrencilerinin gruplar halinde başka bir ülkeye gezi yapmaları bir sosyal faaliyet değil, programın bir parçası olarak görülür.

Bu anlayış birçok Avrupa ülkesinde uygulanmaktadır. Çünkü seyahat etmek önemli bir öğrenme yöntemidir. Öğrenen insan, öğrenme adına kendisine değişik zamanlarda geziler yapma imkânı yaratmalıdır.

Gençlerle yaptığım görüşmelerde onlar da gördükleri bir yerle veya bir durumla ilgili olarak işledikleri bir konuyu çok daha iyi anladıklarını, hatta o konu hakkındaki bilgilerini derinleştirmek için öğrenmeye daha çok güdülendiklerini söylediler.

Ünlü halk ozanlarımızdan Musa Eroğlu, kendisi ile yapılan bir söyleşide Anadolu'da altı bin köyü gezip gördüğünü söylemişti. Sayın Eroğlu'nun gönüllere dokunan o müthiş bestelerinin ve sözlerinin ortaya çıkmasında yapmış olduğu bu gezilerin büyük etkisi olsa gerek.

ÖĞRENME (BEYİN) ODASI

Biz yaşadığımız yerleri biçimlendiririz,
ardından onlar da bizi.
—Winston Churchill

Öğrenmede verim için öğrenmenin gerçekleştiği mekân da önemlidir. Nitekim fareler üzerine yapılan deneyler, çeşitli malzemelerle donatılmış bir mekânda bulunan farelerin beyinlerindeki öğrenme ile ilgili merkezlerin çok yalın bir mekânda bulunan farelerinkilere göre daha çok geliştiğini ortaya koymuştur (Caine ve Caine, 2002). Beyin araştırmacısı Dr. Richard Restak da dış ortamın beyindeki sinirsel örgütlenmelerde hayat boyu sürecek şekilde etkili olduğunu ileri sürmektedir (Gelb, 2002). Bu nedenle öğrenme için çalıştığımız odayı veya köşeyi (masayı) tam anlamıyla bir *öğrenme merkezi* haline getirmeliyiz. Çalışma ortamımızı görsel malzemelerle, renkli kalemlerle donatmalı, renk, ısı, ışık düzeninin de iyi olmasına çalışmalıyız. Özellikle son yıllarda beyin konusunda elde edilen bilgiler doğrultusunda şirketlerde *beyin odası, öğrenme odası* gibi mekânların düzenlenmesi önerilmektedir. Bizim de ister evde olsun istersek işyerinde, öğrenme odaklı donatılmış bir merkez oluşturmamız gerekir.

OTOMATİKLEŞMENİN DIŞINA ÇIKILMALIDIR

Otomatikleştirdiğimiz bazı davranışlarımız vardır. Örneğin elleri önde birleştirerek tutmak. Bu tür pek çok davranışı hep aynı şekilde yaparız. Bu tür alışkanlıklar öğrenme tarzımıza da yansıyabilir. Bu da hiç kuşkusuz öğrenmenin dar bir alanda gerçekleşmesine yol açar. Öğrenmeyi, otomatikleştirme örneklerinde olduğu gibi sadece belirli yöntemlerle gerçekleştirmeye başlarız. Örneğin 35'i 50 ile hep aynı yolla çarpmaya çalışırız. Oysa farklı yollar da olabilir. Aynı şekilde 135'ten 40 çıkarmanın birden fazla yolu olabilir. Otomatikleştirdiğimiz yolların dışında başka yolları da keşfetmeliyiz. Aklımızı başka yolları deneme konusunda rahat bırakmalıyız.

"HİÇBİR ŞEY BİLMİYORUM" DİYEBİLMEK

Bir şeyin yüzde birinin milyonda birini bile bilmiyoruz.
—Thomas Edison

Öğrenmeye Sokrates'in söylediği gibi "Hiçbir şey bilmiyorum" diyerek başlamak gerekir. Aksi takdirde sağlıklı bilgilenme zorlaşır. Bizim kültürümüzde bilinenler abartılır. Kişi bir konudan daha önce biraz kulaktan duyma bir düzeyde haberdar bile olsa o konu gündeme geldiğinde *bildiğini* düşünür. Batı toplumlarında insanların genelde öğrenirken bu noktadan başladıkları bir gerçektir. Örneğin Japonlar herkesten bir şeyler öğrenebileceklerine inanırlar.

Öğrenirken biz de yarım yamalak bilgilere güvenme ve kendimizi farkında olmadan aldatma yerine kendimizi *bilmiyorum* denildiğinde kastedilen düzeyde görebilmeli ve işe oradan başlamalı-

yız. Bildiklerimiz bazen her şeyi bildiğimiz yanılgısına saplanıp kalmamıza neden olabilir. Her şeyi bildiğimize inanarak öğrenmeye başladığımızda üzerimizde bir stres hissederiz. Dersi veya öğrenme etkinliklerini kuşkuyla izleriz. Hiçbir şeyi bilmediğimizi düşünerek öğrenmeye başladığımızda ise daha çok verim alırız. Bu kendimizi, bildiklerimizi yok saymak değil, daha canlı ve uyanık bir zihinle öğrenmeye çalışmaktır. Hiçbir şey bilmediğini söyleyen Sokrates'in de işaret ettiği aslında budur; farklı ve yeni bir şeyi öğrenme merakı ve heyecanıyla öğrenmeye çalışmak.

ÖĞRENME İÇİN KENDİMİZİ YENİLEMELİYİZ

Değişimin vazgeçilmez bir olgu olduğunu vurguladık. Bu doğrultuda bireyin kendini yenilemesi de önemlidir. Kendini sürekli yenileyen kişi zamanın gerisinde kalmaz ve çevresinde oluşan değişmelere daha rahat uyum sağlar. Ancak kendini yenileme zor bir süreçtir. Hayatın keşmekeşine dalan kişiler kendilerini yenilemeye fırsatlarının olmadığını düşünürler. Bir tuzak düşüncedir bu. Aşağıdaki hikâye bu yaklaşımı çok iyi açıklıyor.

Adamın biri testere ile odun kesmeye çalışıyormuş. Ancak testeresi körmüş. Odunu kesmek için testereyi durmadan ileri geri hareket ettirmek zorunda kalıyormuş. Yoldan geçerken onu gören biri testerenin kör olduğunu fark edip ona testereyi neden bilemediğini sormuş. Böylece işini çabucak yapıp bitirebilecekmiş. Adam, başını kaldırıp "Testereyi bileyecek zamanım yok," diye karşılık vermiş, işine devam etmiş.

İş yükümüzü azaltacağı, işimizi kolaylaştıracağı, verimimizi artı-

racağı halde kendimizi yenilemeyi meşguliyetlerimizi öne sürerek ertelememiz ne acıdır. Arada bir durup kendimize öyküdeki oduncuya benzeyip benzemediğimizi sormalıyız.

Kendimizi yenileme çabalarına girmeden önce bunu engelleyen bakış açısını da değiştirmemiz gerekir. Kendimizi yenilemenin en bilinen ve etkili yolları, okumak, yazmak, tartışmak, dinlemek, izlemek, gezmek ve görmektir.

Kendini yenileme genelde başarılması zor bir değerdir. Zira değişim karşısında belirli bir direnç sergileyen toplum, bireyin kendini yenilemesine en azından kuşkuyla bakar. Kişi bu dirence rağmen kendini yenileme konusunda ayrı bir özen göstermelidir.

KALIPLARI KIRMAK YA DA BEYİN YİVLERİNİ DEĞİŞTİRMEK

İnsan zihninden tek bir gün içinde 60 bin düşünce geçtiğini, bunun ise yüzde 95'inin bir önceki günküler ile aynı olduğu söylenmektedir (Gelb, 2002). Bu, son derece dinamik bir özelliğe sahip olan beyne yakışmayan bir durumdur. İnsan, zihnini günbegün dolduran bu kadar düşünceyi ilk kez düşünme, tazesini üretme kapasitesine sahiptir.

Kısır, otomatik düşünce kalıplarına takılıp kalmaya, yaşamı bunlardan süzmeye eğilimliyiz. Aynı şeyleri ilk kez söylüyormuş gibi sürekli anlatan tanıdıklarınız eminim olmuştur. Onların temcit pilavından siz bıkmışsınızdır ama tekrarları sürer gider. Otomatik düşünce kalıplarına takılıp kaldıkları ortadadır. Ancak, siz de verdiğiniz karşılığı, tepkinizi (oflama puflamalar, "Biliyorum, kaç kez anlattın!" de-

mek, vb.) yineleyip durmaktaysanız, dikkat! Kısırdöngü sizi de avucuna almış demektir. Bu tür bir döngüyü değişik şekillerde de görmek mümkündür. Örneğin, karşı olduğunuz bir ideolojiyi benimsemiş insanlara karşı da hep aynı tepkiyi gösteriyorsanız, bu tür bir düşünme biçiminin esiri olmuşsunuz demektir.

Benzeri kısırdöngülerden kurtulmak için yeni şeyler yapmalı, denemelisiniz. Örneğin, benimsemediğiniz ideolojiye sahip biriyle arkadaşlık kurmaya çalışmalısınız. Karşı olduğunuz bir yazarı okumalısınız.

Kısırdöngüleri, alışılmış kalıpları kırmak için yeni bir yer görün ama aynı zamanda gördüğünüz bir yeri farklı bir gözle görmeye çalışın. Okuduğunuz bir kitabı yeni bir bakış açısı ile tekrar okuyun. Dinlediğiniz bir kişiyi farklı bir bakışla tekrar dinleyin.

Kalıpları kırmak ve yeni bir şeyler üretebilmek için Michael Gelb'in (2002) *yaratıcılığın sera teorisi* diye adlandırdığı yaklaşım kullanılabilir. Bu yaklaşıma göre, birey düşüncesini kendi başına üretir, daha sonra küçük gruplar içinde geliştirir, bunun ardından büyük gruplara açarak gelişmiş bir fikre sahip olur. Tıpkı serada bir saksı içine konan bir bitkinin bir süre sonra daha büyük bir saksıya alınması, ardından da bir fidan olarak uygun yere dikilmesi gibi. Bu teoriden şu sonucu çıkarabiliriz: İnsanlar, kendi başlarına veya kapalı-küçük bir grup içinde dile getirdikleri düşünceleri ve bilgileri daha büyük gruplar içinde de tartışıp sınayarak geliştirmelidir.

BAŞARININ GİZLİ DÜŞMANI = ERTELEMEK

"Şimdi değilse ne zaman?"

Başarısız olma kaygısı bizi fark etmeden o işi yapmaya hiç başlayamaz hale getirir. Oysa bir işi geciktirmek o işin ilerde daha kolay yapılmasını sağlamaz. İşlerini ertelemeyi tercih eden insanların çok sık başvurdukları bir savunma mekanizması vardır: "Hiçbir şey yapmazsam belki de işler kendiliğinden hallolur." Oysa geçmiş yaşantınızı şöyle bir düşünün, size bugün elinizde olan güzel şeyleri "şimdi dursun, sonra yaparım" deyip sürekli ertelediğiniz işleriniz mi, yoksa "şimdi" harekete geçtiğiniz ve yaptığınız işleriniz mi kazandırdı? (Dyer, 2001).

En çok gözlemlediğim öğrenci davranışlarından birisi erteleme davranışıdır. Özellikle sınavlarda öğrencilerin ertelemeyi ne kadar içselleştirdikleri iyice ortaya çıkar. Bir ay önceden sınav tarihini verdiğimde dahi, sabah sınav yapmak için sınıfa girdiğimde öğrenciler hep aynı şeyi talep ederler: "Sınavı erteleyelim." Bu talep çok çalışan ve sınava hazır olduğundan emin olduğum öğrencinin de talebidir, sınavı 2 hafta daha ertelesem yine çalışmayacak öğrencinin de talebidir. Erteleme davranışı bizde artık kronikleşmiştir.

Coğrafya sınavına çalışmayı ertelemek, çürüyen dişinizin tedavisini ertelemek, dil kursuna gitmeyi ertelemek... Bu işlerin sonraya kalmış olması sizi rahatlatıyor mu? Eğer rahatlamak istiyorsanız gereken şey çok basit: ERTELEMEYİN VE ŞİMDİ YAPIN!

İNEĞİ KUYRUĞUNDAN ÇEKMEK

İneği kuyruğundan çekme kavramı, Dr. Milton Erickson tarafından geliştirilmiş olan, yeni düşünce ve davranış kalıplarını uyarmaya dayanan bir psikoterapi yaklaşımıdır. Erickson bir gün kardeşleriyle birlikte bir ineği ahıra götürmeye çalışır. Kardeşler inatçı ineği ahıra götürmek için ineği başından çeker, sonuç alamadan pes ederler. Küçük Milton, ineği kuyruğundan çekmeyi akıl eder ve hayvanı ahıra sokmayı başarır (Gelb, 2002).

Bu yaklaşımı öğrenirken de kullanabiliriz. Örneğin, Türkiye nasıl kalkınabilir sorusuna cevap ararken sorunun kuyruğundan çekip Türkiye'nin nasıl gerileyebileceğini düşünerek bir sonuca gidebiliriz.

TEMEL ESERLERDEN BAŞLAMAK

İnsanlara kendini yetiştirme konusunda en sık önerilenlerin başında çok çalışmaları, çalıştıkları alanda baştan sona her şeyi öğrenmeleri ve bilmeleri gelir. Bu doğrudur, ancak daha kestirme bir yol da bulunabilir. Söz konusu alanda belli eserleri temel alarak da gelişme sağlanabilir. Örneğin diyelim kendinizi edebiyat alanında geliştirmek istiyorsunuz. Bu alanda *temel eserler* denilebilecek beş-on eser üzerinde durarak, onları okuyup inceleyerek konuya belirli bir hâkimiyet sağlayabilirsiniz.

FARKINDALIK

Öğrenen, gelişen insanın nerden nereye geldiğini bilmesi önemlidir. İnsanın ne olduğunu fark edememesi başta kendisi, sonra

Yeterli	Bilinçsiz Yeterli	Bilinçli Yeterli
Yetersiz	Bilinçsiz Yetersiz	Bilinçli Yetersiz
	Bilinçsiz	Bilinçli

da çevresiyle iletişimini engeller. Bunun için insanın önce kendisini tanıması gerekir. Yanı sıra başkalarının kendisi hakkındaki düşüncelerini de bilmesi önemlidir. Bu düzeyde bir farkındalık olduğu zaman bireyin kendisini geliştirmesi daha gerçekçi ve sağlıklı olur.

Bireyin farklı ortamlarda bulunması, kendisini farklı yerlerde sınaması da kendisini gerçek anlamda tanımada önem taşır. Kişi belli düzeyde bulunan kişiler arasında bilgili, becerili ve görgülü görünmenin cazibesine kaptırmamalı kendisini. Örneğin okuduğu okulda sınıfın birincisi olmayı iyi değerlendirmeli. Zira sınıfın birincisidir ama aslında durumu bulunduğu bölge ölçeğinde oldukça yetersiz olabilir.

2003 ÖSS'de bütün soruları doğru cevaplayan Emre Kaçar'ın elde ettiği sonuç hakkında bir dergide yaptığı değerlendirme dikkat çekici:. "Puanı benden düşük ama benden daha başarılı birçok öğrenci var... ÖSS bir anlamda ölçü ama ben birinciliğim-

le sadece bazı şeylerin imkânsız olmadığını gösterebilmişimdir." Bu değerlendirme basit bir tevazudan ibaret olmayıp farkındalığı ifade eden çok güzel bir örnektir.

Birey, özelikle sahip olduğu bilgi düzeyi hakkında bilinçli (farkında) olmalıdır. Bunun için aşağıdaki matrikse başvurulabilir:

Matriksteki sınıflamaya göre kişi yeterli de olsa yetersiz de, eğer bunun farkında değilse bu önemli bir sorundur. Diğer taraftan, eğer farkındaysa, yetersizse bile bu önemli bir sorun değildir.

ÇEVREYE KULAK VERMEK

İnsan çevreyle sürekli etkileşim halinde olan bir varlıktır. Çevre, insanın davranışlarını, sözlerini alır ve kendisine ayna tutar. Ancak insanını yaklaşımı bazen çevrenin bu işlevi görmesini etkiler. İnsan çevrenin yansıttıklarına bakmaz ise çevre de bu yansıtmayı yapmaz. Çevre, açık olan insana bir şeyler yansıtır. Burada çevreden kastedilen insanlardır, yani yöneticilerimiz, astlarımız, arkadaşlarımız, tanıdıklarımız, vb. En yakından uzağa doğru çevreden geribildirim almadan yaşanan hayat, gerçek hayattan kopuk, pek fazla anlamı olmayan bir yaşamdır. Çevrenin yansıtmaları bizim için önemlidir. O halde etrafımıza açık olmalı, kulak vermeliyiz.

Çevreden yararlanmak için kendimize benzemeyen kişilerle de etkileşim kurmayı bilmeli ve bu şekilde onların perspektiflerinden de bakmalıyız. Zaman zaman *dar görüşlü, uçuk, kaçık, hafif* olarak nitelediğimiz insanları bir bakış açısına sahip kişiler olarak görmeye çalışmalı ve dünyayı onların gözüyle anlamaya çalışmalıyız.

Kendine benzeyen kişilerle birlikte olmanın, benzemeyenleri ise anlamaya asla yanaşmadan onları başka dünyaların ve emellerin insanı olarak görmenin geçmişte insanlarımıza ve ülkemize büyük zararları olmuştur. Siyasal kamplaşmaların yoğun olduğu 1980'li yıllara kadar süren dönemlerde insanlar bulunduğu kampa göre karşı tarafta kalanları anlamaya çalışmadığı için kendi bakış açısının sınırları dışına çıkamadı ve birbirlerini boşu boşuna her şartta elimine edilmesi gereken *düşmanlar* olarak gördü. Beyin araştırmalarının sunduğu verilere göre bu ayrımcılığı beynin yarım çalışmasının, yani sadece sağ veya sol tarafının etkin hale getirilmesinin bir ürünü olarak niteleyebiliriz.

HAKKIMIZDAKİ DEĞERLENDİRMELERİN KALİTELİ OLMASI İÇİN ÇALIŞMALIYIZ

Yurtdışındaki öğrenimim sırasında dikkatimi en fazla çeken konulardan biri de hazırladığımız raporların öğretmen tarafından yazılıp çizilerek bize geri gelmesiydi. Oysa biz yaptığımız ödevlerin üzerine sadece not yazılmasına alışmıştık. Özenle yazdığımız ödevlerin-projelerin sayfalarında öğretmenimizin bol miktarda eleştiri yazıları, önerileri, hatta dilbilgisi açısından da yazım ve ifade hatalarımızla ilgili uyarıları bizi biraz germişti. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, ödevin altında öğretmeninin uzunca bir yorumu da yer almaktaydı. Öyle ki bazen çok yüksek bir puan aldığımız ödevimizde bile son sayfada yer alan yazıda çok önemli hatalarımız ve eksiklerimiz sıralanmaktaydı. Kısacası yaptığımız bir çalışma çok ince bir şekilde ele alınmaktaydı ve aldığımız kuru bir notun ötesinde, kapsamlı bir geribildirim oluyordu. Kısa

bir süre içinde hazırladığımız projeler için yazılan kritiklerin müptelası olmuştuk. Az eleştiri aldığımızda, keşke daha fazlası olsaydı diye hayıflanıyorduk.

Kişi öğrenirken veya herhangi bir zaman sınanırken kendisine verilen soyut bir puanla yetinmemeli. Sergilediği performansın nasıl olduğunu, artısı, eksisi ve geliştirilebilecek yönleriyle öğrenebilmelidir. Bunun sağlanması için öğrenenin bizzat kendisi, performansı değerlendiren kişiden, örneğin öğretmenden talepte bulunmalıdır. Muayene olmak için gittiğimiz hekimin sadece hasta olduğumuzu söylemesi nasıl yeterli gelmiyor, biraz daha ayrıntı bekliyorsak, tek kelimelik ya da notluk değerlendirmeleri de yeterli bulmayıp performansımız hakkında daha fazla bilgi almaya çalışmalıyız.

BAŞKALARININ HAYATINDAN DERSLER ÇIKARMAK

Devlerin omuzları üstünde durursak daha uzağı görebiliriz.
—Albert Einstein

Dünyayı yeniden keşfetmeye gerek bırakmayacak bir birikim var elimizin altında: geçmekte olduğumuz aşamaları geride bırakmış insanların örnekleri. Onlara kendi hayatımız için dersler çıkarmak için bakmalıyız. Ders çıkarılacak insanları tanımamız şart değil. Tanımasak da belli deneyimlerden geçmiş insanların hayatını, yazdıklarını okuyarak, yaptıklarını izleyerek çok önemli dersler çıkarabiliriz. Çevremizdeki insanlara bu gözle baktığımızda hayatımızın akışını değiştirebileceğimiz bir şeyleri muhakkak buluruz.

Bu yüzden örnek kişileri dersler çıkarmak için izlemeliyiz, gözlemlemeliyiz, yazdıklarını okumalıyız, anlamaya çalışmalıyız[5].

Örnek kişiler denince aklımıza hep başarılı olmuş kişiler gelmemelidir. Bunun yanında başarısız olan kişilerin de hayatından, yaşadıklarından çıkarılabilecek çok önemli dersler olabilir.

YARDIM ALMAK VE ALMASINI BİLMEK

Yardım almak önemlidir ama asıl önemlisi yardım almasını bilmektir. Herhangi bir güçlükle karşılaştığımız zaman, bir araştırma yaptığımızda nerden nasıl yardım alınabileceğini bilmemiz gerekir. Bize bilgiden yana her şeyin sunulduğu bir çağdayız. Çağımızda sorun bilgi yokluğu değil, bilgiye nasıl ulaşabileceğimiz. Bilginin bu denli yoğun olduğu günümüzde bilgiyi bilinçli bir şekilde aramak bir zorunluluktur.

ARAŞTIRMA VE ÖĞRENME

Bir konuda araştırma yapma da bir anlamda bir öğrenme faaliyetidir. Genellikle bir sorunun çözümü için gerçekleştirilen bir araştırmada ilgili konuda olabildiğince bilgi sahibi olunur. İlgili konunun daha önceden araştırılıp araştırılmadığı, ele alınan sorunun çözümü için gerekli bilgiler, bu bilgilerin nereden bulunabileceği ortaya konur.

Saydığımız bu işler yapılırken aynı zamanda kapsamlı bir öğren-

---

5 Michael J. Gelb'in *Dehanızı Keşfedin* adlı eseri, tarihe damgasını vurmuş olan Platon, Kopernik, Shakespeare, Jefferson, Kolomb, Einstein gibi dehaların hayatını ve düşünme biçimlerini anlatan, çok farklı dersler çıkarılacak zenginlikte bir kitaptır.

me süreci de gerçekleştirilmiş olur. Araştırmaların özelliği, bir sistem ve yöntem dahilinde yapılmasıdır. Bir yöntem dahilinde yapılan araştırmalarda sadece ele alınan konuda değil, birçok konuda bilgi sahibi olunur. Evinizde önemli bir belgeyi kaybettiniz diyelim. Belgenin bulunması sizin için önemlidir ve bu bir sorundur. Bu sorunu çözmek için yapacağınız çalışmaları bir araştırma örneği olarak görebiliriz. Belgeyi bulmak için evi sistemli bir şekilde aramanız gerekecektir.

Konusu veya ele alacağı problem ne olursa olsun, bir araştırma süreci içinde olduğunuzda sadece problemi çözmekle kalmaz, başka bir şeyler de elde edersiniz. Örneğimize dönecek olursak, belgeyi ararken çok değerli başka belgeleri veya çoktandır bulamadığımız değerli bir kitabı da bulabiliriz. Bu, sistemli ve yöntemli olarak gerçekleştirilen araştırmaların özelliğidir. O halde, öğrenmeyi sürdürmek ve zenginleştirmek için araştırmalar yapmalıyız.

ÖĞRENME İÇİN SOMUT TEKNİKLER

Bu bölümde öğrenmenin etkin hale getirilmesi için eğitimcilerin geliştirmiş olduğu somut teknikleri sunacağım. Kişinin bir şeyler öğrenirken somut olarak başvurabileceği altını çizme, notlar alma, tekrar yapma, özet çıkarma, anlamlandırma, kavram haritaları oluşturma gibi teknikleri ele alacağım.

BOŞ SAYFALARDAN ÇİZİLMİŞ, NOTLAR ALINMIŞ SAYFALARA

İlköğretimden yükseköğretime öğrencilerin ders kitaplarına baktığımda bazılarının tertemiz, sanki hiç kullanılmamış gibi göründüğü dikkatimi çeker. Bir beşinci sınıf öğrencisinin matematik kitabının öğretim yılı sonu olmasına rağmen tertemiz durmasına çok şaşırdığımı hatırlıyorum. Kitapların özenle kullanılmasına bir

diyeceğim yok ama sözünü ettiğim öğrencinin matematik kitabından yeterince yararlanamadığı açıktı. Okuduğumuz kitaplarda geçen bilgilerin altlarını çizmek, satır kenarlarına işaretler koymak, kitapta geçen bilgilerin tetiklemesiyle ürettiğimiz yeni bilgileri kenar boşluğuna not etmek, gerekirse bilgileri kendimize göre sınıflamak kalıcı öğrenme adına son derece önemlidir.

El değmemiş gibi duran kitaplarımızı altını çizerek, notlar alarak kullanmalıyız. Aşağıda bazı öneriler sıralanmakta.

ALTINI ÇİZ(ME)

Başarılı bir öğrenme, dikkatin odaklanmasını ve yoğunlaştırılmasını gerektirir. Dikkat çekici tekniklerden biri, **metindeki yazıların altını çizmedir.** Altını çizmenin iki yararı vardır. Birincisi, anahtar sözcükleri, temel düşünceleri pekiştirir, böylece gözden geçirme ve anımsama hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşir. İkincisi, seçme süreci, var olan bilgiyle yeni bilginin birleştirilmesine yardım eder.

Ancak altını çizme, okunan metinde önemli ile önemsizin ayırt edilmesine dayanmalıdır. Metnin bütünüyle altının çizilmesi anlamlı olmayabilir.

Altını çizme tekniği küçük sınıflardaki öğrenciler için uygun değildir. Altıncı sınıfın altındaki öğrencilerin önemli bilgiyi belirlemede yeterli olmadıkları, bu nedenle altını çizme tekniğinden yararlanamadıkları ileri sürülmektedir.

İNCELEME SORULARI

Sınavlarda öğrencilere bir metinle birlikte verilen sorularda önce soruları okuyup metne bundan *sonra* geçmeleri önerilir. Bu şekilde metnin daha dikkatli ve seçici bir şekilde okunacağı düşünülmektedir.

Bu gerçeği göz önünde bulundurarak biz de herhangi bir şeyi öğrenmeye kendi kendimize sorular sorarak başlarsak çabamız daha verimli olur. Herhangi bir öğrenme ortamında (ders, okuma, araştırma, inceleme) kendimize soracağımız sorular, elde edeceğimiz bilgileri belli bir düzen içine yerleştirebilir. Aynı şekilde bir öğrenme sürecinden sonra soracağımız sorular da öğrendiklerimizi belli bir düzen içinde yapılandırmamıza katkı sağlar. Sorular ister önce olsun ister sonra, öğrendiklerimizin ve öğreneceklerimizin belli bir kompozisyon içinde olmasına katkı sağlar. Sorular sayesinde öğrenmeyi anlamlı kılar, kendimizle bütünleştiririz. Soruların bir diğer faydası da dikkatimizi toplayabilmemize sağladığı katkıdır. Özellikle öğrenme etkinliğinden sonra soracağımız sorular, öğrendiklerimizi içselleştirmemize ve anahatlarıyla özet halinde özümsememize de katkı sağlar.

METİN KENARINA NOTLAR ALMA

Etkili öğrenmede kullanılabilecek bir başka strateji de, **metnin kenarlarına notlar almaktır**. Metin kenarlarına notlar alma, öğrencinin tekrar etmesine, yeni bilgiye hazır olmasına ve öğrendiklerini kodlamasına yardımcı olur. Not alma, bilinmeyen sözcükleri yuvarlak içine alma, anlaşılmayan yerlere soru işareti

gibi işaretler koyma, önemli düşünceleri gösteren işaretler ve açıklamalar, öğrencinin bu kısımlara dikkatini yoğunlaştırmasını sağlar.

BAŞLIKLARA, ŞEKİLLERE, GRAFİKLERE, ŞEMALARA DİKKAT EDİLMELİ

Metindeki başlıklar, alt başlıklar, şekil, grafik, şema, vb. dikkatin odaklanmasında önemli bir rol oynar. Herhangi bir metnin okunmasından önce başlıkların ve tabloların, şemaların gözden geçirilmesi bundan ötürü önemli bir tekniktir. Bu şekilde önemli düşünceler önceden bir araya getirilmiş ve örgütlenmiş olur. Böylece konu hakkında kuşbakışı bir fikir elde edilmiş olur ve öncelikler belirlenebilir.

ANLAMLANDIRMA

Bilginin kalıcı olabilmesi için önemli bir stratejidir. Öğrenmeyi anlamlandırmak için aşağıdaki teknikler uygulanabilir.

Eklemleme: Var olan bilgi ile yenileri arasında ilişkiler kurulmasını sağlar. Bu süreçte yeni bilgi daha anlamlı hale gelecek, kodlama kolaylaşacak ve daha belirgin olacaktır. *Eklemleme teknikleri,* yeni bilginin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe geçişine yardımcı olur. Örneğin anlamlı bir tarihle, birisinin yaş günü ile ilişkilendirmek, ezberlenmek istenen bir telefon numarasını anlamlı hale getirecek ve uzun süreli bellekte kalma olasılığını artıracaktır. Eklemlemenin başka bir yolu da düşünceler ya da özellikler arasındaki benzerlikleri ve ayrılıkları ortaya koyan *karşılaştırmalardır.*

Örgütleme: Yeni öğrenilenlerin anlamlılığını artırmak amacıyla kullanılan bir diğer teknik de örgütlemedir. Örgütleme stratejileri *gruplama*, terim ya da düşünceleri *bir araya getirme*, küçük alt *parçalara bölmeyi* içerebilir. Ayrıca önemli düşünceleri belirlemeyi ya da daha geniş bilgiden ana düşünceleri çıkarmayı da içerir. Örgütleme stratejisini kullanan kişi materyali yeniden yapılandırarak düzenleyecek ve kendisi için anlamlı hale getirecektir. Yeniden düzenlemede not alma, özetleme gibi teknikler kullanılır.

Not alma: Yeni bilgilerin, var olan bilgiyle etkili bir biçimde ilişkilendirilmesine ve işlenmiş bilginin düzenlenmesine yardımcı bir tekniktir. Not almada, bireyin kendi cümlelerinin kullanılması, ana düşüncelerin saptanması, önemli düşünce ve noktaların özetlenerek birleştirilmesi önemlidir. Özellikle karmaşık bilgileri karşılaştırma ve not almada tablo kullanma önerilebilir.

Tablo: Yapı ve düzenleme sağlar, önemli bilgiyi belirlemede yardımcı olur, karşılaştırmayı kolaylaştırır. Tablo, gelecek çalışmalar için de somut bir referans olarak, bilginin uzun süreli bellekte depolanmasında etkili olur.

Özetleme: Yazılı bir materyalin özetlenmesi de etkili bir öğrenme yoludur. Özetleme ile metinin anlaşılması ve anımsanması kolaylaşır. Özetleme için;

- anlamlı okuma,
- önemli düşünceleri belirleme,
- kendi tümceleri ile içeriği oluşturma gereklidir.

Böylece öğrenen kişi, bu ilkeleri kullanarak bilgiyi yeniden örgütler ve anlamlı hale getirir.

Özetlemede izlenecek adımlar:

1. Metindeki önemsiz bilgiyi belirlemek ve çıkarmak
2. Metindeki ana düşünceyi belirlemek ve kendi sözcükleri ile anlatmak
3. Her paragraftaki ana düşünceyi belirlemek ve yeniden anlatmak
4. Metinin ana düşünceleri ile yardımcı düşünceleri anlamını bozmadan kısaca bütünleştirmek

ANAHATLARA DİKKAT EDİLMELİ

Genellikle kitaplarda her bölümün ilk sayfasında, kitabın anahatları gösterilir. Böylece okuyucu temel başlık ve alt başlıkları inceleyerek ilişkileri gözden geçirebilir.

Öğrenme kaynaklarımızın başında gelen kitaplarda, sunulan bilgileri anahatlarıyla anlatan alt başlıklar, kenar yazıları, resimaltı yazılar, şekiller yer alır. Kitapların, öğrenmemizi kolaylaştıran bu özelliğine dikkat etmek, bundan yararlanmak gerekir.

Ders, seminer, konferans, vb. ortamlarda da öğretmen veya konuşmacılar belirli yerlerde yaptıkları vurgular, tekrarlar, verdikleri örneklerle en önemli noktaları açıklarlar. Öğrenen kişi bu noktaları dikkatinden kaçırmamalıdır.

ZİHİNSEL İŞLEYİŞE İLİŞKİN FARKINDALIK

Herkesin farklı tarzda öğrendiği bir gerçek. Öğrenme yöntemleri

ise genel, yani herkese yöneliktir. Öğrenim biçimine aykırı olan belli bir yöntem kişiye yarar sağlamayabilir. Örneğin şekillerle, şemalarla iyi öğrenen bir kişinin dinleyerek öğrenmesi zor olabilir.

Kişi zihinsel işleyişinin bilincinde olmalı, hangi koşullarda iyi öğrenebildiğini bilmelidir. Bu doğrultuda iyi öğrenebilmesi için en uygun stratejiyi seçme, kullanma, izleme ve değerlendirme, yeniden düzenleme yeteneğine de sahip olması gerekir.

DUYUŞSAL ETKENLERLE İLGİLİ FARKINDALIK

Öğrenirken bazı duygusal etkenlere bağlı güçlüklerle de karşılaşılabilir. Örneğin, çalışırken dikkatin dağılması şeklindeki bir sorun, radyonun açılması, birisinin içeri girmesi gibi *duyuşsal* olarak niteleyebileceğimiz etkenlerden kaynaklanıyor olabilir. Sağlıklı bir öğrenmenin gerçekleşmesini istiyorsak bu etkenlerden oluşan engellerin de ortadan kaldırılması gerekir.

Bu nedenle birey kendisi için öğrenmesini en iyi destekleyen çevresel özellikleri belirleyip düzenleyerek ruhsal yapısını öğrenme için en uygun duruma getirmeye çalışmalıdır. Başka bir deyişle, bulunduğu ortamı öğrenme için düzenlemelidir. Örneğin; kütüphanede sessiz bir yer bulmalı veya çalışma masasını düzenlemelidir.

Öğrenciler; öğrenilecek konunun kendilerine ne derece uygun olduğunu belirlemelidir. Bunun için şu sorular sorulmalıdır: *"Bu benim için önemli mi?", "Benim için şimdi ve gelecekte değeri nedir?", "Bunu neden öğrenmem gerekir?"* Bu sorulara verilecek olumlu yanıtlar, ilginin devam etmesine ve öğrenme coşkusunun oluşmasına yardımcı olur.

Sonuç olarak, bireylerin öğrenirken, kendileri için en iyi yolun ne olduğunu, duygusal açıdan nasıl olmaları gerektiğini bilmeleri, örneğin "Ben bir telefon konuşmasının ardından veya tuttuğum takımın herhangi bir müsabakası sırasında iyi öğrenemiyorum ya da birisi anlattığı zaman daha iyi anlıyorum" diyebilmesi, bunun için de kendisini, zihinsel süreçlerinin aşağı yukarı nasıl işlediğini bilmesi ve öğrenmesi gerekir. Birey kendini duyuşsal açıdan tanıdığında öğrenme sürecini de kendi kontrolüne alarak etkin bir biçimde yönetebilecektir.

BİLİNENİN VE BİLİNMEK İSTENENİN FARKINDA OLMAK

Adamın biri bilmediği bir köye gitmek üzere yola koyulmuş. Yolda karşılaştığı bir yaşlıya köye nereden gideceğini, yolun ne kadar sürdüğünü sormuş. Yaşlı adam yolu tarif etmiş, ne kadar sürede varacağını ise bilmediğini söylemiş. Yabancı gösterilen yolda biraz ilerlemiş ki arkasından seslenmiş: "Bir saatte ulaşırsın!" Şaşıran yabancı, yaşlıya dönerek az önce neden cevaplamadığını sormuş. Adam, "Senin nasıl yürüdüğünü bilmiyordum ki," demiş.

Çalışmaya-öğrenmeye başlarken neler bildiğimizi, daha neleri bilmek istediğimizi ortaya koymalıyız. Bu şekilde öğrenme, ilgimiz, bilgilerimiz ve sorularımız üzerine inşa edilmiş olur. İlişkileri ve bağlantıları daha iyi kurabiliriz. Öğrendiklerimizi hayatımızla daha iyi bütünleştirebilir, dolayısıyla öğrenilenleri daha anlamlı hale getirebiliriz.

HIZLI ADIMLARLA İLERLEMEK

Bir portre çizen, resme ayrıntılarından başlamaz; hızla anahatları çizer. İnceliklere bunun ardından girer.

Ülkemizde hâkim olan öğrenim anlayışında ilerleme biraz yavaştır. Konular iyice pekiştirilerek işlenmeye, öğretilmeye çalışılır. Öğretmen bir konuyu işlerken işi sağlama alma adına birçok örnek verme konusunda özen gösterir. Böyle bir yaklaşım, ayrıntıya veya belli bir kısma takılıp kalmaya neden olur. İnsan beyni ise hızla çalışır ve bazı parçaları eksik olsa bile bütünü görmeye eğilimlidir. Beynin bu özelliği ile uyum içinde olan bir öğrenme süreci için bütünün bir an önce görülmesi gerekir.

Öğretimin mevcut yapılanması ise aşırı basamaklaşma, üniteleşme, sınıflaşma üzerine kuruludur. Öğrenilenler arasında kopukluklar, sınırlar vardır. Buna dayanılarak belli bir sınıftaki öğrencilerin belli konularda bilgiye sahip olabileceği varsayılır. Bu ise gereksiz bir kalıplamadır. Böyle bir anlayış çerçevesinde eğitim gören kişi daha üst seviyelere çıkabilecek potansiyele sahip olsa bile belli düzeyde kalır.

İşte bu engeli aşmak için kişi bütünü görebilecek şekilde hızla, kendisini bulunduğu sınıfa göre kalıplamadan ilerlemelidir. Bu nedenle, öğretim süreci içindeki tüm kişilerin daha geniş perspektifli bir yaklaşım içinde olmaya özen göstermeleri önemlidir.

AŞAMALI VEYA KATMANLI OLARAK ÖĞRETİM

Yukarıda söylediklerimizi tamamlayan bir öneri de aşamalı ve katmanlı ilerlemedir. Bu, konuyu bir seferde öğrenme yerine o konuya zaman zaman dönerek öğrenmektir.

Lisansüstü ve doktora öğrencilerime hazırlayacakları tezi önce bir taslak halinde baştan sonra yazmalarını, sonra da belli bir seyir içinde ayrıntılara girerek çalışmalarını tamamlamalarını öneririm. Bu şekilde konuyu bütün halinde görebileceklerdir. Önerimi izleyen öğrencilerimin çalışmalarını güven içinde sürdürdüklerini gördüm her zaman. Çoğu yazarın da kitaplarını bu şekilde yazdıklarını biliyorum.

SORUYA CEVAP YAZMAK

Sınıf ortamında veya kendi kendimize öğrenirken karşılaştığımız soruları yazarak cevaplamak, öğrenmeye daha etkin bir şekilde kendimizi vermemizi sağlar.

Herhangi bir öğrenme ortamında (ders-konferans-seminer) yanıtlama olanağı bulamadığımız pek çok soruyla karşı karşıya kalırız. Etkileşim kuramadığımız böyle bir durumda veremediğim cevabı daha sonradan yazarak yanıtlamak, etkileşimin yokluğundan kaynaklanan eksiği giderme imkânı tanır ve bizi farklı bir düzlemde etkin katılımcı konumuna getirir.

GRUPLA ÇALIŞMAK

Akıl akıldan üstündür.

Öğrenmeyi sosyal bir süreç olarak görebiliriz. Sosyal ortamların dinamiği öğrenme için çok önemli fırsatlar yaratabilir. Birey grupla birlikteyken amaçladığı öğrenmelerin dışında grubun etkisiyle başka şeyler de öğrenebilir.

Daha önceki sayfalarda da adından bahsettiğim 2003 yılı ÖSS birin-

cisi Emre Kaçar, sınavlara okulunun verdiği eğitime, devam ettiği dershaneye ve bireysel çalışmasına ilave olarak bir de arkadaşları ile oluşturdukları bir grupla birlikte çalışarak hazırlandığını söylemişti.

Dolayısıyla grupla çalışmayı da önemsenmesi gereken bir öğrenme-çalışma tarzı olarak görmeliyiz. Bu amaçla bireysel olarak yürüttüğümüz çalışmalara ilave olarak gruplar oluşturmalı ve birlikte öğrenmeliyiz.

AZ AÇIKLAMA İSTEMEK

Konunun defalarca açıklanması ve örneklerin hep öğreten kişi tarafından verilmesi öğrenen kişiyi pasifleştirir. Öğrenirken birisinden yardım alıyorsak öğrenme sürecine biz de dahil olmalıyız. Öğreten kişinin öğrenilen konuyu bütün yönleriyle açıklamasını istemek, beklemek yerine öğrenime aktif olarak katılmalı, temel açıklamaları aldıktan sonra keşfetmeyi ve çözmeyi kendimiz yapmalıyız. Bir anlamda beyinsel zahmete girerek, beyinsel tembellikten kurtulmalıyız.

UYGULAMA

Uygulamadaki amaç öğrenmeyi daha anlamlı hale getirmek ve öğrenilenleri yaşantıya dökmektir. Uygulanmayan bilgilerin kalıcı olması zordur. Öğrenilen ilke, formül, vb. her şeyin uygulanması gerekir. Bu, öğrenilen kelimeleri ve dilbilgisi kurallarının kullanıldığı bir kompozisyon yazarak, öğrenilen bir formüle dayalı bir problem çözerek gerçekleştirilebilir. Öğrenilenlerin uygulaması yapılmadığı sürece öğrenmenin tam olarak gerçekleştiğinden emin olmamak gerekir.

KAVRAMLARI ÖZÜMSEMEK

Çalışma esnasında veya daha uzun bir zaman diliminde öğrenilenlerden bir kavram tablosu çıkarılıp üzerinde zaman zaman çalışıldığında alınan verim kayda değer ölçüde artacaktır. Öğrenmeye çalıştığımız konu ne olursa olsun bilmediğimiz kavramlarla karşılaşabiliriz. Kavramları öğrenmek ve analiz etmek öğrenmeyi daha anlamlı hale getirebilir. Kavramların iyi anlaşılması ilerdeki öğrenmeler için de önemlidir.

Üniversitedeki derslerimde ve öğretmenlere yönelik seminerlerde grubun bilmediğini düşündüğüm bir kavramı ne zaman kullansam hep aynı yüz ifadeleriyle karşılaşırım. Genellikle dersin akışından koparlar ve sözcüğün, kavramın ne anlama geldiğini düşünmeye başlarlar. Konunun akışı oluşan bu boşlukla sekteye uğramıştır. Kimi zaman bir süre sonra birisi çıkıp sorar.

Kavram ve sözcük dağarcığımızı her fırsatta geliştirmeliyiz. Eğitim-öğretim kültürümüzde ileri düzeylere gelindiğinde sözlüğe pek bakılmaz olur. Sözlük, ancak eğitimin çok erken devrelerinde başvurulan bir kaynak gibi görülür. Oysa hangi düzeyde olursak olalım, sözlük her zaman elimizin altında olmalıdır. İngilizce öğrenmeye başladığımda *gün gelecek, sözlüğe bakmaya çok fazla ihtiyacım olmayacak* diye düşündüğümü hatırlıyorum. Anadili İngilizce olan lisansüstü öğrencilerinin yanlarında sözlük taşıdıklarını, raporlarını hazırlarken sözlüğe sıkça başvurduklarını gördüğümde bu başvuru kaynağının yanımızdan hiç eksik olmaması gereğini anlamıştım.

SONUÇ CÜMLESİ YAZMAK

Okumak veya bir dersi, semineri, konferansı dinlemek gibi öğrenme adına yaptığımız her çalışmanın ardından kendimize *ne öğrendim,* diye sormamız gerekir. İzleyici olarak katıldığım konferans, seminer, panel gibi çoğu etkinlikte bu sorunun sorulmadığına tanık oldum. Çok memnun kalınan çalışmalardan sonra bile izleyicilerle yaptığım sohbetlerde "Peki bu konuşmadan ne kazandın?" diye bir sorduğumda doyurucu bir cevap verilemediğini gördüm. Bunun bir nedeni, etkinliğin aldatıcı bir verimlilik sergilemesi, gerçekteyse vaat ettiği kadar olamamasıdır. Diğer bir neden ise, çalışma çok verimli geçse bile bireyin bu soruyu kendine sormaması.

Herhangi bir öğrenme faaliyetinden sonra sonuç cümleleri yazmak da bizi aynı sonuca ulaştırır. Bu, öğrenme sürecinde iyi bir alışkanlık kazandırır, sürecin anlamlı bir sonuç halinde özetlenmesine yardımcı olur.

Amacı edinilen bilgilerden kişisel bir anlam çıkarmak olan bu yöntemi uygulayan herkes elbette farklı sonuçlar çıkarabilecektir.

Bir çeşit **öğrenme günlüğü** tutmak ve çıkarılan sonuçları buraya kaydetmek, öğrenme sürecine mükemmel bir katkı sağlayacaktır (Saban, 2002).

Aşağıdaki örnek kalıplardan hareketle sonuç cümlesi yazma çalışmasını bu kitabı okuyup bitirmiş olduğunuz şu anda da uygulayabilir, aşağıdaki form üzerinde kitabı bir bütün olarak düşündüğünüzde çıkaracağınız sonuçları yazabilirsiniz.

SİZİN SONUÇLARINIZ NELERDİR ?

1. Bu kitaptan.....
.....öğrendim.

2. Bu kitaptan.....
..... öğrenmek benim için büyük bir sürpriz oldu.

3. Bütün bu öğrendiklerimin ışığında.....
.....
.....merak etmeye başlıyorum.

4. Öğrendiklerim .....
.....yeniden keşfetmemi sağladı.

5. Hissediyorum ki.....
.....

6. Şimdi daha iyi anlıyorum ki.....

7. .....
.....hakkında daha fazla öğrenmek isterim.

8. Sanıyorum ki, bu kitaptan.....
.....

9. Sonuç olarak.....

SONUÇ CÜMLESİ YAZMA ÖRNEKLERİ

1. Ben bu derste.....öğrendim.
2. Bu derste ..... öğrenmek benim için büyük bir sürpriz oldu.
3. Bütün bu öğrendiklerimin ışığında..... merak etmeye başlıyorum.
4. Öğrendiklerim ..... yeniden keşfetmemi sağladı.
5. Hissediyorum ki.....
6. Şimdi daha iyi anlıyorum ki.....
7. .....hakkında daha fazla öğrenmek isterim.
8. Sanıyorum ki, bu dersten .....
9. Sonuç olarak.....

BENİM SON SÖZÜM

Öğrenme, çağımızın bir gerçeğidir. Hakkını vermek gerekir. Etkin bir öğrenmede atılacak somut adımlar önemli, ancak yeterli değildir. Etkin öğrenme, hayata bakışı gözden geçirmeyi de gerektirir. Her şeyden önemlisi de öğrenme sürecinin sürekli kılınmasıdır.

İyi öğrenmek için çalışmanın ve öğrenme teorileri çerçevesinde bazı yolları izlemenin dışında hayata bakışla ilgili bazı yaklaşımların da önemli olduğuna inanarak bu kitabı yazmaya başlamıştım. Kitabın özellikle ilk üç bölümünü büyük ölçüde bu temel üzerine oturtmaya çalıştım. Bilgi felsefesine, ideolojiye, üstesinden gelinemeyecek kadar zor hiçbir şeyin olmadığı düşüncesine değindim. Bu kısımları yazarken haz aldığımı itiraf etmeliyim. Kitabın sizin için taşıdığı anlamı ve dünyanızda nasıl yankı bulduğunu gerçekten merak ediyorum. Sizlerden gelecek geribildirimlerin beni çok mutlu edeceğini söyleyerek burada bitiriyorum.

Öğrenme dolu bir hayat dileğiyle,

Doç. Dr. İrfan Erdoğan
irfan_erdogan@hotmail.com
2004, Göztepe

SON BİR SÖZ DAHA

Kitabı yayınlanmadan önce bir kez daha okudum. İçeriğiyle sadece öğrenmeye değil, aydın bir insan olmaya da katkı sağlayacak nitelikte olduğunu fark ettim. Kitabın çevremizdeki olayları ve gelişmeleri ele alırken alışılmış bakış açılarının dışına çıkmayı ve özgürce düşünmeyi esinleyebilecek ipuçları verdiğine inanıyorum. Sunduğum yaklaşımların, önerilerin ve özellikle paylaştığım anekdotların bir kısmının karakter oluşumu açısından da katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Umarım öyle de olur...

KAYNAKLAR

AKYOL, Taha; *Hayat Yolunda*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1997.

BALTAŞ, Acar; *Üstün Başarı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004.

BİÇER, Turgay; *NLP-Kişisel Liderlik*. İstanbul: Beyaz Yayınları, 1999.

BOYDAK, Alp; *Öğrenme Stilleri*. İstanbul: Beyaz Yayınları, 2001.

CAINE, R.N. ve CAİNE, G. (Çev: Gülten Ülgen ve diğerleri); *Beyin Temelli Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2002.

DAVİS, James R. ve DAVİS, Adelaide B. (Arzu Baykara); *Kendi Kendine Öğrenme*. İstanbul MediaCat Kitapları, 2000.

DYER, Wayne W.; *Niyet Etmenin Gücü*. İstanbul: Dharma Yayıncılık, 2005.

FRITZ, Roger; *Küçük Adımlar Büyük Sonuçlar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2004.

GASSON, Herbert N.; *Hayat Yolunda Zorluklarla Mücadele*. İstanbul: Timaş Yayınları.

GELB, Michael J.; *Düşünmenin Tam Zamanı*. (Çev: Taylan Bilgiç) İstanbul: Arion Yayınları, 2002.

GELB, Michael J.; *Dehanızı Keşfedin*. (Çev: Handan Balakara) İstanbul: Boyner Yayınları, 2003.

HOFFER, Eric. (Çev: Erkıl Günur); *Kesin İnançlılar*. İstanbul: İm Yayınları

HESAPCIOĞLU, Muhsin; *"Postmodern/Küresel Toplumda Eğitim, Okul ve İnsan Hakları" 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi*, Haz.: Oguz, O. ve Diğerleri. İstanbul: Sedar Yayınları, 2001.

KELLER, Jeff; *Yaklaşım Her Şeydir*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2002
MAXWELL, John C; *Kazanan Tutum*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1997.
MORIN, Edgar (Çev: Hüsnü Dilli); *Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi*. Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.
ROBBINS, Anthony; *Sınırsız Güç*. İstanbul: İnkılap Kitabevi. 1996
SABAN, Ahmet; *Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayınları: 2002.
SELÇUK, Ziya; *Milli Eğitim Dergisi*. MEB Yayınları, 2000.
SELÇUK, Ziya; *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2001.

öğrenmenin gücü

Öğrenme, sadece okulda gerçekleşen bir faaliyet değildir. Hayatın içinde öğrenmeyi her zaman sürdürürüz. Öğrenen bireyi, öğretmenlerin bilmesi gereken ilke, teknik ve yaklaşımlarla tanıştırarak öğretimin nasıl olması konusunda kuramsal bir bakış kazandırmak bu kitabın en önemli amacıdır.

- İdeal insan
- Vizyon sahibi olma
- Sorun çözme
- Planlama
- Zaman yönetimi
- Öğrenmeyi etkileyen perspektifler
- Zekâ
- Öğrenme için izlenmesi gereken stratejiler
- Öğrenme teknikleri

Bu kitap, hayatın her aşamasında bir şeyler öğrenmeye çalışan bireyler için hazırlanmıştır.

ALFA

ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd.
Ticarethane Sokak No: 53
34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel : +90 (212) 511 53 03
+90 (212) 513 87 51
Fax : +90 (212) 519 33 00
www.alfakitap.com
e-mail: info@alfakitap.com

ISBN 975-297-972-7
9 789752 979727